

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇOCUK KİTAPLARI
İLLÜSTRASYONLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
VE BİR ÖRNEKLEME**

NIHAN SARI

**İZMİR
2006**

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇOCUK KİTAPLARI
İLLÜSTRASYONLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
VE BİR ÖRNEKLEME**

DANIŞMAN
PROF. DR. YÜKSEL USLAY

NIHAN SARI

**İZMİR
2006**

TEZİN SAHİBİ: NİHAN SARI

TEZİN ADI: Çocuk Kitapları illüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örnekleme

ÖZET

Bu çalışma “Çocuk Kitapları illüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örnekleme” kapsamında ele alınmıştır. Bu bağlamda tanımı, gelişimi minyatür sanatıyla olan ilişkisi, çocuk kitapları illüstrasyonları hakkında genel bilgilerin neler olmaları gerektiği, işlevleri, türleri, teknikleri, çocuğun kitapla olan ilişkisini, temel özellikleri, fiziksel özellikleri, araştırmanın genelinde bahsedilen çocuk kitabı illüstrasyonlarının taşıması gereken özellikleri barındıran illüstrasyon örneği kapsamındadır.

Birinci bölümde, illüstrasyonun tanımı, kökeni, gelişimi, aşamaları, dünyada ve Türklerde geçmişten günümüze tarihsel süreci, yabancı ve yerli illüstrasyon sanatçıları, illüstrasyonun yıllara göre gelişimi, ilk Türk illüstrasyonlarından olan minyatürlerin, günümüze kadar geçirdiği evreler araştırıldı.

İkinci bölümde, çocuk kitapları illüstrasyonlarının nasıl olması gerektiği, çocuk üzerindeki eğitici yönleri, estetik duygusuna ve hayal gücüne katkıları, çocuğun gelişimindeki etkileri, renkleri, süsleme, yorumlama ve bilgilendirme işlevleri, türleri, teknikleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde illüstrasyon konusuyla doğrudan bağlantılı olan çocuk ve kitap ilişkisi, eğitimi, yetişkin bir birey olduğunda hayatına etkisi, ilgi olanakları, ihtiyaçları, algı, sorgulama yetenekleri, kişiliğinin olumlu gelişimi açısından ele alınarak incelendi. Çocuk kitaplarında dikkat edilmesi gereken temel özellikler, fiziksel özellikler, okul öncesi ve oniki yaş arası çocukların kitaba olan ilgisi araştırıldı.

Dördüncü bölümde Tahsin YÜCEL’in “Sümüklü Böcek” adlı hikayesi, bu çalışmada önemle üzerinde durulan özellikler göz önüne alınarak resimlendi.

NİHAN SARI

Research About Children Books Illustrations And A Case Study'

ABSTRACT

In this study, we deal with 'A Research About Children Books Illustrations And A Case Study'. In this relation this study is covered with its' definition, its' progress, its' relations with art of miniature, what the main knowledge about children books illustrations must be, its' functions, its' types, the relation between the book and the children, the main properties, the physical properties and the properties of children books illustrations that mentioned in this research.

In the first section, we research the definition of illustration, its' origin, its' progress, its' phases, its' history from past to now in the world and in Turkey, the foreign and native illustrator, its' progress according to years, the phases from the first Turk miniatures (illustrations) to nowadays.

In the second section, we dwell upon that how the children books' illustrations must be, the educational sides on a child, its' edition to emotion of aesthetic and its' addition to imagination, its' effect on child development, its' colors, its function of decorate, interpretation and informative, its' types and techniques.

In the third section, we investigate the point of view of the relationship between the child and the book, the education of the child, the effects of the life of the children when they get older, their interest, needs, perceptions and interrogative ability in terns of positive development of the personality of them. Besides, we study the main properties and physical properties that must be in a children book and the children's interest on a book at the age from pre-school to twelve.

In the fourth section, we illustrate the story '**Sümüklü Böcek**' by Tahsin YÜCEL by considering the properties that mentioned in this research.

EK A YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi / Doktora Tezi / Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak sunduğum “Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örnekleme” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Nihan SARI

İmza

EK B TUTANAK**TUTANAK**

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü' nün ...../...../..... tarih ve .....sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'nin .....maddesine göre .....Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Nihan SARI' nın "Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örneklem" konulu tezi/projesi incelenmiş ve aday ...../...../..... tarihinde, saat ..... ' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projenin .....olduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN**ÜYE****ÜYE**

EK C Y.Ö.K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ/PROJE VERİ FORMU

1 Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının
Soyadı:SARI

Adı:Nihan

Tezin/Projenin Türkçe Adı: Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir
Araştırma ve Bir ÖrneklemTezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: A Resarch About Children Books
Illustration and A Case StudyTezin/Projenin Yapıldığı
Üniversitesi:

Enstitü:

Yıl:

Diğer Kuruluşlar:

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili:Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 148

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı:72

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı:Profesör

Adı:Yüksel

Soyadı:USLAY

Ünvanı:

Adı.

Soyadı

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- İllustrasyon
- 2- Minyatür
- 3- Çocuk kitabı
- 4- Grafik

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1-Illustration
- 2-Miniature
- 3-Children Book
- 4-Grafics

Tarih:28.01.2006

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet Hayır

ÖNSÖZ

İllüstrasyon ülkemizde yaygın bir sanat dalı olmamasına karşın dünyada hak ettiği değeri görmekte ve geleceğimizin teminatı olan çocuklara birer yetişkin hale geldiklerinde sağlıklı bir toplumu oluşturmalarına da dolaylı yoldan katkıda bulunmaktadır. Çocuktaki sanat zevkini geliştirmek, eğitmek, hayal etmesini sağlamak illüstrasyonun en önemli etkileridir.

Ülkemizde bu sanat dalı, ticari kaygılar nedeniyle istenilen seviyeye gelememiş, çocukların dahi beğenmediği hayal gücü ve özgünlükten yoksun çalışmalarla sürdürülmektedir. Pek çok sanat dalının en azından adı bilinmekte ama illüstrasyonun sözü geçmemektedir. Türkiye’de illüstrasyon hakkında, bu alanda çalışanlara, öğrencilere ve araştırmacılara rehber olacak kaynak ne yazık ki tek elin parmaklarını geçmemektedir. İşte bu araştırma çalıştığım alan olan illüstrasyon konusunda kendimi geliştirme, özgün eserler verilmeyen ülkemizde illüstrasyon sanatına ve bu sanatın çocukların düşün gelişimlerdeki katkılarına dikkat çekme çocuğun öğrenmesinde görmenin önemini vurgulama, kayda değer pek az sanatçı yetiştiren ülkemizde estetik gelişimin küçük yaşlarda başlaması gerektiğini eğitimcilere ve anne babalara gösterme isteği nedeniyle yapılmıştır.

Araştırmamda bana yol gösteren ve her zaman destekleyen sayın hocam ve danışmanım Prof. Yüksel USLAY’a, üniversite hayatımda ve tez çalışmamda bilgilerinden faydalandığım sayın hocam Mehmet İLERİ’ye, bana kitapları sevdiren ve kitap resmi alanda eğitim görmem için destekleyen annem Aynur KADAKAL ve babam Hicabi KADAKAL’a, yapmış ve yapmakta olduğum çalışmalarında itici gücüm olan kardeşim Onur KADAKAL’a, yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarıma, kitaplarından, araştırmalarından, tezlerinden yararlandığım tüm araştırmacı ve yazarlara, araştırmamın ve tez çalışmasının tüm oluş aşamalarında hep yanımda ve yardımcı olan eşim Fatih SARI’ya minnettarım.

Nihan SARI

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
DEĞERLENDİRME KURUL ÜYELERİ	iii
YÖK DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
RESİM LİSTESİ	viii
ÖZET	x
ABSTRACT	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1 İLLÜSTRASYON	1
GİRİŞ	1
1.1 Tanımı	3
1.2 Çocuk Kitapları İllüstrasyonlarının Gelişimi.....	6
1.2.1 Çocuk Kitapları İllüstrasyonlarının Dünyada Gelişimi.....	6
1.2.2 Çocuk Kitapları İllüstrasyonlarının Türklere Gelişimi	23
1.2.2.1 Doğu Türkistan'da Minyatür.....	24
1.2.2.2 Batı Türkistan'da Minyatür.....	25
1.2.2.3 İslam da Tasvir Yasağı.....	26
1.2.2.4 Selçuklularda Minyatür	28
1.2.2.4.1 İlim ve Fen Eserleri	31
1.2.2.4.2 Edebî Konulu Yazmaların Minyatürleri.....	34
1.2.2.4.3 Diğer Eserler	35
1.2.2.5 Osmanlı'da Minyatür	37
1.2.2.5.1 Fatih Sultan Mehmed Devri:.....	38
1.2.2.5.2 Kanunî Devri:.....	39
1.2.2.5.3 III. Murad Devri:.....	40
1.2.2.5.4 XVII. Yüzyıl	43
1.2.2.5.5 XVIII. yüzyıl,.....	44
1.2.2.5.6 XIX. Yüzyıl.....	45
1.2.2.5.7 İlk Türk Matbaasının Kuruluşundan, Cumhuriyetin İlanına Türk İllüstrasyonu	46

1.2.2.5.8 Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türk İllüstrasyonu ... 55

İKİNCİ BÖLÜM

2	ÇOCUK KİTAPLARI İLLÜSTRASYONLARI.....	75
2.1	Çocuk Kitapları İllüstrasyonları hakkında	75
2.2	Çocuk Kitapları İllüstrasyonları nasıl olmalıdır.....	83
2.3	Çocuk Kitapları İllüstrasyonunun işlevleri	88
2.3.1	Dekoratif İllüstrasyonların (Süsleyici Resimler) İşlevleri;	88
2.3.2	Bilgilendirici (Metni Tamamlayıcı) İllüstrasyonların İşlevleri;..	89
2.3.3	Yorum ve Düşünce İşlevi;.....	90
2.4	RESİMLİ KİTAPLARIN TÜRLERİ.....	90
2.4.1	Peri Masalları ;	90
2.4.2	Fantezi	91
2.4.3	Hayvan öyküleri	92
2.4.4	Gerçekçi öyküler	92
2.5	İLLÜSTRASYON TEKNİKLERİ.....	93
2.5.1	Suluboya.....	94
2.5.2	Lavi tekniği	97
2.5.3	Guaj Boya Tekniği	97
2.5.4	Pastel Boya Tekniği	99
2.5.5	Kolaj Tekniği	100
2.5.6	Püskürtme Tekniği(Airbrush)	101
2.5.7	Bilgisayarda İllüstrasyon.....	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3	ÇOCUK VE KİTAP.....	105
3.1	Çocuk ve Kitap.....	105
3.1.1	Çocuk kitaplarında dikkat edilmesi gereken temel özellikler	109
3.1.2	Çocuk Kitaplarının Fiziksel Özelliklerinin İncelenmesi.....	118
3.1.3	Okul Öncesi Çocuğun Kitaplara Olan İlgisi	120
4	BİR ÇOCUK MASALI İLLÜSTRASYONU.....	125
	SONUÇ	144
	KAYNAKÇA.....	148

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Book of Hours.....	20
Resim 2:Limbourg Brothers.....	20
Resim 3:"Künstlich Neu ABC Buch"	20
Resim 4: “Biberpastası Alfabeti”.....	20
Resim 5: Augsburg Devlet ve Şehir Kütüphanesi' nde küçük tahta bir levha üzerine alfabe.....	21
Resim 6 Diligence (Detay) Orbis Sensualium Pictus p.230 1781 versionGhent..	21
Resim 7 Arthur Rackham.....	21
Resim 8 Maurice SENDAK	22
Resim 9 Alice Provinsen http://www.rmichelson.com/ Artist_Pages	22
Resim 10: Tony DiTerlizzi http://www.rmichelson.com/ Artist_Pages	22
Resim 11: Kitâb el-Tiryâk.....	69
Resim 12:Hariri, Makamat.....	69
Resim 13: Kelile ve Dimme.....	69
Resim 14Varka ve Gülşah.....	70
Resim 15: Beyâd ve Riyâd.....	70
Resim 16: Sinan Bey 'in Fatih Sultan Mehmet Portesi.....	70
Resim 17 Matrahcı Nasuh'un Süleymanname'den alıntısı s:24	71
Resim 18: Barboros Hayrettin Paşa'nın Portesi (Nigari 1540) 71	
Resim 19: Kanuni Sultan Süleyman'ın cenazesinin Zigetvar'dan Belgrad'a götürülmesi.....	71
Resim 20 :Nakkaş Osman'ın Hürname'den Mohaç Savaşı.	72
Resim 21 (Siyer- i Nebi)	72
Resim 22 : Nakkaş Hasan ve katibin meclisi. Eğri Fethi Tarihi'nden.....	72
Resim 23 Levnî. 1720'li yıllar Haliç'te gösteriler.....	72
Resim 24 :Abdullah Buhari.....	72
Resim 25 : Münif Fehim	73
Resim 26 :İlhap Hulusi'nin Alfabe kapağı	73
Resim 27: Mustafa ASLIER'in bir çalışması.....	74
Resim 28: Can Göknil	74
Resim 29 Ferit AVCI	74

Resim 30 Nazan ERKMEN	74
Resim 31 : Turan ENGİNOĞLU, Alsancakta Faytoncular	95
Resim 32 Atanur Doğan; Kumarbazlar	95
Resim 33: http://web.omnisturk.com	102
Resim 34: Yüksel USLAY'ın Yeni yıl kartı	104
Resim 35: Aykut Sevinç'e ait Photoshop kullanılarak yapılmış bir illüstrasyon	104

ÖZET

Bu çalışma “Çocuk Kitapları illüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örnekleme” kapsamında ele alınmıştır. Bu bağlamda tanımı, gelişimi minyatür sanatıyla olan ilişkisi, çocuk kitapları illüstrasyonları hakkında genel bilgilerin neler olmaları gerektiği, işlevleri, türleri, teknikleri, çocuğun kitapla olan ilişkisini, temel özellikleri, fiziksel özellikleri, araştırmanın genelinde bahsedilen çocuk kitabı illüstrasyonlarının taşıması gereken özellikleri barındıran illüstrasyon örneği kapsamındadır.

Birinci bölümde, illüstrasyonun tanımı, kökeni, gelişimi, aşamaları, dünyada ve Türklere geçmişten günümüze tarihsel süreci, yabancı ve yerli illüstrasyon sanatçıları, illüstrasyonun yıllara göre gelişimi, ilk Türk illüstrasyonlarından olan minyatürlerin, günümüze kadar geçirdiği evreler araştırıldı.

İkinci bölümde, çocuk kitapları illüstrasyonlarının nasıl olması gerektiği, çocuk üzerindeki eğitici yönleri, estetik duygusuna ve hayal gücüne katkıları, çocuğun gelişimindeki etkileri, renkleri, süsleme, yorumlama ve bilgilendirme işlevleri, türleri, teknikleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde illüstrasyon konusuyla doğrudan bağlantılı olan çocuk ve kitap ilişkisi, eğitimi, yetişkin bir birey olduğunda hayatına etkisi, ilgi olanakları, ihtiyaçları, algı, sorgulama yetenekleri, kişiliğinin olumlu gelişimi açısından ele alınarak incelendi. Çocuk kitaplarında dikkat edilmesi gereken temel özellikler, fiziksel özellikler, okul öncesi ve oniki yaş arası çocukların kitaba olan ilgisi araştırıldı.

Dördüncü bölümde Tahsin YÜCEL’in “Sümüklü Böcek” adlı hikayesi, bu çalışmada önemle üzerinde durulan özellikler göz önüne alınarak resimlendi.

ABSTRACT

In this study, we deal with 'A Research About Children Books Illustrations And A Case Study'. In this relation this study is covered with its' definition, its' progress, its' relations with art of miniature, what the main knowledge about children books illustrations must be, its' functions, its' types, the relation between the book and the children, the main properties, the physical properties and the properties of children books illustrations that mentioned in this research.

In the first section, we research the definition of illustration, its' origin, its' progress, its' phases, its' history from past to now in the world and in Turkey, the foreign and native illustrator, its' progress according to years, the phases from the first Turk miniatures (illustrations) to nowadays.

In the second section, we dwell upon that how the children books' illustrations must be, the educational sides on a child, its' edition to emotion of aesthetic and its' addition to imagination, its' effect on child development, its' colors, its function of decorate, interpretation and informative, its' types and techniques.

In the third section, we investigate the point of view of the relationship between the child and the book, the education of the child, the effects of the life of the children when they get older, their interest, needs, perceptions and interrogative ability in terms of positive development of the personality of them. Besides, we study the main properties and physical properties that must be in a children book and the children's interest on a book at the age from pre-school to twelve.

In the fourth section, we illustrate the story '**Sümüklii Böcek**' by Tahsin YÜCEL by considering the properties that mentioned in this research.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 İLLÜSTRASYON

GİRİŞ

İllüstrasyon; metni açıklamak ya da bezemek amacıyla kitaplara konan resim, çizim veya baskı olarak tanımlanmaktadır. Çocuk kitaplarının resimlenmesinde ise görsellik kavramı bu tanımın daha da ötesine geçerek kitabın özünü oluşturmaktadır. Çocuk kitaplarındaki resim, çocuğun beyininde yeni kavramları nesnel hale getiren bir unsur oluşturabilir, metinden bağımsız, metin olmadan tek başına da amaçlanan anlam bütünlüğünü sağlayabilir. Okuma bilmeyen çocuklara sadece diziler halinde verilmiş resimler anlamlı kılınabilir. Özellikle de resimli kitaplar okuma yazma bilmeyen çocuklar için yazı yerine geçmektedir. İllüstrasyon süslemenin yanında, metnin anlaşılmasını, akılda kalmasını sağlar ve hem yazarın hem de okurun metne yeni bir yorumunu ekler. İllüstratör, kitap resmini yapan kişidir. İllüstratörün işi içeriği oluşturan metni, hayal gücünü, imgelemine, yaratıcılığını ve teknik becerisini kullanarak görselleştirmektir. İllüstratör, çocuk dünyasını tanımalı, çizeceği konuyu iyi araştırmalı, gözlem yapmalı, çalışmalarını eskizlere dönüştürüp geliştirirken de yayıncı, yazar ve tasarımcı ile eşgüdüm halinde olmalıdır.

Çağdaş çocuk iyiyi-kötüyü, güzeli çirkinini çok iyi biliyor ve önemsenmek istiyor. Çocuk kitaplarına gereken önemi veren ülkelerde çocuk kitaplarını resimleme sanatı başlı başına bir sanat koludur. Artık bizde de öyle olmalı. Kitap okuyan çocukların aynı zamanda görsel olarak da eğitilmesini amaçlayan yayınevleri çocuk kitaplarının resimlenmesine gereken özeni gösterdiği gibi bu konuda çalışan tüm yayınevleri de bu özeni göstermek zorundadır.

Yirmi birinci yüzyılın içinde olduğumuz şu günlerde dünyada hızlı değişimlerin yaşandığına tanık olmaktayız. Yaşanan bu değişimlerden etkilenmemek mümkün olmadığına göre, gerçekleşen değişimlerden yararlanma yollarına gitmek, belki de geleceğimiz açısından bizlere bir çok avantaj getirecektir. Çağdaş bir eğitim anlayışı

ile yetiştireceğimiz çocuklarımızın, her şeyi olduğu gibi kabullenmeyen, onları mutlak doğrular olarak görmeyen, eleştiren, yorumlayan gerektiğinde tavır koymasını bilen bir şekilde yetişmesi gerekliliği vardır. Bu tür davranışların oluşumu ise çocukların okuma öncesi çağdan itibaren bilinçli bir şekilde ve özenle seçilmiş kitaplar ve çocuk psikolojisine uygun illüstrasyonlarla donatılmış kitaplarla sağlanır. Okullarımızda okutulan birçok ders kitabı çocuklarımıza gerekli olan birçok bilgi, beceri ve tutumu kazandırmaktan uzak kalmaktadır. Kuşkusuz, sadece ders kitaplarının bir insanı her yönden yetiştirmesi zaten olanaksızdır. Ders kitaplarının yanı sıra diğer kaynaklarla da çocukların eğitimleri desteklenmelidir. Çocuk öyküleri, çocuğun eğitimini destekler nitelikte olması, onların yeni düşünceler geliştirmesine ışık tutması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Çocuklarımızın yaşamında bu denli önemli bir yere sahip olan çocuk kitaplarının bu ve benzer nedenlerden dolayı üzerinde dikkatle durulması gerektiği açıktır. Çocuk kitaplarını yazacak ve resimleyecek kişilerin, her yönden çocuğun gelişim özelliklerini bilmesi, çocuk ruhunu çok iyi tanınması, onların nelerden hoşlanacaklarını iyi kestirmesi, ayrıca vermek istediği davranışları sade, akıcı bir dil kullanarak vermesi, olayları kendi içerisinde doğal bir anlatış ve çizimlerle anlatması gerekir.

Çocuğun ilk ve en fazla etkilenebilen yıllarında, resimli kitaplar göz ve kulak yolu ile zihin ve duygularını uyarmak için çocuğun hayatına girmekte ve ilk kitap sevgisini aşılıyarak, ilk edebi ve estetik değerleri vermektedirler. Ayrıca çocukla yetişkin arasında iletişim kurulmasına da yardımcı olmaktadır (Gönen& Devrimci, 1993).

Çocuk, yaşadığı çağı, içinde bulunduğu toplumu ve o toplumda nasıl bir yere sahip olacağını, eğitim ile öğrenecektir. Kendi kişiliğini geliştirmede, edindiği ilk birikimlerden ömür boyu yararlanacaktır. Bu noktada Çocuk Edebiyatı ve bu edebiyatın içindeki illüstrasyonlar ayrı bir önem arz etmektedir. Algı ve görsellik açısından son derece pratik, tesirli ve kalıcı olan edebiyat ürünleri, günlük uğraşlar arasında, oyalayıcı, eğlendirici ve öğretici özellikleri bir arada bulundurur. Çocuğa yaşama sevinci verir. Onların hayatı ve yakın, uzak çevrelerini tanımlarına zemin teşkil eder. Çocuğa kendi kendini denetleme ve kendi iç dünyasının dışı yansımalarını kontrol altına alma ve

dersler çıkarma yeteneği kazandırır. Diğer davranışlarını da etkiler. Üretkenliğine ve etkinliklerde bulunmasına alt yapı hazırlar. En önemlisi de dil gelişiminde önemli mesafeler aldırır.

1.1 Tanımı

En geniş anlamıyla illüstrasyon bir düşüncenin , bir objenin , bir metnin ve olayın , bazen olduğu gibi bazen de yorum katılarak tasvir edildiği resim türüdür. Mesaj verme özelliğiyle resimden ayrılır. İllüstrasyonu sanat yapan en önemli etken katılan yorum , düşünce , uygulama ve teknikteki özgünlüktür. Betimlediği her neyse konuyla yazıyla bir bütünlük taşıması önemlidir.

“İllüstrasyon Latince "lustrare" kökünden gelir, anlamı "anlaşılır yapmak" tır. Bir "metin" veya konunun içinde yer alan "görsel varlıklara" verilen isimdir. "Asıl amacı bir fikri daha etkili ve verimli açıklamak , aydınlatmaktır. Açık şekilde bir şeyi gizlemeden, bir harita ya da diagram gibi, illüstrasyon bilgilendirmeyi giderir. Daha girift olarak illüstrasyon eşlik ettiği materyal hakkında yorumlama yada açıklamalar yapar. Bir ürünü sattırmak ya da bir hikayeyi canlandırmak , garip tuhaf şeyleri canlandırmak ya da bir mesajın vurgusunu arttırmak için kullanılır. Bir illüstrasyonun başarısı ve başarısızlığı onun bildiriye iletmesine bağlıdır." (Gikonv,1991. s. 10)

Island İllüstratörler Derneği illüstrasyonu "*Fotoğraf ya da çizim her ikisi birlikte, metne eşlik eden görsel bilgilendirmeyi yerine getiren bir resim*" olarak nitelendiriyor. Yine İllüstratörler Derneğinin deyimi ile "*illüstrasyonun amacı, metin içinde sunulan fikirlerin değerini arttırmaktır ya da basit bir şekilde görsel kavramaları ya da bilgileri aktarmaktır.*" (Island Illustrators Society) Wolverhampton Üniversitesi Tasarım ve Sanat Fakültesinden okutman Lester Meachem farklı bir tanımla karşımıza çıkmaktadır.

"İllüstrasyon ne bir stil ne bir süreç ne de bir teknik değildir , o bir imaj yaratmak için sebeptir. İllüstrasyon daima bir şeye karşılıktır. İllüstrasyon belli bir amaca karşılık ürün olduğu zaman, ürüne sebep olacak şeyler; magazin ve kitaplardaki metinler olabileceği gibi reklam kampanyalarındaki konuda olabilir." (MEACHEM. <http://www.wlv.ac.uk>)

İllüstrasyonun , herhangi bir mesajı , yazılı ya da yazısız , en anlaşılır şekilde kavratmaya yarayan resim türü olduğunu düşünülürken hayatımızın da her alanında var olduğunu görürüz. Havaalanlarında , alışveriş merkezlerinde, ticarete, turizmde , moda alanında , kitap kapağı ve afişlerde , reklamcılık ve fotoğrafçılık alanında ve mimari alanda. Yapılan tanımlardan bir çoğunun özerk olduğu düşünülünce illüstrasyonun aslında geniş bir kullanım alanının olduğu anlaşılır. İnsanoğlunun konuşmadan önce görme duyusunu kullandığı bilinmektedir. İşte onun bu özelliği , mesaj veren bir resim türünü kullanmasının ve anlamasının da doğal bir süreç olduğunun kanıtıdır. . Berger "*Görme, sözcüklerden önce gelir*"(ÖNCÜL,1989,S:7) der. İşte bu noktada illüstrasyonun karikatürle buluştuğu da söylenebilir. Milliyeti , ırkı , dini ve dili ne olursa olsun , yazılı bir açıklama olmaksızın insanların gördüklerini anlama becerisi açıktır.

“Çeşitli serbest teknik ve stillerde yapılmış olan illüstrasyonlar tanıtım ve reklam medyalarında görsel çözümler üreten en önemli etmenlerden biridir. İlintili oldukları metnin tanımlanıp, değişik anlam ve boyutlarda yeniden algılanmasına yardımcı olurlar. Konu, kavram ve eylemlerin kolayca kavranıp benimsenmesinde, sevilmesinde etkili olurlar.”(İllüstratörler Derneği Bülteni İstanbul)

İllüstrasyon konusunda ülkemizde çalışan sanatçılardan bir çoğunun bağlı bulunduğu "İllüstratörler Derneği'nin yapmış olduğu bu tanım illüstrasyonun anlamına uygun kısa ve öz yapılmış tanımlardan biridir. Çağlar boyunca illüstrasyonların teknik ve uygulamaları zamana ve sanatçıya göre değişiklik göstermiştir. Süsleme amacının yanı sıra mesaj verme , bilgilendirme amaçlı kullanılmış ve çok çeşitli çözüm yollarına ulaşılmasını sağlamışlardır. Ülkemizde ve dünyada ünlenmiş pek çok masal , destan , filmin sevilmesinde ve ilgi görmesinde illüstrasyonun etkisi büyüktür. Akın Canko'nun ise 1. Bilkent Grafik Tasarım seminerindeki yaptığı tanım şöyledir. "*İllüstrasyon, bir konunun, resim çizim yolu ile açıklanması, yazılı bir metni açıklamada kullanılan resim, herhangi bir şeyin anlamını güçlendirmek için uygulanan çizim olarak tanımlanmıştır.*" (ÇAKIR 2001, s:37)

İllüstrasyonun desteklediği metni çekici kılmasının yanında anlamını güçlendirdiği bilinir. Güzel , başarıyla çalışılmış , çekici illüstrasyonlar kitapların değerini artırması , haz vermesi nedeniyle önem taşır. Bu sebeple çocuk kitaplarının vazgeçilmez bir tamamlayıcısı konumundadırlar. *Çocuk gelişiminde çok önemli yeri olan illüstrasyonun gerekliliğini Fred Ludekens'in şu sözleriyle daha iyi kavrayabiliriz:"İyi bir resim, iyi bir metin gibidir."* (ÇAKIR 2001, s:37)

Bazen çocuk kitaplarının bir sayfasında bir cümleden fazla yer kaplamayan yazının yeterli kalışının nedeni illüstrasyonun verdiği heyecanın ve sanatçısının başarısının kanıtıdır. Önceleri hakkettiği değeri görememiş, estetik açıdan kötü düzeyde çizimlerle yazıya göre geri planda kalmış illüstrasyon sanatı yeni yeni de olsa hak ettiği yere gelmek üzeredir. Ülkemizde üzerinde durulmayan illüstrasyon Amerika, Avrupa'nın yanı sıra İsrail ve İran'da da yaygın bir sanat dalıdır. İran'lı sanatçıların illüstrasyonları dünya çapında ün sahibidir. Ülkemizde gelişmemiş olmasının nedenlerinin başında müşterilerin az para harcayarak sonuca ulaşmak istemeleri, birbirinin neredeyse hatta tamamen aynısı olan ve kopya edilmiş izlenimi veren, bir hoşluk, güzellik taşıyacağına ve izleyicisine haz verip çocuklara doğru estetik değerleri aşılayacağına, ticari kaygılarla çirkin denebilecek illüstrasyon örneklerinin işgal ettiği çocuk kitapları yerlerini son birkaç yıldır daha olumlu ve başarılı örneklerle bırakmaya başlamışlardır. Bu şekilde ülkemizde illüstrasyon sanatının önem kazanması sevindirici bir gelişmedir. Bunun nedeni ise yayınevi sahiplerinin ticari kaygıları nedeniyle illüstrasyon sanatçısının üzerindeki zorlayıcı baskılarını kaldırma gerekliliğini geç te olsa kavrayıp, sanatçının kendi yorumunu, tekniğini, düşünce ve kurgusunu, çizgisini ve rengini istediği gibi uygulamalarının gerekliliğini anlamalarında yatmaktadır.

Kimi kaynaklar, mağara dönemi resimlerini illüstrasyon olarak belirtmezler ve illüstrasyonu resimli kitapların kökleriyle bir sayarlar. Tabii bu yanlıştır, bunun sebebi ise mağara duvar resimleri tamamen bir işlevsel amaç güdülerek gerçekleştirilmiştir ki, bu işlevsel amaçta illüstrasyon tanımı için temel öğelerden biridir.(A.KAPTAN,1996, S: 54)

İllüstrasyonun, betimleyici resim türü olduğu görüşünden yola çıkarsak, ilk insanın konuşmaya başlamadan önce, çizgi ile tasvir yöntemini kullanarak avlanmayı birbirine anlatmaları, dinsel ve büyüsel kaynaklı da diyebileceğimiz bu çizimlerle kendini ifade etmek istemesi illüstrasyonun ilk tohumlarının insanın varoluşuyla beraber atıldığını göstermektedir. Nihayetinde mağara resimleri bir ressamın manifestosunun, felsefesinin ya da sanat görüşünün bir yansıması olmaktan çok ilk insanın yaşama, barınma ve giyecek ihtiyacını karşılamak için yapılması gereken bir âdetten ibarettirler. İlerleyen ağaç, taş baskılar ve farklı teknikler kullanılarak gelişen illüstrasyon günümüz insanının hayal gücünü geliştirmeye devam etmektedir.

1.2 Çocuk Kitapları İllüstrasyonlarının Gelişimi

1.2.1 Çocuk Kitapları İllüstrasyonlarının Dünyada Gelişimi

İllüstrasyonun açıklamaya , betimlemeye ve kavratmaya yarayan bir sanat dalı olduğu düşünüldüğünde başlangıç tarihinin resim sanatından bile eski olduğu görülür. İlk çağ insanının mağara duvarlarına yaptığı çizimler sanat için yapılan ve belli bir felsefik alt yapı taşıyan eserler olmaktan çok onun hayatını, inancını tasvir eden çizimlerdi.

Yine orta çağda, okuma yazma bilmeyen halkı bilgilendirmek amacıyla daha çok dinsel içerikli illüstrasyonlar yapıldı. İllüstrasyon yazının yerini tuttu. Zamanımıza yaklaştıkça, keşiflerin de etkisiyle insan önem kazanmış, illüstrasyon insanlığın kültürel gelişiminde, yazıyla beraber, önemli yer edinmiştir. Marco Polo'nun yaptığı gezilerde çizdiği, yerli halkları tanıtan açıklayıcı resimler Avrupalılar'ın farklı yaşamları tanınmasında etkili olmuştur. Bu çağlarda sıradan halk arasında okuma yazma oranı da artmaya başlamıştır.

1900 ve 1925 yılları arasında ve öncesinde illüstratörlerin kullandığı kalıplaşmış ve küçük farklar haricinde birbirine benzeyen çizimler günümüze yaklaştıkça daha özgün hale gelmiştir. Kitap ressamı da diyebileceğimiz illüstratörlerin çizimleri artık onların birer imzası haline almıştır.

Ülkemizde hak ettiği ilgiyi göremeyen bu sanat, önemi artarak gelişmeye devam etmekte ve bu alanda çalışan sanatçılarımızın eserleri daha çok yurt dışında ilgi görmektedir.

İnsanlığın doğuşundan beri insanoğlu işaretlerle anlaşmaya, fikirlerini paylaşmaya ve bunu gelecek nesillere aktarmayı istedi. İllüstrasyon sanatı ilk olarak yazıyla başlar. Paleolitik çağlar boyunca ikonografi egemenliğini sürdürdü. Eski Mısır'da yazıcılar, ressamalar, taş oymacıları muhtemelen ilk ticari sanatçılardı. Onların resim ve yazıları günlük hayat, din, politika, bilimsel bilgi ile ilgiliydi. Bu becerikli ve verimli Mısırlı sanatçıların en erken çizimleri tek açılı ve derinliksizdi.

“Eski Mısır’ın hiyeroglifleri gibi erken Yunanlılar’ında mimari çizimleri boyutsuz ve derinliksizdi. Gerçekte bu yapılan doğayı taklitten ibaretti. Eski Yunan mimarları kendi binalarını izleyiciye anlatmak için perspektifi tasarladı. Buna en iyi örnek Yunanistan Atina’daki Parthenon Tapınağıdır. Tapınak Akropolis’in en üst noktasına yerleştirilmişti. Tapınağın arkası önünden uzun ve genişti. Kenar sütunları önden arkaya yığılmış gibiydi. Konstrüksiyonun bu tekniği Parthenon’a yaklaşık bir vücut ekseni görüntüsü veriyor ve onların sanat anlayışını yansıtıyordu.

Rönesans (1400-1600) çağları boyunca illüstrasyonda büyük ilerlemeler sağlandı. Leonardo da Vinci gibi ressamalar sanatsal yeteneklerini bilimsel merakla birleştirip sanatsal icatlarının oluşmasına hız sağladılar. Bu çağın en önemli keşiflerinden biri uzaysal perspektifti ki bu gerçekten önemli bir başarıydı. Bu zamanda resme ve çizime üç boyut etkisi verildi. Vinci’nin genç çağdaşlarından Raphael Sanzio teknik ve üç boyutlu perspektif üzerinde çalışarak mimari çalışmalar yapmıştır. Göz ile beyin arasında ne gibi bir etkileşim oluyordu da bir yüzeye bir kağıda olduğu gibi aktarım yapıyordu.

Vinci ve Raphael bilim ve tekniği anlamak için sınırlarını zorlarken Flenk sanatçılar örneğin Jan Van Eyck (1390-1441) üç boyutlu nesnelere yüzeye harika bir biçimde yansıtmayı başarıyordu. Bu gerçekçi ve mekanik çizimlerin ağırlık kazanmasından 700 yıl önce oluyordu.

Jan Van Eyck, Yaşlı Pieter Bruegel, daha yakına gelirsek Lautreck, ve bir dolu ressamın aynı zamanda birer illüstratör olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Endüstrideki devrim illüstrasyon sanatındaki üç boyutlu teknik çizimlerin geniş kitlelerce tanınmasını sağladı. İnsan zekası illüstrasyonda verilmeye çabalanan perspektif, üç boyut derinlik gibi özellikleri anlamakta zorlandı. Modern sanatçılardan Fernend Leger'den Joan Mira'ya 60'ların popart sanatçıları Andy Warhol ve Roy Lichtenstein bu ticari ve simgesel ifadeleri hicvederek kendi basit, sade biçimlerini oluşturdular. Bilimin üçboyutlu perspektifi 1900'lu yılların ortaları boyunca resamlara ve illüstrasyon sanatçılarına çevreyi ve objeleri gerçeğine uygun çizme açısından tatmin edilebilir yöntemler sağladı. Bu şekilde görsel hilekarlık savunmasız kaldı. Ek olarak perspektif ve üç boyut ilkelerini anlamayan sıradan insanlar sezgi yoluyla bile kötü sanat eserlerine ve illüstrasyonlara negatif tepki verdi.

1960'larda ki modern sanat hareketi ile illüstrasyon fotoğrafın gerçeğini yakaladı. Paint Brush, Air Brush gibi teknikler sanatçılara gerçekten farksız resimlemeler olanağı sağladı.

Artık günümüzde ve gelecekte dijital dünyanın ilerlemesiyle ve her şeye imkan sağlayan bilgisayar programları sanatçılara büyük olanaklar sağlamaktadır. Buna rağmen etkileyici illüstrasyonlar yine de insanoğlunun dokunuşunu gerektiriyor. Estetik olarak memnun edici ve anlaşılabilir bir esere sadece insan denen varlık karar verebilir. Teknoloji ise güçlü yeni aletler ve çizim programlarıyla insana yardımcı olur.”(<http://www.encyclopedia.com>)

Bazı resimler yazılmış olanı daha anlamlı kılmak adına kullanıldı. İllüstrasyon sanatı yazı kadar eski ve resim yazısından doğmuş bir sanat dalıdır. Kitapları özellikle de çocuk kitaplarını anlamlandırmak amacıyla el boyamasıyla başlayan macerası baskıya varışla sürer.

İlk resimli kitaba Mısır' da M.Ö 1980 yıllarında rastlanmaktadır. Resimli el yazması bu kitaplar eski Mısır'da papirüs ruloları üzerine uygulanmıştır. Bu

resimlemeler uzun hikayeleri anlatan ve yetişkinleri bilgilendirmeyi amaçlayan çoğunlukla ölüm temasını işleyen hikayelerdir. “M.Ö 1900 yıllardan günümüze kalan "Ramessum Papyrus" ve "The Egyptian Books of The Dead" illüstrasyon ruloları bilinen en erken el yazma hikaye ve kitaplarıdır. Orta çağ el yazmaları, baskı kitapları illüstrasyonların önden gelen habercisidirler. Karışık ve pek çok süslemeli kitaplar, genellikle manastırlarda yapılmış dinsel konu üzerinedir.”(DALLEY,1990, s10) Yazıyı bulan insan, salt yazının yetmediği yerde resimsel görselleştirmeyi kullanmayı oldukça erken keşfetmiştir.

İlk kitaplar kil tabletlerden oluşmaktaydı. Sert bir uçla yumuşak çamura işlenen yazı levhaları fırında pişirilerek kalıcı hale getiriliyordu. Bu durumda, ilk matbaaların tablet fırınları olduğu söylenebilir. Kağıt benzeri maddeler kullanılmaya başlanınca, levhalar önce ruloya (tomara) dönüşmüş, M.S. 2 ila 4.yy' lar arasında, Yunan ve Roma tarzındaki "rulo" biçimli metinler yerini kodekslere bırakmıştır. Kodeks; bugün kullandığımız kitap, dergi, gazete vb. alanlarda kullanılan ciltleme biçimidir. Bu yeni biçimle, metinle daha rahat ilişkiler kurulmuş, okurken not alma, sayfa çevirme gibi seçenekleri geliştirme olanağı doğmuştur.

"Başlangıç noktası orta çağ el yapımı kitaplar olan illüstrasyonlardır. O dönemde yapılan,üç boyutu ikinci boyuta taşıma girişiminde bulunan resimli imajlar illüstrasyonun en önemli bir görüş açısidir. Uzaysallığa karşı iki boyutu ustaca kullanılır. Yaratıcı bir yolla dünyayı düz bir şekilde keşfetme kapasitesi erken 9.yy resimli el yazması "The Book of Kells" te açıkça gösterilir." (LEWIS,1987, s.9)

Özellikle, toplumsal yaşamda egemen ve yönetici olan sınıf, din felsefeleri ve resimlerle güçlerini sağlamakta ve pekiştirmektedirler.

Yetişkinler için hazırlanan ama çocuklar için de uygun görülen daha erken tarihli işler arasında Japon Toba Sofa tarafından resimlenen “Scroll of Animals” (12. Yüzyıl) ve yontularak (Gravür) istenilen şeklin verildiği odun parçacıklarından basılan ve William Caxton tarafından 1484 yılında yayınlanan

ilk İngilizce yayın olan Ezop Masallarıdır. Çocuk kitaplarının en erken illüstratörleri genellikle birbirlerine benzer ve hemen hemen aynı tarzdaydı. Fakat 1779'da *Pretty Book of Pictures for Little Masters and Misses*'ı ve *Tommy Trip's History of Beasts and Birds*'ün çizeri Thomas Bemick'in çizim sanatı sonradan yetişen ve iyi bilinen çizerlere yeni bir yön oluşturdu.

"Ortaçağ kitap resimlemeleri, dinsel törenleri göstermek ve töreni daha elverişli duruma getirmek için özel üretilmiştir. O dönemlerde sanatçı sadece dekorasyon için çağırılmaz bununla birlikte metni açıklaması içinde çağrılırdı. Resimler pratik fonksiyonlar için üretilirdi. Genellikle doğrudan ilgilenilen şey içeriğe ait görsel sembollerdir. Her gün görülen kişi ve objeler önemli değildir. Bu yüzden 7. yy.'in sonu ve 8. yy. başında Lindisfarne Gospels figürlerin el kol hareketlerini oldukça abartmış ve çevredeki görüntüleri azaltmıştır. Bu tür çalışmalar en erken ekonomik stil ve açık bir yetenek örneğidir." (LEWIS;1987, s.9)

İllüstrasyonla resimleme, zaman içinde daha geniş alanlara yayılmıştır.

"O dönemlerde yapılan bu illüstrasyonlar, okumanın çok sınırlı olduğu çağda kavramaya anlamaya yardımcı olduğu için çok önemlidir. Ressam dekoratif bordürü, kelimenin ilk harfini ve minyatürü resimlerken, yazar, metni yazardı. Manastır içinde bulunan bu resimlerin hepsi eğitici ve düşündürücüdür. 12.yy da laikliğin artmasıyla birlikte, elbise ve mimari detayları vererek zaman içinde çağdaş yaşama doğal bir yaklaşımla ilgileri arttı. Bazı zaman illüstrasyonlar bütün sayfayı kapladı bilhassa "*Books of hours*" da ki gibi .(Resim 1) 15.yy da naturalizmde büyük yenilik yapan Limbourg Brothers'dir ki onların en önemli işleri "*Tres Riches Heures Du Duc De Berri*"dir." (Resim 2' de Limbourg Brothers ait örnek)

"Ortaçağ kitap resimlemesini ortaya çıkmasında iki nedenin var olduğunu görmekteyiz. Bunlardan birincisi , kitapları okuyucuya daha çekici hale getirmek için illüstratörler süsleyici unsurlara gerek duyuyorlardı. Doğaldır ki "matbaanın icat edildiği yıllarda kitaplarda başlık bilinmediği için ilk sayfa ve insiyal (kitaplarda başlık yerine kullanılan paragrafın ilk büyük harfine verilen

ad, ya da baş harf) denilen ilk büyük harflere büyük önem verilirdi. İlk harf ve ilk sayfa özellikle zengin bir şekilde süslenirdi. İkinci neden ise metnin kolay anlaşılabilmesi için illüstrasyon yapılırdı. Bununla birlikte okuma yazma bilmeyenlere bile metin arasına serpiştirilmiş resimlerle olay anlatılabilmekteydi.(KAYALI, 1998 S.14)

Özellikle "baskı" tekniklerinin gelişmesi, illüstrasyonun belki de "özel ve özerk" oluşunu sağlayan bir nedendir. Kitap illüstrasyonlarının gelişimi, ağaç baskının kullanıldığı kitapların basımına yani 15.yy'a denk gelir.

İlk basılmış illüstrasyon MÖ 868'de basılan Çinlilere ait ağaç baskı kitap "Chines Diamod Sutra"dır. Bu erken baskı örneklerine rağmen ,metin ve illüstrasyonlar bu illüstrasyonların üretilmesi için büyük bir faaliyet alanı sağlayan, hareketli kullanılabilen baskının icadı (matbaanın) 15.yy'ın sonundaydı. 16. ve 17.yy'da ise gravür ve metal baskı tekniklerde işler üretiliyordu. Aynı yüzyıllarda Japon "Ukiyo-e okulu' renkli ağaç baskı tekniğini geliştirmiştir.(KEŞ, 2001, S; 38)

Batıdaki birçok ülkede kitap sanatı diğer görsel sanatların önünde gitmiştir. "Romenesque" devrinde M.S. 500' den 1150' ye kadar renkli resimler içeren el yazmaları; canlı, güçlü ve hareketli biçimlerle süslenmiştir. M. S. 700' lerde İrlanda'nın Celtic keşişleri ve Kuzey İngiltere'nin çevresindeki kitap sanatında sayfalar, realistik, geometrik ve hayal ürünü öğelerle düzenlenmiştir. El yazması kitapları ortaçağın çok etkili ve yaratıcı sanat ürünleri olmuşlardır. 14 ve 15. yy.larda Fransa' da sanatçılar vitray çalışmalarından esinlenerek, camlarda kullanılan renklerin aynılarını, hayali illüstrasyonlar yapmak için kullanmışlardır.

Modern kitap illüstrasyonlarının kaynağı 15. yüzyıldaki yazı ve illüstrasyonun aynı taş blokta kesildiği taş kitaplardır. Kitap illüstrasyonlarının gelişimi baskıda meydana gelen gelişmelerle sağlandı.16 ve 17. yüzyıllar boyunca oyulup asitlenen bakır levhalarla gravür illüstrasyonları görmekteyiz. Bu durum 18.yüzyıla kadar devam etti ta ki Thomas Bewick'in ustaca kullandığı gravür

tekniğinde yarattığı devrime ve Senefelder'in taş baskıyı keşfine kadar. Bu iki gelişme kitap resimleri ve dergilerinin üretimini fazlasıyla canlandırmış ve Daumier, Dore, Gavanni gibi büyük sanatçılar tarafından tüm nimetleriyle kullanılmıştır.

Rönesans' la birlikte yeni bir dünya görüşü olan Hümanizm önem kazanmış, bu anlayış her alanda kendini kabul ettirmiştir. İnsanlığın kültürel gelişim sürecinde, kitap ve kitap basımı yeni buluşların yapılmasını sağlamıştır. O güne kadar sadece din adamlarının, yöneticilerin ve zenginlerin tercihi olan kitap edinme ve okuma, halkın aydınlanması ve cehaletinin giderilmesi için önemle ele alınmıştır. 1440 yılında Gutenberg'in matbaayı bulması kitap konusuna yeni ufuklar açmış artık kitaplar baskı yoluyla çoğaltılabilir duruma gelmiştir.

Çocuklara okuma-yazma öğretirken eğlendirmeyi de amaçlayan Alfabe kitaplarının erken basılı örnekleri neredeyse kitap basımı kadar eskiye yani 15. yy' a dayanmaktadır. Henüz resimlendirilmemiş olan 16. yy.ın erken örnekleri de Elias Huthers'in 1593 yılına ait "Künstlich Neu ABC Buch" adlı kitabı yalnızca Almanca değil, İbranice, Yunanca ve Latince, yani dört temel teolojik (dini) dili de öğretmiştir (**Resim 3**). 18. ve 19. yy' in ilk başlarında kitap illüstrasyonu konusunda başarı doruk noktasına çıkmıştır. Bunlar, çizerlerin çocuklar için okumayı oyun haline getirecek, gözlem ve birleştirme yeteneklerini geliştirecek kitaplara en iyi örneklerdir.

"Cildi bademli, baharatlı çöreğin rengine ve biçimine sahip "Pfefferkuchen Alfabet (Biberpastası Alfabeti)" alfabeti baharatlı çörek hamurundan hazırlanan ve öğrencilerine yemeleri için veren Johann Bernhard Basedov'un, kelimenin tam anlamıyla yaşantı yoluyla öğrenmeyi sağlayan alfabetini anlatmaktadır." (**Resim 4**).

Çocuklara eğlenceli bir yolla ilgili harfi ve çeşitli kelimeleri öğretmek, görsel hatırlama teknikleri ve hayal güçlerini canlandırmak için hazırlanmış olan bir diğer kitap "*Çocukların Hafızalarına Harfleri Oynarcasına Yerleştirmek*

Amactyla Resimlerle Alfabe" dir. Bir matbaa (baskı, tipografi) harfini resimle bütünleştirmenin söz konusu olduğu göz önünde bulundurulursa, her bir çizerin, bu görevinin üstesinden başarıyla gelmesi etkileyicidir.

"Büyük emek ve acı olmaksızın sanat tadını alamaz, bu nedenle öğrenmeye hazır olmalısın (1481)". Bu söz, Augsburg Devlet ve Şehir Kütüphanesi'nde muhafaza edilen küçük tahta bir levha üzerine alfabe ile birlikte kazanılmıştır (**Resim 5**). Gravür levhacık renklendirilmiş ve kağıt üzerine kopyalanmıştır; yazılar hareketli harflerle değil, gravürlerdeki gibi kabartılarak çalışılmıştır".(KILIÇ,2003, S;2)

1658 yılında Nürnberg'de pedagoji alanında yüzyıl boyunca etkisini hissettirecek küçük, gösterişsiz bir kitapçık yayınlanmıştır (**Orbis Sensualium Pictus**). Eser, modern pedagojinin babası olarak bilinen Johann Amos Comenius tarafından ele alınmış ilk çocuk kitabıdır. Kitap ansiklopedinin basit bir tipidir. Kalıpla basılmış, daha çok resimlerle bağlantı kuran, farklı başlıklar altında yazılmış 150 kısa bölümden oluşmaktadır.

Kitabın önsözünde "Gördüğünüz gibi bu küçük bir kitapçıktır fakat tüm dünyayı ve tüm dili kapsamaktadır, figür ya da oluşumlarla, adlandırmalarla ve betimlemelerle doludur." denmektedir. "Orbis Pictus" anadil ve Latince için hazırlanmış resimli bir alfabadir. Kitap; çocuğa yakın çevresini ve ötede bulunan uzaklıkları, basit şeyleri ve soyut kavramları betimlemekte bunu da etkileyici tahta gravürlerle canlandırmaktadır. Gerçek dünyanın bu şekilde ifade edilişi, sade kitapçığı hayranlık uyandıran bir başarıya kavuşturmuştur.

"Orbis Pictus'un ilk, somut, basit ve dolayısıyla kolay akılda kalan şekli kısa zaman sonra genişletilmiştir. 1666 yılında yapılan 4. baskı Fransızca ve İtalyanca'nın eklenmesiyle dört dilde basılmıştır. Orbis Pictus takipçileri kitabın içeriğinde daha gösterişli ve ayrıntılı olarak dört dilde oluşturulmuş sözlüklere yer vermişlerdir. Fakat Comenius'un amaçladığı gibi kitap belli bir dünya görüşüne göre düzenlenmek yerine, alfabeye göre düzenlenmiştir. Orbis Pictus'un 1658 yılında çıkan ilk baskının mütevazı küçük cildi, resimli çocuk

kitaplarının tarihi söz konusu olduğunda, ender ve değerli örneklerden biridir."(<http://education.umn.edu>)

19. yy.da Orbis Pictus'un üretimi kısmen taş basmacılığı ve ıstampa gibi yeni matbaa tekniklerinin kullanımına da bağlı olarak büyük artış göstermiştir. Kitaplarda Orbis Pictus başlığı hep kullanılmış fakat kitabın ilk haliyle arasında pek bir benzerlik kalmamıştır. Kitabı geç dönem fikir yoldaşı kabul eden bir kesim , orijinal halinden uzaklaştırmamışlardır. Suebyalı eğitimci Jacob Eberhard Gailer' in, 1832 yılında Stuttgart' ta yayımlanan ve defalarca yeni baskısı yapılan Gençlik İçin yeni "Orbis Pictus" ya da "Doğanın, Sanatın ve İnsan Hayatının Sahnesi" adlı eseri buna örnek gösterilmektedir (**Resim 6**). Kitap Comenius' un zamanından bu yana modernleşmiş, içeriğinde teknolojik buluşlardan bir kaçına yer verilmiştir. Almanca, Latince, Fransızca ve 1835 yılından itibaren "yeni, modern dil" kabul edilen İngilizce anlatımlarla ; tren, elektrikli makineler, kampana, telgraf ve hava pompası betimlenmiştir.

İlk illüstrasyon sanatçılarından John Newbery' de gravür yöntemiyle resimlemeyi The Renowned History of Little Goody Two Shoes'da kullanılmıştır. John Newbery yetişkinler için basılan kitaplardan farklı olarak 1713-1767 yıllarında "çocuk kitapları" tasarlamıştır. Newbery kısa süre içinde çocuk kitaplarının seyrini değiştirmiş, çocuk kitapları tasarımı konusunda ilk adımları atmıştır. Ancak Newbery özellikle ebeveyn alıcıların dikkatini çekmeye yönelik niteliklere ve onların manevi değerlerine seslenecek anlatımlara önem vermiştir.

Çocuklar için ilk resimli modern kitaplar Victoria İngiltere'si döneminde ortaya konmuştur (1860-1970). Bu ürünlerin çıkışında, İngiltere'nin önde gelen matbaacılarından biri olan Edmund Evans' ın büyük rolü olmuştur. Onun zamanında iyi tanınan illüstratörler tarafından küçük çocuklar için bol renklerle resimlenen kitaplar üretilmiştir. Seri halde üretilen bu kitapların fikri Evans' a aittir. Evans renkli baskı için yeni prensipler öne sürmek yerine her sanatçının ağaç baskı tekniğini anlamasına yardımcı olmuş ve sanatçıların potansiyelini en

üst düzeyde kullanmalarına olanak sağlamıştır. Çocuk kitaplarındaki bu yeni oluşumlar, etkilerini Birinci Dünya Savaşı' na kadar beraberinde getirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri' nde ve Avrupa' da oluşan bu ani değişim üzerine sanatçıların bir çoğu yaşadıkları yerden göç etmek durumunda kalmışlardır.

“1920'den sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde çocuk edebiyatı için gelenek haline getirdikleri toplantıların düzenlenmesine başlanmıştır. Toplantılar John Newbery zamanından beri; çocuklar için, özellikle kitap yayıncılığı ve tasarımı konuları üzerine yapılmıştır. Diğer gelişmelerden ilki; Avrupa sanatçı göçleriyle birlikte zengin bir folk geleneğine sahip olmuştur. İkinci gelişme ise; Empresyonizm etkilerinin Amerika' nın resimli çocuk kitaplarında izlenmesi durumudur.

Yirminci yüzyılda çocuk kitaplarının resimlendirilmesi artık ayrı bir uzmanlık konusu olmuştur. Bir çok usta ressam özellikle çocuk kitaplarını resimlemeyi bir uğraş alanı olarak seçmiştir. Arthure Rackham, Edmund Dulac, Williy Pogan, Ludvig Bemelmans, Boris Artzybasheff, Feodor Rojankorsky bu alanda ün yapmış çağdaş sanatçılardandır.” (KILIÇ,2003, S;6,7)

William Blake, Song of Innocence(1789) ile ilk el boyaması illüstrasyonları yaptı. 1807 ' de William Roscoe'nun yazdığı Butterfly's Ball William Mulready tarafından el boyaması ve çizimleri ile tasvir edildi. Grimm's Fairy Tales (Grimm'in peri masalları 1824)' in ilk İngilizce versiyonunun resimleri George Cruikshank tarafından illüstre (tasvir) edildi. 1700' lü yılların gravür tasvirlerinin ardından 1800'lü yıllarda yaygınlaşan el çizimi ve boyaları sayesinde illüstrasyonda çizgilerin kendi tarzlarının ortaya çıkması ve çizimlerin özgünleşmesi önemli bir gelişmedir. Lewis Carroll'un Alice's Advantures in Wonderland (1865) John Taniel 'in eşsiz ilk orijinal çizimleriyle bugün hala olduğu gibi kalan illüstrasyonları olağanüstü ve essizdi. Onun sanatsal yaratıcılığı çizdiği karakterleri kitabın sayfalarından gerçek hayata taşır. 19. Yüzyılın ortalarına kadar sadece metni açıklayıcı özelliği olan çocuk kitapları illüstrasyonları, üç dev sanatçının , Walter Crane, Kate Grenawayve Randolph Caldecott' un illüstrasyon sanatına verdikleri yeni yön ile değişti. Bu üç sanatçı

metni birbirine bağlı, birbirini takip eden tıpkı çizgi film kareleri gibi resimleyerek çizimleri eşit olarak vurguladılar.

Crane çalışmalarında uçuk renklerle cesur kompozisyonlar, Greenaway narin çizgilerle renklerin değerini sağlamlaştıran kompozisyonları , 1870'ler ve 80'lerde Caldecott'un uyumlu çizgisel düzenlemeler ve ılık renkleri bir arada kullandığı kompozisyonları önemlidir.

Beatrix Potter'ın Peter Rabbit isimli kitaplarında dikkatle gözlenerek açığa vurulmuş küçük vahşi hayvanları üstün bir güzelliğe sahip sulu boya betimlemeleriyle illüstre edilmiştir.Robin Hood(1883) ve Men of Iron (1890)'ın kahramanlık maceraları Howard Pyle'nin resimlemeleriyle ihtişam ve saygınlık kazanır.Treasure Island (1917), Robinson Crusoe (1920;) ve diğer bazı çalışmalar Pyle'nin iki öğrencisi Jessie Wilcox ve Child's Garden of Verses'i (1905) resimleyen Robert Louis Stevenson ve N. C. Wyeth'in kahramanları ve çevreyi betimlemeleri ile zenginleştirdi. Büyük illüstratör Arthur Rackham (1900)'de The Fairy Tales of Grimm ile çok sayıda görkemli, muhteşem kitaplar resimledi.**(Resim 7)** Onun çalışmaları muhteşem, dramatik renklere sahip ve son derece detaylı kompozisyonlarıyla bilinir. Ernest Shepart'ın A. Milne'in Winnie-The- Pooh' (1926) ve Kenneth Grahame'in Wint in the Willows'u için yaptığı çizimler sevecen, içten, sıcak ve komiktir.

1920'lerin başında bir sapmadan sonra, 1928'de yayımlanan Wanda Gag's in Million of Cats'i ile kitap illüstrasyonları altın çağını yaşamaya başladı. 1938'de American Library as Sociation İstituted The Caldecott Medal çocuk resimli kitapları için bir bölüm ayırdı. Animals of The Bible'la ilk alıcı Dorothy Lothrob oldu.1930'larda ortaya çıkan bir numaralı büyük illüstratörler günümüzde de hala popülerliğini koruyan Kipling's Mowgli Stories'i resimleyen Kurt Wiese ve The First Bible'ı gerçek bir tarzla resimleyen Helen Sewell'dir.

1930'ların göze çarpan kitap illüstrasyonları arasında Miska ve Mauk Petersham'ın The Christ Child'ı, Jean de Brunhoff's un zevkle resmettiği Story

of Babar'ı ve The Little Elephant'ı göze çarpan zekice ve en önemli eserleridir. Robert Lawson'un nükteli bir tarzda yazıp çizdiği Ben and Me, Rabbit Hill ve The Fabulous Flight'ı kendi alanlarında ilktir. Amerika'da her evde birden fazla kitabı olan yazar ve illüstratör Dr. Seuss çocuklar için yarattığı And to Think that I saw It On Mulberry Street'i (1937) en popüler ve zekice çizimlerle oluşturulmuş kitabıdır.

Sonraki on yıllık zaman biriminde, 1940'lı yıllarda ortaya çıkan Robert McCloshey'in mükemmel resimleriyle hayat bulan Make Way for Ducklings(1941). Garth Williams'ın gerçekçi ve ifadeci çizimleriyle hayata getirilen E.B.White's Stuart Little(1945), ressam Maxfield Parrish'in yarattığı sıcak ve renkli illüstrasyonlarla çocuklar için hazırlanan The Arabian Nights(1947), Wesley Dennis'in güçlü suluboya tarzıyla yarattığı at hikayeleri, Marcian Brown'un kaprisli ve hafif Puss in Boot's u (1952) önemlidir.

1960'lar boyunca bireysel tarzların daha da öne çıkmasıyla renkli baskı da çok gelişti. Çizimler artık gerçekçi ve kısıtlayıcı tarzdan daha serbest ve hayal gücünü barındıran fantastik öğelere yer verilerek oluşturuldu. Fotografik öğelerle zenginleştirildi. Esra Jakkeats'ın The Snowy Day(1962), Leo Lionni'nin Inch by Inch (1960) inde illüstrasyonlar grafik sanatlar ve kolaj kombinasyonu ile zenginleşti.

Maurice Sendak'ın Where the Wild Things Are (1963) 'ı kurgulanmış tehdit edici gerçek üstü illüstrasyonlarıyla bu sanatta bir sınır taşı oldu. Yine aynı sanatçının Higgelty Piggelty Pop'u, There Must Be More to Life'ı(1967) fantastik öğelerle işlenmiş diğer çalışmalarıdır.Tenniel'in 1970' de yayınlanan In the Night Kitchen'ı sağlam detaylar içinde bir hayal dünyasını resmeder. Sendak ve Tenniel'in çalışmaları taşıdığı sürrealist ve fantastik özellikler nedeniyle çocuk illüstrasyonlarında bir ilktir.**(Resim 8)** Kendine has orijinal çalışmalar arasında Mercer Mayer'in komik öyküler ve illüstrasyonlar içeren ve illüstrasyonların abartılı yer tuttuğu A Boy, A dog, A Frog and A Friend'i (1967) önemlidir.

1960 ların ortalarında ortaya çıkan kitaplarda illüstrasyonlar yazıdan daha baskındı. Ben Montresor'un Cinderella (1965) ve The Magic Flute (1966)'ün illüstrasyonlarında bir opera sahnesinin görüntüsüyle cıvılcıvılcı ve pırıltılı renkleri birleştirerek temel oluşturması etkileyicidir. Brian Wildsmith La Fontaine'nin The Lion and The Rat (1963) ve Little Wood Duck (1972) adlı masallarını şiddetli, pırıltılı renkleri kullanarak ekspresyonist bir tarzla çalıştı. Yine bu yıllarda Eric Carle gravür ve kolaj tekniklerini kullandığı Brown Bear'la ortaya çıktı ve 1967'de illüstre ettiği Very Hungry Caterpillar ilkökul klasikleri arasına girdi. Bu sanatçıların arasında tarzı yorumlanmaya en uygun illüstratörlerden biri Snow White and The Seven Dwarfs (1972)'ı resimleyen Nancy Ekholm'dür. Çalışmalarında kapsamlı detayları kullanan sanatçı fantastik öğelerle süslü peri hikayeleri üzerinde çalışmıştır.

1970' lerde çocuk kitapları illüstrasyonları hayalgücü, kişisel yaratım, zenginlik, çeşitlilikle beraber inanılmaz bir sanat şölenine dönüşmüş ve giderek gelişmiştir. 1980 ve 90' larda dikkate değer bir numaralı illüstrasyon sanatçıları arasında Chris Van Allsburg, Barry Moser, Jerry Pinkney, Alice Provensen'i sayabiliriz. **(Resim 9)** Günümüzün en ünlü sanatçıları Tony Di Terlizzi ve Mary Grandpre'dir. Di Terlizzi Talihsiz serüvenler dizisini **(Resim 10)**, Grandpre ise Harry Potter serisini resimlemiştir. Çok popüler olan bu romanların bu kadar sevilmesinde illüstrasyonların etkisi tartışılmazdır.

19.yüzyılın sonlarında ağaç baskı ve taş baskının yerini fotomekanik baskı aldı ki bu teknik resim ve çizim tekniklerinin geniş çeşitlerini mümkün kılıyordu. Bu teknikte üretim ucuz ve hızlı olmasına rağmen baştan savma kirli olması ve sanatsal potansiyeli gizlemesi gibi dezavantajları vardı. Bu nedenle William Morris, Matisse, Picasso, Chagall, gibi sanatçılarla erken el üretimi kitap illüstrasyonları yeniden canlandı. Buna rağmen Aubrey Beardsley, Howard Pyle ve Elihu Vedder gibi büyük illüstrasyon sanatçıları fotomekanik baskının harika etkilerini fark ederek sanatsal çalışmalarında en iyi şekilde kullandılar. İllüstrasyonlarıyla ünlü diğer büyük sanatçılar Dürer, Holbein, William Blaike, Manet'tir. Roman ve öykü illüstrasyonları 19. yüzyılda 20. yüzyıldan daha

popülerdi. Dickens'in çalışmaları John Leech, H. K. Browne ve George Cruikshank tarafından resimlendiler.

Sir John Tenniel tarafından resimlenen Alice In Wonderland'ın illüstrasyonları öyküsünden bile daha fazla biliniyordu. Günümüzde en güzel illüstrasyonlar çocuk edebiyatı alanında yapılmıştır. Beatrics Poter'dan Loodwig Bemelmans ve Sendak'a kadar doğuştan yetenekli bir numaralı çocuk edebiyatı yazarları kendi hikayelerinin illüstrasyonlarını yapmışlardır. Bu muhteşem illüstratörler arasında Kate Greneway, Walter Crane, Randolph Caldecott, Van Dagag'ı saymalıyız.

Ortadoğuda illüstrasyonlu kitap baskıları son zamanlarda gelişmiştir.1923'te Mısır'da Kral Fuad zamanında , Kuran hariç, illüstrasyonlu eserler müsrif edildi. Doğu Asya'da kitap illüstrasyon sanatı çok eskidir. Baskı teknikleri 9.yüzyılda Çin'de çok yüksek bir seviyedeydi. Ve zarif taş baskı illüstrasyonlarda tonlar artmıştır. Japonlar 9. yüzyılda baskı tekniklerinin Çinlilerden ödünç alarak bir Japon Gravür sanatı olan Ukiyo-e basımında 18.yüzyıla kadar kullandılar. 20. yüzyılda ilüstre edilmiş kitaplar Japonya'da en iyi ve gelişmiş basın tekniklerine kavuşmuştur.

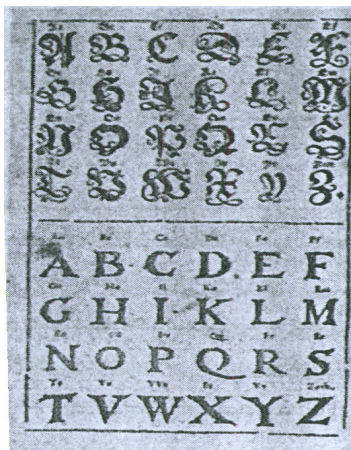

Resim 1 : Book of Hours

http://www.library.upenn.edu/exhibits/rbm/schoenberg/boh2_link.html

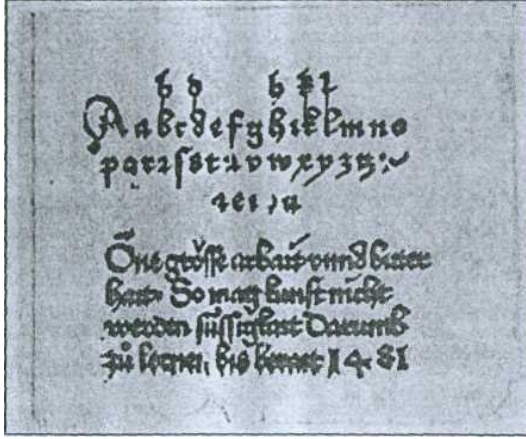
Resim 2 Limbourg Brothers

<http://cgfa.sunsite.dk/limbourg/pbfol30.htm>

Resim 3: "Künstlich Neu ABC Buch"(Kaynak: Ali KILIÇ A.g.e s;2)

Resim 4: "Biberpastası Alfabeti"(Kaynak: Ali KILIÇ A.g.e s;3)

Resim 5: Augsburg Devlet ve Şehir Kütüphanesi' nde küçük tahta bir levha üzerine alfabe Ali KILIÇ A.g.e s;4

*Resim 6 Diligence (Detay) Orbis Sensualium Pictus p.230 1781 versionGhent
http://education.umn.edu/EdPA/iconics/Fig/Fig13_14/fig14-362.htm*

Resim 7 Arthur Rackham

www.chrisis.org/lace_character/rackham.html

Resim 8 Maurice SENDAK

http://www.rmichelson.com/Artist_Pages/Sendak/MaxCrownScepter.htm

Resim 9 Alice Provensen [http://www.rmichelson.com/ Artist_Pages](http://www.rmichelson.com/Artist_Pages)

Resim 10: Tony DiTerlizzi [http://www.rmichelson.com/ Artist_Pages](http://www.rmichelson.com/Artist_Pages)

1.2.2 Çocuk Kitapları İllüstrasyonlarının Türkler’de Gelişimi

Minyatürler en eski Türk illüstrasyonlarıdır. Anlatmak, açıklamak amacıyla çizilmiş minyatürler genellikle saray yaşantısını, saray düşünlerini, padişah ya da hükümdarın kendisinin ve ailesinin yaşantısını, dini inanış, adet, gelenek, görenekler gibi yapıldıkları çağa ait pek çok konu hakkında bilgi verirler. Türkler’de illüstrasyonun başlangıcı doğal olarak yine dini kitap resimlerine dayanır. Pek çok efsanenin, sevda öykülerinin, tıp, felsefe, bilim, astronomi kitaplarının resimleriyle (İllüstrasyonlarıyla) beraber Türkçe, Arapça ve Farsça’ya çevrildiği görülür. Bu eserlerde yer alan illüstrasyonların, kitaplardaki yazıların kavranabilmesi için ne kadar gerekli olduğu tartışılmazdır ve zaten amaç ta budur. O dönemlerde fotoğraf makinesi, televizyon gibi icatların henüz bulunmamış olduğu düşünülürse pek çok bilimsel eserde bitki, hayvan çizimleri, ameliyatları anlatan çizimler yapılmıştır. Edebi konulu eserlerde ise gerçek yada hayali konulu hikayeleri açıklayıcı ve kavramayı destekleyici illüstrasyonlar önemlidir. Hikayeler bazen hayali olsa da illüstre edilen mekanlar zamana uygundur ve bu yönüyle de dönemin anlaşılmasına yardım eder.

Osmanlıya gelindiğinde, İstanbul’un fethiyle beraber bilim ve sanatta gelişmeler olur. Yine günlük hayatı, saray hayatını tasvir eden resimler yapılır. Din başta olmak üzere tarih ve edebiyat alanında yapılan ve o devrin illüstrasyonları sayılan minyatürler ağırlıktadır. O dönemlerde yapılan minyatürlerin bir sanat eseri şeklinde değerlendirilmesinden çok metinleri aydınlatmak amaçlı yapılan çalışmalar oldu bellidir. Bunun yanında içlerinde sanat değeri taşıyan önemli çalışmaların olduğu bir gerçektir. Matrakçı Nasuh, Nigari, Nakkaş Osman gibi sanatçıların yapıtları günümüze kalmış eşiz birer sanat eseri ve tarihi belgedir. 18. yüzyıla yaklaşıldığında sanatçılar artık kendi tarzlarını yansıtmaktan kaçınmazlar. Minyatürlerdeki yüz ifadeleri duygulara göre değişir. Bu da zamanın nimetlerinden biri olarak, bu eserlere sanat eserleri gözüyle bakılmaya başlandığının bir kanıtıdır.

Matbaanın kurulmasıyla illüstrasyon sanatı da gelişir. Yeni bulunan kıtaların, hayvan ve bitkilerinin, efsane ve yaşam biçimlerinin tasvirleri gravür

olarak çizilir. Türk illüstrasyon tarihinin ilk fantastik çizimlerine örnekler görülür.

Türk milletinin kurtuluş mücadelesine başladığı yıllarda tasvir edici resimler daha batılı özellikler taşımaya başlar ve minyatürün etkisinden kurtulur. Bundan sonra illüstrasyon pul, takvim, afiş, kart üzerinde uygulanmaya başlanır. Gelişmenin getirdiği yeniliklerdir bunlar. İllüstrasyon çocuklar için oluşturulan kitap, dergi haricinde katalog, broşür gibi pek çok üründe de kullanılır.

Günümüze yaklaştıkça çocuk illüstrasyonları çeşitlenir. Farklı yetenekteki sanatçıların elinden kendilerine özgü, yaratıcı çalışmalar çıkar. Her alanda olduğu gibi illüstrasyonda da zaman zaman yozlaşmalar olsa da bu sanata sanat gözüyle bakılmayıp gereken değer verilme de yaratıcı zekaya sahip sanatçılar yeteneklerini ortaya koymaktadırlar.

Türkiye’de çocuk kitapları illüstrasyonlarının tarihini daha ayrıntılı incelemeden önce kökenine inmek gerekiyor. Bunun için ilk resimleme (minyatür) çalışmalarına, ta ki Türklerin Orta Asya’daki yaşamlarına kadar geriye gidilmelidir.

1.2.2.1 Doğu Türkistan’da Minyatür

Resmin hayatımıza yazıdan daha önce girdiğini düşünecek olursak Türkler’de de resimleme çok eskilere dayanmaktadır. Orta Asya’da yerleşik bir yaşam tarzı olmayan Türkler’de ilk kitap resimleme örnekleri Uygurlar’da görülmüştür. Uygurlar Mani dinini kabul ettikten sonra, bu dinin kitaplarının resimlenmesi sonucunda, Türkler’de ki ilk minyatürlü kitap örnekleri bu devirden gelmiştir.

“M.S. 3. yüzyılda yaşamış olan Mani doğa felsefesine dayanan bir din kurmuştu, düalitesini, Hristiyan ve Buddhist felsefesini de içine alan bu din aydınlık ve karanlığın savaşıdır. Mani'nin öğretimi güzel sanatlara dayanır. Kendisi utun kâşifidir ve aynı zamanda da ilk ressamdır. Firdevsi (1020), Mirhond (1498) gibi yazarlar onun eşi olmayan bir ressam olduğunu söylerler.

Mani dininin kitabı Erteng de minyatürlü olmalıydı. Mani öldürülüp çarımha gerildiğinde taraftarları dünyanın her tarafına dağıldılar. Bir grup da Doğu Türkistan'a gitti ve Uygurlara sığındı ve daha sonra 762'de Mani dini Uygurların resmi devlet dini oldu. Uygurlardan gelen resim eserlerinin çoğu duvar resimleri olmakla beraber pek çok da dağınık kitap sayfalarında minyatürlere rastlanır. Bunlar çoğunlukla 9. ve 10. yüzyıllara aittir. Minyatürlerde görülen kadın başları Miran'da gördüğümüz tip yanakların iki yanında saç kıvrımları içeren bir saç kuaförü gösterirler. Suratlar dolgun ve köşeli bir oval tip gösterir. Badem gözler, hafif kemerli bir burun gonca gibi minik bir ağız bu yüzün en bariz vasıflarıdır. Bu minyatürlerdeki tasvirlerin çoğunun neyi temsil ettiği teşhis edilememekle beraber, insan tipleri, kralı eğlence veya takdim sahnelerine benzeyen kompozisyonlarda önemli figürün iki yanında figürlerin sıralanması, tahtın önüne yerleştirilen meyve kâseleri, içki ibrikleri, vazolar İslâm minyatürlerindeki taht ve eğlence sahneleri kompozisyonlarına çok yakındır. Stilize ağaçlar, bitkiler de yine Ön Asya' da görülen tiptedir.

Bezekli'teki fresklerde görülen aynı fiziki özelliklerdeki top sakallı Uygur prensleri ve konik, şematik dağ şekilleri de yine İslâm minyatürlerinde rastlanan tiptedir. Dikkati çeken husus Doğu Türkistan sanatından İslâm sanatına geçen özelliklerin sadece Uygur mıntikasından ve Mani dini ile ilgili eserlerden gelmesi, buna karşılık Buddhist özellik gösteren Kızıl, Kuca gibi bölgelerin İslâm'ı etkilememesidir.”(İNAL,1995 S.7)

1.2.2.2 Batı Türkistan'da Minyatür

“Bu bölgede ortaya çıkarılan resim sanatı eserleri, Afrasiyab, Balalıktepe, Varahşa ve Pencikent resimleri kuvvetli İran özelliğinin yanı sıra Buddhist, Nesturi gibi birtakım karışık etkiler gösterirler. Bunlardan Pencikent sonradan İslâm'da popüler olan bazı hikâyelerin belki de ilk tasvirlerini içermesi bakımından önemlidir.

Pencikent M.S. 4. yüzyılda vardı, fakat 6. yüzyıldan sonra gelişti ve Türkleşmeye başladı. 610'dan sonra burada bağımsız bazı prensleri, Sogd İhşidleri'ni görüyoruz. 721-722'de bölge Arap hücumlarına maruz kaldı. 767-768'de de Horasan'ın Araplara karşı isyanına karıştığı için Araplar tarafından tahrip edildi. Bu bakımdan Pencikent freskleri 7. 8. yüzyıllar arasına tarihlenir.

Bu resimler birtakım destan ve efsaneleri tasvir ederler. Bazı kişileri ve atlıları, alay sahnelerini ve Kelile Dimne masallarını tasvir eden fresklerin yanı sıra bazı sahnelerin de Şehname maceralarını tasvir ettiği ileri sürülmüştür. Meselâ, ejderle mücadele eden bir kahraman, Rüstem olarak ileri sürülür. Diğer bir sahnenin de Siyâvuş'un ölümünü tasvir ettiği tahmin olunur. Fakat bu hususlar henüz ispat edilmemiştir. Bu fresklerde görülen ince uzun, geniş omuzlu ve ince belli figürler İslâmi figür tasvirlerinden farklı olup İslâm resim geleneğinden farklıdır. Fakat belki de Şehnamenin mevcut ilk tasvirlerini içermesi bakımından Pencikent resimleri önem taşır. (İNAL, 1995 S.7)

1.2.2.3 İslam da Tasvir Yasağı

İslam dönemi Türk resmi, kitap resimleme sanatını incelemeye önce büyük bir problem olarak görülen resim ve heykel (Tasvir) yasağının dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Bu konuda bazı muallak tavırlar vardır. İslam dinindeki bu yasak hakkında Kuran'da kesin olan bir ayet veya emir bulunmamaktadır. Sadece “Maide” süresinin 93. ayetinde puta tapınma yasaklanmıştır. Resim ve heykel yapma ile puta tapma tabii ki birbirlerinden tamamen farklıdır. Ayrıca tasvir yasağı hakkında bir çok hadise rastlanmaktadır. Bunların tamamı kuvvetli hadisler olmamakla beraber en kuvvetli olanı “Buhâri'de geçen, en doğru olanlardan biridir. O hadis şudur;

“Musavvirler, kıyamet gününde şiddetle azaplanacak ve onlara yarattıklarınızı diriltin, denecek.” Bu hadisi, M.S. 922 yılında ölen Muhammed bin Cerirüt-Tabari'den naklen “Buradaki musavvirlerden maksat, tapınmak için resim ve heykel yapanlardır,» sözüyle açıklar. Bu anlayışı 987 yılında ölen Ebû Ali el-Farisi de: «Musavvirlerden maksat Tanrının resim ve heykelini yapanlardır,» diyerek doğrular. Bu hadislerin tapınmak için resim ve heykel yapanlar hakkında olduğu meydandadır. Bunların dışında resim yapmak da, heykel yapmak da serbesttir. Böyle olmakla beraber, zaman zaman kendini göstermiş olan bağnazlık dalgaları sonucu, arasıra ve yer yer bir resim-heykel yasağı egemen olmuştur. Ama İslâm dünyasının birçok yerlerinde, yüzyıllar boyunca, resim ve heykellerin yapılıp durması, bağnazlığın, yanlış anlayışın sürekli olarak ağır basmadığını göstermektedir.” (YETKİN, 1974,s:179)

İslamın ilk devirlerinde bu yasağın olmadığı bazı olaylarla ortaya çıkmıştır. Bunun daha sonraki dönemlerde ortaya atılmış bir iddia olduğu söylenmektedir. Bu konuda islamın ilk dönemlerinde yaşanmış bazı olaylar bize bu olay hakkında fikirler vermektedir.

Bunları sıralayacak olursak;

1.İslâm'ın ilk devirlerinde tasvir yasağı bulunmadığı ve bunun da ha sonra ortaya çıktığını kanıtlayan bir takım yazılı belgeler de vardır. Mekke hakkında yazan ilk kişi Azraki (ölm. 858) Peygamberin Mekke'ye girip Kâbe'ye gittiği zaman resimlerin silinmesini emrettiğini fakat elini kucağında İsa'yı tutan Meryem resminin üstüne koyarak onun silinmemesini söylediğini nakleder. Bu resim, Kâbe 7. yüzyıl sonunda tahrip edile ne kadar orada kalmış.

2.Ktesifon-Medâin Arapların eline geçtiği zaman Sad ibn Abi Vakkâs ve adamları büyük eyvanı cami gibi kullandılar. Burada bir takım freskler ve bu arada Hüsrev'in Antakya kuşatmasının bir resmi de bulunuyordu. Kimse resimlerden rahatsız olmadı ve bunlar 897'de el-Buhtûri tarafından görüldü

3.Yakut'a göre Ziyâd ibn Abih'in oğlu Ubeydullâh tarafından Basra'da el-Beydâ sarayı yaptırıldığında duvarları resimlerle süsletildi. (İNAL, 1995 S.11)

4.Halife Ömer'in Medine Camii'nde buhur yakmak için Suriye'den getirilmiş, üzeri kabartma insan figürleriyle süslü bir buhurdan kullandığını Mukaddasi yazar.

5.Arap tarihçilerinden Kahireli Makrizi, Tolunoğlu Humaraveyh'in (883-859) muhteşem sarayındaki bir odayı, kendisinin, karılarının ve muganniyelerinin bir buçuk insan boyundaki boyalı tahta heykelleriyle süsletmiş olduğunu anlatır.

6.Medinetu'z-Zehra'nın kapısı üzerinde, Halife III. Abdurrahman'ın (912-961) yaptırdığı, gözdeki Zehra'yı canlandıran bir heykel varmış. Vak' anüvislerin anlattıklarına göre, Muvahhidi halifesi Yâkubu'l-Mansûr, Kurtuba'dan geçerken bu şehre de uğramış ve heykeli görmüştür. Bu olayı anlatan tarihçi, Yâkubu'l-Mansûr'un «Şehir kapısı üstünde bulunan heykelin kaldırılması için emir

verdiğini» de kaydeder. Ebû Said ibn Ebi'l Khayr'ın babası, dostu Gazneli Sultan Mahmud için bir saray yapmış, onun bütün duvarlarını Sultan Mahmud'un, askerlerinin ve fillerinin resimleriyle süslemiştir. (YETKİN, 1974,s:179)

Hem bunlar hem de arkeolojik belgeler ve kaynaklar islamiyetin ilk dönemlerinde tasvirlerin yapıldığını göstermektedir.

1.2.2.4 Selçuklularda Minyatür

Selçuklu döneminde Anadolu'da yönetici sınıfın üyelerinin, Mevlana'nın ve müritlerinin desteğinde oluşan sanat ortamında resim de ağırlıklı olarak yer almıştır. 12. yüzyılın ilk yarısından, 13. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Artuklu Emirleri'nin resim sanatına destek verdikleri, Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde bulunan minyatürlü kitaplardan anlaşılmaktadır.

“Artuklu yönetimindeki Diyarbakır'ın (Amid) maden işleme merkezi, zengin ve hareketli bir ticaret şehri olduğu, 12. yüzyılın sonlarında şehirde 140.000 cilt kitap bulunduğu bilinmektedir. Kültürel etkinliğin yoğun olduğu anlaşılan Artuklu döneminde hazırlanan resimli eserlerden biri 10. yüzyıl bilginlerinden el-Sûffî'nin yazdığı Suvar el-Kevâkib el-Sâbita isimli astronomi kitabıdır. Batlamyus'un Almagesfinin kaynak olduğu bu kitap Mardin'de 1135 yılında resimli olarak kopya edilmiştir. Eserde insan, hayvan ve cansız nesnelere simgeleştirilen, kaynağının ilkçağa dayandığı sanılan yıldızların ve burçların, yüzeysel, çizgi üslubuyla, renklendirilmeden, salt siyah çizgiyle biçimlendirilmiş tasvirleri vardır.”(TANINDI, 1996,s:3)

Kitap çevirileri islami sanat içerisinde IX. yüzyılda çevrilmeye başlamış olsa bile resimli kitapların resimleriyle beraber çevrilmesi XI. yüzyılda Selçuklular'la beraber beslenmektedir. Bu yüzyılda Selçukluların Orta Asya'dan Mezopotamya, Suriye ve Anadolu'ya yayılmaya ve civar ülkelerin bir çoğunun Selçuklu devletinin emri altındaki Türkler tarafından yöneltildiği devirlerdir. Türk-İslâm minyatürlü yazmalarından zamanımıza gelen en eski örnekler işte bu devirden ve bu geniş bölgeden gelmektedir. Bu eserlerin bir kısmında nerede ve

kimin tarafından ve kimin için yapıldığına dair kayıtlar bulunmakla beraber, büyük bir çoğunluğun yapıldığı merkez belli değildir. Bu açıdan hepsini “*Selçuklu resim okulu adı altında toplamak doğru olacaktır.*” (İNAL,1995 S.11)

Resimli kitap sanatı batı Türkistan'da gelişmiş, Selçuklu başbuğlarının emrinde çalışan Uygur yazıcıları tarafından İran bölgesine sokulmuş, Bağdat'a yayılarak, Avrupalıların “Bağdat çığırını” diye andıkları çığırını açmıştır. Selçuklular devrindeki minyatürlerin, egemenlikleri altında bulunan yerlerde, kendileri için yapılmış olduğu düşünülürse, Bağdat çığırına Selçuklu çığırının bir kolu olarak bakmak daha doğru olur. Selçuklular zamanında Rey ve Kâşân şehirlerinde yapılmış olan fayans işlerinin ve seramiklerin renkli figürleri, özellikleri bakımından bu minyatürler Bağdat'a değil, buralara bağlanırlar.

Bağdat'ta resimlenmiş olan yazmalar arasında, Yunanca'dan Arapça'ya çevrilen Dioskorides'in Kitabü'l Haşayişi (Materia Medica) ile İbnü'l Mukaffa tarafından Arapça'ya çevrilen Hintli Beydeba'nın Kelile ve Dimne'sini, bir de Hariri'nin Makamât'ını saymak gerekir.

“Bu yazmaların dünya müzelerine dağılmış birçok nüshası vardır. Kitabü'l Haşayiş'in 1222'de Abdullah İbn el-Fazıl tarafından resimlenmiş bir nüshası özellikle dikkate değer. İlâç hazırlayan hekimleri, ameliyat yapan cerrahları gösteren bu resimlerde doğa manzaralarına bir ya da iki sembolik ağaçla değinilmiştir.

Irak Selçukluları zamanında gelişmiş olan Bağdat kolu, bölgesel etkilerle, İran bölgesindeki minyatürlerden ayrı bir karakter taşır. Büyük Selçuklulardan kalma minyatürlü tek bir yazma bilinmektedir. Prof. Ahmet Ateş'in bulduğu Varka ve Gülşah adını taşıyan bu yazma, bugün Topkapı Sarayı kitaplığındadır. Varka ve Gülşah, Halife Osman (644-656) ve ilk Emevi halifesi Muaviye (661-680) zamanlarında yaşamış olan Arap şairi Urvvah bin Hizam al-Udh-ri'nin talihsiz hayatından esinlenilerek yazılmıştır. Uzun süre unutulmuş olan bu aşk serüveni ile İran şairi Ayyuki, manzum bir eser meydana getirmiş ve Sultan Gazneli Mahmud'a ithaf etmiştir.

Ortaçağ Fransız edebiyatında **Floire et Blanche-Flore** adıyla bilinen bu aşk hikâyesi, Türkçe olarak Yusuf-i Meddah tarafından 1371 tarihinde, **Varka ve Gülşah** adıyla yeniden yazılmıştır. Sonraları aynı tema, Türk edebiyatında, sık sık işlenmiş ve uzun süre en çok okunan bir aşk hikâyesi olarak kalmıştır. Büyük Selçuklular zamanında resimlenmiş olan Topkapı Müzesi'ndeki Varka ve Gülşah nüshası Farsça'dır ve içinde 71 minyatür vardır. Kitap XIII. yüzyılda pek sevilen yuvarlak bir nesih ile yazıldığından, içindeki minyatürlerin de aynı yüzyılda yapılmış olduğu kabul olunabilir. Zaten minyatürlerin XII. ve XIII. yüzyıl Rey veya Kâşân vazo ve kâselerindeki resimlere her bakımdan benzemesi bu görüşü güçlendirmektedir.

Bu minyatürlerin Hoy'lu nakkaş Abd'ül Mümin bin Muhammed tarafından yapıldığı, 61. sayfada bulunan minyatürde okunmaktadır. Hayvanları, özellikle savaş sahnelerinde atları değişik açılardan gösteren nakkaş, bir yandan gözlem gücünü açığa vururken, bir yandan da eğri çizgileri birbirine dolayarak kompozisyona bir arabesk görünüşü vermektedir. Öyle ki, nakkaşı güden tek amacın, hareketleri değerlendirmek olduğu söylenebilir.”

Yazılı kaynakların bildirdiği Aynüddeve, Şehabüd-din Yavaşı, Hacıyü'l-Mevlevi, Konyalı Ahmed gibi nakkaşların ellerinden çıkmış hiç bir minyatüre rastlanmadığı için, Konya'da Alaeddin tepesinde ya da Kubad-Âbâd'daki Selçuklu saraylarında ortaya çıkarılan figürlü çini parçaları olmasaydı, Anadolu Selçukluları'nın resimleri üzerine hiç bir bilğimiz olmayacaktı. Çizgileri, renkleri, şekilleri ile çini parçaları üzerindeki figürler, Anadolu'daki resim sanatının, Horasan Selçukluları zamanında yapılmış fayans üzerindeki ve kitap yapraklarındaki resim geleneğini devam ettirdiğini göstermektedir. (YETKİN, 1974,s:179)

Selçuklu dönemi minyatürlü yazmaları konuları açısından "İlim ve-Fen konulu eserler" ve "Edebi konulu eserler" adı altında iki grupta incelenebilir.

1.2.2.4.1 *İlim ve Fen Eserleri*

Dioskorides'in Materia Medica'sı (Kitâb el-Haşâiş):

Dioskorides, büyük olasılıkla M.S. 2. yüzyılda Kilikya'da Anazarba'da doğmuş bir hekimdir. Eseri Materia Medica'nın en eski minyatürlü nüshası Bizans devrinden, 520 civarından gelen Viyana Milli Kitaplığı'ndaki yazmadır. Juliana Anicia için yapılmış olan bu eserdeki minyatürlerin benzerleri daha sonra İslâm yazmalarında da görülmektedir. Dioskorides'in bugün bilinen 13 İslâmi çevirisi mevcuttur. Bunlardan en eskisi 1083 tarihini taşıyan Leiden'deki nüshadır. Bunlardan başka Paris'te Bibliotheque Nationale'de 2, Meşhed'de İmam Rıza Güzergâhı'nda 1, Ayasofya'da 3 (şimdi bu yazmalar Süleymaniye Kitaplığı'ndadır). Topkapı Sarayı Müzesi'nde 2 (Ahmed III 2127, 2147), Oxford Bodleian Library'de 1, Bologna Üniversite Kitaplığı'nda 1, Paris'teki bir özel koleksiyonda 1, Londra British Museum'da da 1 yazma bulunur. British Museum'daki yazmayla Topkapı Sarayı'ndaki III .Ahmed iki Memlûk devri yazması dışında diğer yazmalar XI. yüzyıl sonundan XIV. yüzyıla kadar olan devre içinde yapılmışlardır.

Bu çevirilerden bazılarını Güner İNAL şöyle aktarmıştır.

“**Meşhed, İmam Rıza Güzergâhı'ndaki Yazma:** Artuklu emiri Necmeddin Alp (1152-1176) için Mihrân ibn Mansûr tarafından Süryanice'den Arapça'ya çevrilmiştir. Buna göre eser 12. yüzyılda Meyafarkin'de yapılmıştır. 284 yaprak olup 677 bitki ve 284 hayvan tasviri içerir. Bazı bitkilerin yanında usare çıkaran şahıslar da eklenmiş olup Artuklu devri figür ressamlığını aksettirir. Çiçeklerin yanına Süryanice isimleri yazılıdır.

Ayasofya No. 3704 (Süleymaniye): 192 yapraklı olup eserin kolofonu haraptır. Yazmanın en önemli tasviri Dioskorides'i öğrencileriyle birlikte, elinde kitap, İsa gibi tahtta otururken gösteren minyatürdür. Tahtın önünde, suyun içinde bir kayık ve putliler görülür. Bu sahnenin prototipini Kusayr Amra'nın 8. yüzyıldan gelme taht sahnesi fresklerinde buluyoruz.

Ayasofya No. 3703 (Süleymaniye): Eser, kolofonunda tarih, yazar ve nakkaş isimlerini içermesi bakımından çok önemlidir. Haziran-Temmuz 1224 yılında Abdullah İbn Fadl tarafından yapılmıştır. Eser tam nüshadır. Fakat

bugün minyatürlerinin büyük bir kısmı, özellikle insan figürleri içeren sayfalar yazmadan çalınıp yurt dışındaki özel koleksiyonlara dağılmıştır.

Ayasofya No. 3702 (Süleymaniye) : 185 yapraktan ibarettir. Kolofonunda Süleyman ibn el-Hac Mû'min el-Haramhi adı bulunur ve eser tarihsizdir.

Topkapı Sarayı Müzesi, Ahmed III 2127 : Eser, Behnâm ibn Mûsâ ibn Yûsuf el-Mavsili tarafından 1229 yılında kopya edilmiştir. Paris Bibliotheque Nationale'deki yazmayı da kopya eden bu şahıs Musul'lu olduğundan, bu eserlerin Musul'da yapılması olasıdır. Eser hem İslâmi, hem de Süryani tarih taşır. Süryanice yazılar da bulunur. Büyük bir olasılıkla Kuzey Mezopotamya, Anadolu'nun bir kısmı ve Suriye hükümdarı Şems el-Din Ebû'l-Fada'il Muhammed için yazılmıştır. Eserin minyatürleri diğer yazmalardan farklıdır ve kuvvetli bir Bizans etkisi gösterir.

El-Sûfi'nin Sabit Yıldızları (Kitâb Suver el-Kevâkib es-Sâbite)

Büveyhî sultanı Adûd el-Devle hocalarından Abdurrahmân el-Sûfî'ye (Rey'li) 960 civarında bir kitap yazması için sipariş verdi. El-Sûfî'nin eseri Ptoleme'nin Almagest'ine (M.S. 2. yüzyıl) kadar giden 9. yüzyıl Arap tezkerelerinin kritik bir değerlendirmesidir. Bu yazmaların resimleri Atlas Farnese ve Ptoleme'nin resimli yazmaları ile Aratos'un Phainomenasının (M.Ö. 4. yüzyıl) ikonografyasını devam ettirir. Genel tip bakımından 9. yüzyıla ait olup klâsik orijinalerin Müslüman varyanslarını meydana getirir. Bugün elimizde 11., 12. ve 13. yüzyıllardan gelen el-Sûfî yazmaları bulunmaktadır.

Oxford, Bodleian Library, Marsh 144 : Bu yazma, yazarın oğlu tarafından 1009 tarihinde yazılmıştır. Bu bakımdan, 965 civarında yazılan orijinal eseri temsil eder. Çeşitli burç ve yıldız tasvirleri içerir. El-Sûfî'ye göre resimler semavî bir küreden kopya edilmiştir. Yazar, Utarid Muhammed'in hiçbir örneği kalmamış olan astronomik tezkeresini de tanıyordu. Çeşitli burç ve yıldız tasvirleri, yeryüzünde sabit bir noktadan göğe bakıldığında görüleceği gibi çift çift gösterilmiştir. Burada görülen insan figürleri, Virgo figürü gibi, değişik bir figür üslûbu gösterir. Klâsik üslûbun tersine, gölge-ışık ile model

yerine, çizgici bir üslûp görülür. Şayet hareketli ve yüzeysel bir çizgi ile gösterilen elbise kıvrımları uçlarda süsleyici volütler yapar.

Pseudo-Galen'in Kitâb el-Tiryâk'ı :

Johannes Grammatikos adını taşıyan bir geç antik yazarın bu eseri 12. yüzyılda İslâm yazarları tarafından çevrilmiş ve kopya edilmiştir. Hekim Andromakhos'un maceralarını anlatan bu eserin 12. yüzyıl sonunda yapılmış iki kopyası bilinir. Bunlardan biri Bihr-Fares tarafından Paris'te Bibliothque Nationale'de (Arabe 2964) keşfedilen nüshadır. Diğerleri ise Viyana'da National Bibliothek'de bulunur.

Paris, Bibliothque Nationale, Arabe 2964 : Kimliği bilinmeyen Muhammed adlı bir şahıs için 1199 tarihinde yazılan bu eser, minyatürlerinin çeşitliliği ile dikkati çeker.

National Bibliothek,

Tarihsiz bulunan Viyana yazmasının en önemli minyatürü ön sayfa minyatürüdür (**Resim 11**). Resim kırmızı bir zemin üzerine yapılmış olup ortada pano halinde bir hükümdar tasviri içerir. Solda tahtında oturan Emire bir uşak yemek pişirmekte, şiş kebabı veya piliç kızartması gibi bir yemeği mangalın üstünde hazırlamaktadır. Mangalın dışında arka plândaki meyve tabağı, sürahi ve şişeler ev içi dekorunu tamamlamaktadır.

El-Cezerî'nin Otomata'sı (Kitâb-fi Marifat el-Hiyel el-Hendesiye)

Eser Amida (Diyarbakır) hükümdarı Artuklu Nasr el-Dîn Mahmûd (1200-1222) için el-Cezerî tarafından. 1206'da Diyarbakır'da yazılmıştır. Konu bakımından Arşimed'in ve diğer Yunan alimlerinin mekanik ve matematik keşiflerine dayanır. Eserin Arşimed sonrası klâsik prototipleri bulunmalıdır. Meselâ, İskenderiye'li Heron ve Bizanslı Philon'un eserinden de faydalanılmış olunmalıdır. Otomata'nın 1206 tarihli bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir (Ahmed III 3472). Bunun dışında 13. yüzyıldan değişik koleksiyonlara dağılmış bir nüsha ile Memlûk devrinde yapılmış bazı nüshaları bulunmaktadır.

Ahmed ibn el-Hüseyn ibn el-Ahnafin Kitâb el-Baytara'sı:

Eser atçılık ve baytarlık üzerinedir. Yunan Hippiatrika'sına dayanır. Yunan eserinin 15. yüzyıldan önce yapılmış hiç bir nüshası kalmamış olduğu için bu İslâm eseri önem taşır.

Ebû'l Vafâ el-Mübâşir'in Muhtar el-Hikem ve Mehâsin el-Kilem'i:

Eser çeviri olmayıp bir derlemedir. 11. yüzyılda el-Mübâşir tarafından yazılan bu kitap Homer, Solon, Hippokrat, Sokrat, Aristo, Pisagor, Galen gibi eski Yunan alimlerinin söylediklerine dayanan felsefe, tarih ve tıp konusundaki yazıları içerir.

1.2.2.4.2 Edebî Konulu Yazmaların Minyatürleri

Müslüman dünyasının fetihlerle genişlemesinden sonra, Emevî ve Abbasî halifeliği devrinde İslâm sanatında devir alınan mirasların işlenmesi ve sentezi devri başlamış ve bu işlem Samarra duvar resimlerinde görüldüğü gibi 9. yüzyılda doruğa varmıştı. Resim sanatının yanı sıra Samarra ştuk süslemesinde İbn Tulün camisine ve Tunus'a kadar yayılarak evrensel bir karakter almış ve böylece dışardan gelen etkilerin asimile edilmesiyle İslâm sanatındaki ilk klâsisizm meydana gelmiştir. İlim ve fen konulu eserlerin minyatürleri incelenirken görüldüğü gibi, İslâm minyatür sanatı da bu yollardan geçmiş ve önceleri çeviri yoluyla kopya edilen ve İslâm'a mal olan antik resim üslûbu zamanla yerini yeni oluşan bir resim sanatına bırakmıştı. Ayasofya (Süleymaniye) Dioskorides yazmasının minyatürlerinde fen konulu eserleri istilâ eden günlük hayattan gelme tip ve sahnelere işaret etmiştik. Böylece, eserin kopya edildiği 1224 yılında artık yakın doğu İslâm resim sanatında yeni bir üslûbun oluştuğu meydandadır. Antik üslûbun yerel ve yeni bir üslûba dönüşümünü ve Selçuklu resim repertuarının doğuşunu en iyi belirten eserler hiç kuşkusuz edebî konulu yazmaların minyatürleridir. Bu devrin konulu minyatürlü edebî yazmalarından zamanımıza gelenler Harîrî'nin Makâmât'ının bazı nüshaları, Kelîle ve Dimne, Kitâb el-Agânî (Şarkılar kitabı), Varka ve Gülşâh Mesnevisi gibi bazı eserlerdir.

Harîrî'nin Makâmât'ı : Yazarın gerçek adı Osman ibn Muhammet'tir, el-Harîrî ipekçilikle uğraşmasından dolayı ona verilen bir addır. Kendisi 1054-1122 yılları arasında Basra'da yaşadı. Makâmât adlı eseri 50 küçük makameden yani hikâyeden oluşur. Eser bir fesahat ve belagat örneği olup dilinin mükemmelliği

dolayısıyla tahsilli zümre tarafından çok rağbet görmüş ve okunmuştu. Hikâyelerde başlıca iki şahıs vardır: Ebû Zeyd ve el-Hâris. El-Hâris bizzat Harîrî'nin kendisidir. Ebû Zeyd ise aslen Basra'lı olan Mutahhar ibn Selâm adlı bir şahıs olup Harîrî ile görüşmüş ve edebiyata ait pek çok şey öğrenmişti.

13. yüzyıldan gelen minyatürlü beş Makâmât yazması bilinmektedir. Bunların üçü Paris'te Bibliotheque Nationale'de bulunmaktadır. Diğerleri Leningrad'taki Asya İlimler Akademisi'ndeki yazma ile İstanbul'da Süleymaniye kitaplığındaki Makâmât tır.

Paris, Bibliotheque Nationale Arabe 3929: Eser tarihsizdir. Çeşitli sanat tarihçileri tarafından çeşitli tarihler teklif edilmiştir. Bu eseri E. Blochet 13. yüzyıl başına, R. Ettinghausen ise ikinci çeyreğine yerleştirir. Yazma 77 minyatür içerir. Minyatürler çeşitli eller tarafından yapılmıştır.**(Resim 12)**

1.2.2.4.3 Diğer Eserler

Kelîle ve Dimne :

13. yüzyılda minyatürlerinden ikinci önemli yazma Kelîle ve Dimne adlı hayvan masallarıdır. Eserin aslı M.S. 4. yüzyılda Hindistan'da Vişnu mezhebine bağlı bir Brahman olan Bidpay (Beydeba) tarafından yazılmıştır. Sanskrit dilinde adı "Kratka Dimna" olan bu eser kısa zamanda ün kazanmış ve 6. yüzyılda Sasanî hükümdarı Hüsrev Anûşirvân onu elde etmek için hekim Burzuveyhî (Burzuye) Hindistan'a göndermişti. O da eseri gizlice kopya etti ve Pehlevî'ye çevirdi. Eser 570 civarında Süryanice'ye ve 750'de de İbn Mukkaffâ tarafından Arapça'ya çevrildi. Daha sonra 1150 civarında Nasrullâh bu masalları Farsça'ya çevirip Gazne Sultanı Behrâm Şah'a sundu. Eserin Farsça çevirilerinden biri de ağdalı bir dille Hüseyin bin Alî el-Vaiz el-Kâşifi tarafından 15. yüzyılda yapıldı ve bazı hikâyeler de bu arada metne eklendi. Hüseyin Bâykara'nın vezirlerinden Ahmed Süheylî'ye izafetle eser Enver-i Süheylî adını aldı. 16. yüzyılda eser Osmanlı Türkçesine çevrildi. Alî Çelebi tarafından seçili bir nesirle çevrilen eser Hümâyûnnâme adıyla Kanunî Sultan Süleyman'a (1520-1566) sunuldu. Bidpay eserini Kral Debşelim'in isteği üzerine insanların ve kralların terbiye ve siyasetini anlatmak amacı ile yazmış ve ibret verici hikâyelerini hayvanları dile getirerek anlatmıştı.**(Resim 13)**

Ebû'l Ferec İsfahânî'nin KİTÂBEL-AGÂNÎ'si (Şarkılar Kitabı)

Eserin orijinali 10. yüzyılda Bağdat'ta Ebû'l Ferec İsfahânî tarafından 20 cilt halinde yazılmıştır. Fakat 13. yüzyıldan önceki devirden hiçbir minyatürlü yazma zamanımıza kadar gelememiştir. Eserin 1217-19 tarihlerinde yapılmış bir nüshasının sadece altı cildi günümüze kadar gelebilmiş olup bunlar da çeşitli koleksiyonlara dağılmıştır. 17. ve 20. ciltler İstanbul'da Millet Kitaplığı'nda bulunur. (İNAL,1995 S.18)

Varka ve Gülşâh Mesnevisi

Aslında 7. yüzyılda yaşamış bir Arap şairinin, Urvâ ibn Hizam'ın, hikâyesine dayanan bu eser 11. yüzyılda Ayyuki tarafından Farsça yazılıp Gazne'li Sultan Mahmûd'a takdim edilmiştir.

Bir takım entrikalardan ve içice geçme olaylardan meydana gelen bu acıklı aşk hikâyesi İslâm sanatındaki resimli nadir aşk konulu eserlerdendir. Topkapı Sarayı Müzesindeki nüsha bilinen tek resimli Varka ve Gülşâh yazmasıdır. 70 yaprak olup 71 minyatür ihtiva eder. *“Eserlerin ressamı Hoy'dan Konya'ya göç etmiş olan bir aileden Abdülmümin B. Muhammet'tir. Yoğun olarak simgelerin kullanıldığı resimlerde renkler, bitkiler ve özellikle hayvanlar bu simgelerin başında gelir.”* (TANINDI,1996, s:4)

Minyatürler ince uzun şeritler halinde metnin içine yerleştirilmiş ve metinden ince bir çerçeve ile ayrılırlar. Hikayeci bir tarzda metindeki olayları resimleyen bu minyatürler canlı renkleri, ifadeli ve zarif figürleri ile Türk-İslâm resim sanatının en iyi örneklerini oluşturur. 3. sayfasında Benî Şeybe'nin kampından bir çarşı sahnesi tasvir edilmiştir (**Resim 14**)

Beyâd ve Riyâd

“Birçok sayfaları eksik olan bu eser Kuzey Mezopotamya'da Tartar nehri civarında geçen bir aşk hikâyesini konu olarak alır. Beyâd Şam'lı bir tüccar olup aynı zamanda şâirdir. Bir mabeyincinin kızı olan asil bir kadının huzurunda ud

çalmaya götürüldüğü gün orada bulunan cariyelerden Riyâd'a aşık olur. Bir takım entrikalar işe karışır. Mabeyinci de kıza aşıktır. Ayrılıklar, ıstıraplar, ayılıp bayılmalar, yerlerde sürünmeler, hastalıklar gibi bir takım olayları tasvir eden bu yazmanın minyatürlerinin İspanya'da yapılmış olması kuvvetlidir. Minyatürlerde görülen mimarî tipler İspanyol çevresini yansıtır. Kompozisyon, mimarî ve ağaçların çerçevelediği sahneler Selçuk okulunu devam ettirir. Makâmât minyatürlerinininkini andıran kompozisyonlarda aristokrat bir ortam yansıtır. Tipler yusuvarlak suratlıdır. Kadınların saç kuaförlerinde yanağa düşen saç perçemleri Samarra kadın tiplerini andırır (**Resim 15**). Bu tiplerin en yakın paralellerini Sicilya'daki Kapella Palatina'nın duvar resimlerinde buluyoruz. Bütün bu özellikleriyle yazma 13. yüzyıl Selçuklu üslûbunun batıdaki temsilcisidir.” (İNAL,1995 S.55)

1.2.2.5 Osmanlı'da Minyatür

Osmanlı'daki minyatür çalışmaları Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi ile gelişmeye başlamıştır. Bu gelişmenin birden bire olduğunu düşünmek çok doğru değildir. Beylik döneminden fetihe kadar olan zaman içerisinde yaşamış olduğu bilinen nakkaşlar olsa dahi bunlara ait hiçbir minyatür ve resimlerin günümüze ulaşmamış olmasından dolayı onlar hakkında bilgi sahibi değiliz.

İstanbul'un merkez oluşu ile yalnız ekonomik yaşamda değil, bilim ve sanat yaşamında da bir yükseliş olur. “*Bu devirde, İtalya'dan başta Gentile Bellini olmak üzere ressamlar getirildiği, Bursa'lı Sinan Bey gibi bazı Türk ressamlarının İtalya'ya gönderildiği bilinir.*”(YETKİN,1974 S:204) Ancak Fatih devrinden, eser vermiş başka ressam bilinmiyor.

Osmanlı İmparatorluğu'nda resim sanatı, hiç bir din yasağıyla karşılaşmadan, minyatür estetiğine uygun, fakat öbür İslâm ülkelerinin minyatüründen farklı olarak gelişirken, zaman zaman duraklamalar geçirmiş, bazı yazmalardaki resimler de bağnazlık eseri olarak yer yer kazanmıştır.

Osmanlı devri minyatüründe, başlıca üç konu görülür. Bunlar, tarih, edebiyat ve din alanına giren eserlere aittir. En çok resimlenmiş olan yazmalar, birinci

gruba girenlerdir. Bu eserlerin bir bölümü sultanların hayatına, bir kısmı fetih ve savaşlara, bir kısmı Türk bilginleri ile bilgelerinin yaşamlarına aittir. Bunlara, bir devrin yaşayış biçimini gösteren, sünnet düğünleri için yapılan şenlikleri de eklemek gerekir.

1.2.2.5.1 Fatih Sultan Mehmed Devri:

Bu devirden, nakkaşı bilinen bir tek portre ile cerrahlık üzerine yazılmış, nakkaşı bilinmeyen minyatürlü bir yazmadan başka eser bilinmiyor. Adı bilinen nakkaş, Sinan Bey'dir. Venedik'te öğrenimini tamamlamış, nakkaşbaşı olarak sarayda çalışmıştır. Onun yapmış olduğu kabul olunan Topkapı Sarayındaki Fatih'in portresi (**Resim 16**), birçok bakımdan dikkate değer. Bu portrede II. Sultan Mehmed'i oturmuş bir durumda, sağ elinde bir gül, düşünceli görüyoruz. Portre, özellikle hareketlerin ritmi ve elbisenin okşayıcı bir ahenk içinde karşıtlaşan, uyuşan, beyaz, mavi, kırmızı, yeşil renkleri ile de dikkati çekiyor. II. Mehmed'in vücudunu kaplayan elbise kıvrımlar içindedir ve XV. yüzyılda Kuzey İtalya'da yapılmış olan portreleri hatırlatmaktadır.

“Fatih devrinden kaldığı bilinen minyatürlü tek yazmanın da cerrahlık üzerine yazılmıştır. Bu, Amasya'lı Cerrah Şerafeddin Sabuncuoğlu'nun Cerrahiye-i İlhâniye adındaki eseridir.”(YETKİN,1974, S:204) Avrupalı sanat tarihçileri arasında bu yazmadaki minyatürlerin acemice yapılmış, değersiz olduğunu söyleyenler olmuştur. Ama her şeyden önce bu resimlerin hoş gitmek ya da yaprakları süslemek için değil, metni aydınlatmak, çeşitli ameliyat şekillerini göstermek için yapılmış olduklarını düşünmek gerekir. Bu bakımdan resimler, görevlerini tam olarak yerine getirmişlerdir.

“Bununla beraber bu görev, onları sanat değerinden mahrum etmiş sayılamaz. Dioscorides'in Materia Medicasındaki, Abdullah ibn al-Fazıl tarafından 1222-1223'de yapılan resimlerle Sabuncuoğlu'nun eserindeki resimler arasında büyük benzerlikler göze çarpar. Her iki yazmanın minyatürlerinde sade ve ince bir stilizasyon görülür. Biçimlerinin oranları pek doğru olmayan şahıslar, emin fırça darbeleriyle çizilmişlerdir.

Sabuncuoğlu'nun yazmasındaki minyatürler, dekoratif fantezileri, stilizasyonları, kompozisyonları, canlı renkleriyle gözleri okşar.”
(YETKİN,1974, S:204)

1.2.2.5.2 Kanunî Devri:

Hem tarihçi, hem matematikçi, hem de nakkaş olan **Matrakçı Nasuh'un** bugün üç minyatürlü yazmasını tanıyoruz. Bu üç minyatürlü yazma, aslında Matrakçı'nın ilk bölümleri Taberi'den çeviri olan ve 915 yılından sonraki bölümleri kendisinin yazdığı tarih kitabının son cildine aittir. Birincisi, **Tarih-i Sultan Bayezid**, ikincisi Kanunî'nin ilk İran seferini anlatan **Menzilnâme**, üçüncüsü de, ikinci Macaristan seferi ile Barbaros Hayreddin'in I. Fransois'nın çağrısı üzerine 1542-1543 tarihlerinde güney Fransa'ya gidişini anlatır. Bütün minyatürler Matrakçı Nasuh'un fırçasından çıkmıştır.

Tarih-i Sultan Bayezid'de, on minyatür bulunmaktadır. Nasuh'un, öbür minyatürlerinde de göreceğimiz, yarı harita özelliği taşıyan üslubu, bu minyatürlerde de görülür. Nasuh'un üslubu, asıl **Menzilnâme'de** gelişir. 1537 yıllarında tamamlanmıştır. Minyatürler, İran seferindeki menzilleri, konaklanan, geçilen yerleri tasvir eder. Şehirlerin ve doğanın en göze çarpan özellikleri âdeta sembollerle, şematik olarak gösterilmiştir. Ancak Nasuh, bu gözleme dayanan ve tarihi belge niteliğindeki resimlere aynı zamanda eşsiz bir sanat değeri de katmıştır.

Nasuh'un, üçüncü resimli yazması, 32 minyatürü içeren **Süleymannâme'dir**. Bu minyatürlerden, Barbaros Hayreddin komutasındaki donanmayı **Toulon**, **Marsilya**, **Nis**, **Antib** limanlarına demir atmış durumda gösterenleri birer şaheserdir. Bu vesile ile, liman şehirleri, bütün tipik yönleriyle, Nasuh'un üslubu içinde yaşatılmıştır. Özellikle **Nis** şehri, türlü renkteki kiremitleri, gemilerle kaynaşan koyu, ardarda yanyana sıralanmış villaları, çiçek açmış tepeleri, ağaçları ile âdeta çok zarif bir hayal şehre çevrilmiştir.**(Resim 17)**

Nigârî: Asıl adı **Haydar** olan Nigârî, 1572 yılında, seksen yaşındayken ölmüştür. Denizci olduğu için kendisine «Reis» denilmiştir. İstanbul'da, Galata'da doğmuş olan Nigârî'den günümüze pek az resim kalmıştır. Bunların hepsi, çeşitli durumlardaki insan tasvirleridir. Beş tanedir: Yavuz Sultan Selim, Barbaros Hayreddin Paşa, I. François, V. Şarl, Kanunî ve II. Selim'in resimleri. Belden yukarı kısmıyla, sağ elinde Kanunî'nin verdiği murassa asayı sert bir hareketle sınıksız tutan, yukarıya kalkan sol eliyle bir karanfil koklayan Barbaros, ihtiyarlık çağında bile irade ve inceliğin bir sembolü olarak gösterilmiştir. **(Resim 18)** Koyu yeşil bir fon içinde, mora çalan, kurşunî iç elbisesi ve içi kürklü, kısa kollu, dalgaları andıran koyu kahverengi nakışlarla süslü kırmızı kaftanı, ince bir renk zevkinin kanıtıdır. Büyük beyaz sarık, yeşil zeminin yukarı kısmını, bütün heybetiyle doldurur. Renklerin uyumu ve kol hareketleri, bu portreye büyük değer kazandırır.

1.2.2.5.3 III. Murad Devri:

Nakkaş Osman: III. Murad devrinin (1574-1595) en verimli, en büyük nakkaşı, kuşkusuz tarihçi Gelibolu'lu Mustafa Ali'nin, **Menakib-i Hünerveran**'ında haklı olarak övdüğü nakkaş Osman'dır. Verimlidir; çünkü **Surnâme-i Hümayûn** diye anılan III. Murad Surnâme'sinin, **Hünernâme**'nin çoğu minyatürleri onun fırçasından çıkmıştır. Nakkaş Osman'ın Türk minyatüründeki rolü çok büyüktür; çünkü klasik Türk minyatürüne kesin biçimini o vermiştir. **(Resim 19)**

Surnâme: Minyatürlerini, nakkaş Osman'ın yaptığı kesin olarak bilinen ilk büyük eser, daha çok **Surnâme-i Hümayûn** diye anılan III. Murad Surnâme'sidir. Seyyid Lokman tarafından yazılmış olup, **Şehzade Mehmed'in** sünnet edilmesi vesilesiyle yapılan geçit törenlerini, eğlenceleri anlatmaktadır.

“Bugün Topkapı Saray Müzesi'nde bulunan Surnâme yazmasının önemi, çoğu nakkaş Osmanın fırçasından çıkmış olan, 34 X 22,5 boyutundaki 437 minyatüründen gelmektedir. 1582'de kopya edilmiş olan bu yazmadaki minyatürler tam sayfa büyüklüğündedir.” (YETKİN,1974, S:205) Nakkaş Osman

bu düğünü anlatmak için çok basit, bir bakıma kamerasız sinema yapmak kadar zor bir yol bulmuş: Bütün düğünü belli bir yerden belli bir yere bakarak, bütün olayları, en Küçük ayrıntıları, hareketleri ve kılık kıyafetleriyle padişahın ve seyircilerin önünden geçerken göstermiştir. Kitabın minyatürlerinde aynı düzen gözetilmiştir. Padişah, daima kitabın sağ ve sol sayfalarında yer alan ve bir bütün teşkil eden iki minyatürden sol sayfada bulunanda görülmektedir.

Hünernâme: “Hünernâme, bir şehnamedir. Hünernâme'yi 1569 yılında şehnâmeciliğe getirilen Seyyid Lokman bin Hüseyin bin el-Aşûri er Urmevî yazmıştır. Yazar, eserin dört cilt olacağını söylerse de, ancak ilk iki cildi Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir. Lokman, I. cildi 1584'de, II. cildi 1588'de tamamlamış; 1601'de (1010 H.) de gözlerini hayata kapamıştır.” (YETKİN,1974, s:206) **(Resim 20)**

Hünernâme, başta Kanunî Sultan Süleyman olmak üzere, yalnız padişahların savaşlarını, zaferlerini değil, av, spor, eğlence gibi günlük hayattan alınmış sahneleri de anlatmaktadır. Hünere-nâme'nin her iki cildinde bulunan minyatürler, nakkaş Osman'ın yönetimindeki bir nakkaşlar topluluğu tarafından yapılmıştır. Bunu hem belgeler, hem minyatürler arasındaki üslup ayrılıkları gösteriyor. Kuşkusuz, en başarılı minyatürler nakkaşbaşı olan Osman tarafından yapılmıştır. I. ciltte çoğu 31x18 cm. boyunda 45 minyatür, ikinci ciltte de çoğu 31x19,5 cm. boyunda 65 minyatür bulunmaktadır. Böylece birinci ciltle ikinci ciltteki minyatürlerin sayısı 110'u bulmuş oluyor.

Lütfü Abdullah

Siyer-i Nebî: XVI. yüzyılın büyük nakkaşlarından biri de Lütfü Abdullah'tır. **(Resim 21)**

“Son zamanlara kadar onun ne adını, ne de resimlediği bir yazmayı biliyorduk. Şimdi, konusu bakımından büyük bir anlam taşıyan bir yazmadaki minyatürlerin Lütfü Abdullah yönetimindeki bir nakkaşlar topluluğu tarafından yapıldığını ve en güzellerinin onun fırçasından çıktığını biliyoruz. Bu da Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan, Hazret-i

Muhammed'in hayatı üzerine yazılmış Sîyer-i Nebî'dir.”
(YETKİN,1974,s:204)

Daha çok Darîr (Kör) adıyla tanınan Erzurumlu şair Mustafa bin Yusuf bin Ömer'in 1388 (H. 790) tarihinde sade bir Türkçe ile yazdığı, nesir ve nazımla karışık olan bu eser, 1594-1595 (H. 1003) tarihinde 6 cilt olarak III. Murad için kopya edilmiştir.

Siyer-i Nebî'nin birinci cildinde 139, ikinci cildinde 85, altıncı cildinde 125 minyatür bulunmaktadır. New York cildindeki 128, Dublin cildindeki 136 minyatürü Topkapı Sarayı'ndaki ciltlerin minyatürlerine eklersek, sayı 613'ü buluyor.

Bütün bu minyatürlerin Lütfü Abdullah fırçasından çıkmadığını, birçoğunun yönetimindeki başka nakkaşlarca yapıldığını tarihî kayıtlardan izlediğimiz gibi, Siyer-i Nebî ciltlerindeki bütün minyatürlerin aynı başarıda olmamalarından da anlıyoruz. Burada, en güzel örneklerin başnakkaş Lütfü Abdullah, öbürlerinin de kendisine yardım eden nakkaşlar tarafından yapılmış olduğunu kabul edebiliriz.

Lütfü Abdullah'ın hangi tarihte ve nerede doğduğunu bilmiyoruz. 1575 tarihinde Acaib-ül Mahlûkat adlı bir kitap resimlediğini, tanınmış bir nakkaş olduğunu; 1595'de nakkaşbaşı bulunduğunu, adına son olarak 1607'de rastlandığını biliyoruz.

“Siyer-i Nebî ciltlerindeki minyatürlerde mücahitlerin Peygamberle birlikte münkirlere karşı yürüyüş halinde bulunduğu sahnelerde, kompozisyon bakımından hemen hemen aynı şemanın tekrarlandığı görülür. Buna karşılık minyatürden minyatüre, konulara uygun olarak değişen belirli bir renk uyuşumu göze çarpar. Birinci ciltteki Habeş **Necâşi'si** (Meliki) Ebrehe'yi 571 tarihinde Kabe'yi yıkmak için Mekke'ye doğru yürürken, ordusunun **Ebabil** kuşlarının gagalarından ve pençelerinden salıverdikleri küçük taşlarla nasıl helak olduğunu gösteren minyatür, birçok bakımdan dikkate değer.”(TANINDI,1996, s.46)

1.2.2.5.4 17. Yüzyıl

Bu yüzyılda, XVI. yüzyılın verimini görmüyorsak da, gene Türk resim sanatı bakımından önemli sayılacak eserler vardır. Bunlardan biri Sultan III. Mehmed (1595-1603) için kaleme alınmıştır.

Nakkaş Hasan Paşa

Eğri Fetihnamesi: Manzum olan ve XVII. yüzyıl başında kopya edilen bu Şeh-nâme'de Macaristan'a karşı yapılan Eğri (Erlau) seferinin sebepleri, şehrin kuşatılması ve kalenin teslimi anlatılmaktadır. Eserin Nisârî adında bir şair tarafından yazıldığı ve buradaki dört minyatürün de nakkaş Hasan Paşa tarafından yapıldığı içinde yazılıdır. Nakkaş Hasan Paşa'nın 1622 Ramazan ayında öldüğü ve Eyüp mezarlığına gömüldüğü Sicill-i Osmanî'deki kayıttan anlaşılmaktadır
(Resim 22)

Yazmada dört minyatür vardır. Gerek renk, gerekse kompozisyon bakımından dikkati çeken bu dört minyatürden birincisi düşmanla karşı karşıya yapılan savaşı, ikincisi **Mehmed-Han'ı Gazi'** nin Eğri kalesini fethedip teslim alışı, üçüncüsü İstanbul'a dönüşü ve sarayda karşılanması, dördüncüsü de yazarı, hattatı ve nakkaşı bir arada göstermektedir.

Özellikle bu yazmanın savaş sahnelerini canlandıran minyatürlerinde büyük bir değişiklik dikkati çeker.

II. Osman Şehnamesi: XVII. yüzyılda resimlenen bir başka eser de, II. Sultan Osman (1618-1622) için yazılmış ve Nadirî takma adını kullanan Mehmed bin Abdulgani'nin mesnevî tarzındaki Şehnâme'sidir.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde (Hazine 1124) bulunan bu Şehname içinde tam sayfa büyüklüğünde, çoğu karşılıklı sayfalar üzerinde 20 minyatür bulunmaktadır. Genç Osman'ın **Hotin** seferinden hemen sonra hazırlanmış olduğu anlaşılan yazmanın minyatürlerini hangi nakkaşın yaptığını bilmiyoruz. Bunların çoğu, Türk minyatürüne yeni bir havanın dolduğunu göstermektedir. Özellikle bu

yazmanın savaş sahnelerini canlandıran minyatürlerinde büyük bir değişiklik dik-
kati çeker

Ahmet Nakşi

Şekaik-i Nûmaniye: Ahmet Nakşi'nin şimdiye kadar görmüş olduğumuz Türk nakkaşlarında bulunmayan özellikleri vardır. Bu bakımdan üzerinde dikkatle durulması gerekir.

Onun resimlediği bilinen tek el yazması, **Şekaik-i Numâniye** adındaki biyografa sözlüğüdür. İçinde, Sultan Osman'dan Kanunî Sultan Süleyman'a kadar, gelip geçmiş 180 din ve bilim adamı üzerinde durulmaktadır.

16 temmuz 1558'de tamamlanmış olan bu sözlük, Taşköprüzâde İsâmeddin b. Muslih-id-din Mustafa'nın (1495-1561) eseridir.

Ahmet Nakşi ile Türk minyatürü, büyük kompozisyonlardan uzaklaşıyor. Minyatürlerindeki figürlerin sayısı üçü geçmez. En tatlı renklerle, doğa parçaları içinde gösterilen kişilerin çehrelerinde düşünce, öfke, alay, muziplik, sevinç gibi ifadeler ilk kez, Türk minyatüründe görülmeğe başlar.

1.2.2.5.5 18. yüzyıl,

Lâle devri ve Levnî: Lâle devri denilince akla hemen III. Sultan Ahmed (1703-1730) ile vezir-i âzami Nevşehirli Damat İbrahim Paşa gelir. Lâle devrinin İstanbul'u yerinden oynatan ve dillere destan olan olayı, III. Sultan Ahmed'in 1720'de sünnet edilen üç şehzadesi ile üç kızının ve öteki hanım sultanların evlenmeleri dolayısıyla düzenlenen ve on gün on gece süren eğlenceler, şenlikler ve geçit törenleridir. Bu eğlenceleri ve şenlikleri, zamanın şairi Huseyn Vehbi, nazım ve nesirle karışık olarak Sûrnâme adındaki eserinde günü gününe anlatmıştır. Bu eserin birçok kopyası vardır. Türk resim sanatını ilgilendiren ve içinde Levnî'nin minyatürleri bulunan nüsha, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed kitaplığında olan nüshadır.

“Şair Vehbi'nin eserini bugün artık okuyan yok. Ama, 1720 Eylülünde yapılan eğlencenin sahnelerini bütün canlılığı ile yaşatmış olan Levnî'nin resimleri hâlâ zevkle seyredilmektedir. Yazmada, yer yer, karşılıklı olarak, altın çerçeve içine alınmış 33,7X21 cm. boyutunda, Levnî'nin fırçasından çıkmış, bazıları imzalı 137, minyatür bulunmaktadır.(Resim 23)

Levnî diye anılan ve aynı zamanda şair olan nakkaş Abdulcelil Çelebi'nin Edirne'de doğduğu ve 1732 (H. 1145) tarihlerinde öldüğü tarih belgelerden anlaşılmaktadır.”.(YETKİN,1974,s:213)

“Levnî ve Sultan I. Mahmud dönemi (1730 - 54) saray çevresinin tanınmış nakkaşı olan Abdullah Buharî, 18. yüzyılın kumaşlarından dönemin giysi modasına göre giyimli kadın boy portreleri yapmış (Resim 24), Levnî ayrıca toplumun çeşitli kesiminden kadın ve erkekleri, müzisyen hanımları da betimlemiştir. Abdullah Buharî, doğa ayrıntılarına yumuşak fırça vuruşlarıyla sağlanan renk tonlamalarını mimari öğelerdeki boyutlu görünümüleri kitap kaplarındaki manzara kompozisyonlarına uygular. Bunlar konakların, saray odalarının duvarlarında yer alarak bir moda haline gelecek olan manzara resimlerinin elyazmalarındaki denemeleridir.”(TANINDI,1996,s:61)

1.2.2.5.6 19. Yüzyıl

“Üstün ustalık eserleri sayılabilecek tezhiplerle süslü, aynı ustalıkta cilt kapaklarıyla kaplı ve usta katiplerin elinden çıkma Kuran, dua ve şiir kitaplarının ve onları hazırlayan sanatçıların isimlerinin günümüze ulaşması, 19. yüzyılda ve 20.yüzyılın başında el yazma eser hazırlama faaliyetinin hâlâ saray yönetiminin koruyuculuğunda olduğunu gösteriyor. Ancak, resimli el yazma eser hazırlama faaliyeti 19. yüzyıl ilk yarısından sonra görülmez. 19. yüzyılın ilk yarısında görülenler de Sefaretnâme ve Seyahatname türündeki eserlerde yer alan portreler ve suluboya tekniğinde yapılmış salt kent tasvirleridir. Bundan böyle batılı anlamda tuval resmi beğenilecektir.” (Tanındı,1996,s:61)

1.2.2.5.7 İlk Türk Matbaasının Kuruluşundan, Cumhuriyetin İlanına Türk İllüstrasyonu

Said Çelebi ve İbrahim Müteferrika Türk tarihindeki ilk basın evini 18.yüzyılın ilk yarısında 1727 yılında açarlar. 1730'da içinde dünyayı evrenin merkezi olarak gösteren bir gök haritası ve bu haritayla birlikte 13 resim bulunan *Târîh-i Hindî'l Garbî* basılır. Bu resimli kitap, Türk basımcılık tarihinin ilk resimli kitabıdır ve Türk illüstrasyon tarihi açısından büyük önem taşır. "*O çağda daha yeni bulunmuş olan anakaranın hayvanları, bitkileri ve anakarayla ilgili efsaneler, gravür olarak çizilmiştir.*"(GÜLENSOY,1992,s.164.) Bu resimlemeler 16.yüzyıl Avrupa oyma resminin biçimlerini yansıtmaktadır. Bu kitabın başka bir özelliği, dünyayı evrenin başka bir özelliği olarak gösteren bir gök haritasıdır. Bir köşesinde bulunan İbrahim-ül-Coğrafi imzası titizlikle çizilmiş olan bu haritayı, Müteferrika'nın yaptığını belirtiyor.

İbrahim Müteferrika tarafından basılan ve Türk illüstrasyon tarihi açısından önem taşıyan eserlerden bir diğeri *Cihânnüma*'dır. Kitabın değişik nüshalarındaki illüstrasyon ve haritaların sayısı 40' ı bulur. Bu illüstrasyonların ve haritaların sonradan renklendirilmiş olan nüshaları da vardır.

Cihânnüma'daki illüstrasyon ve çizerlerini şu şekilde sıralayabiliriz; (SAÇAN,1998,s.22)

1. *Zatü'l Kursi*, çizen: Kıbrımlı Ahmed
2. *Eşkalü'l Hendsiye*, çizen: Adı yok
3. *Husuf ve Kûsuf*, çizen: Kıbrımlı Ahmed
4. *Felakü'l-Bunîç*, çizen: Adı yok
5. *Heyeti'l-Alem*, çizen: İbrahim Müteferrika
6. *Felek-i Sevabite*, çizen: Galatalı Mıgırdıç
7. *Eşkal-i Eflak*, çizen: Kıbrımlı Ahmed
8. *Tertibü'l Eflak*, çizen: Adı yok
9. *Inkısamül-Küre*, çizen: Adı yok
10. *Mütekaddiminin Zu'muna*, çizen: Kıbrımlı Ahmed
11. *Cedvel-i Akalim*, çizen: Kıbrımlı Ahmed

12. Eşkal-i Devair-i Rüzgar, çizen: Galatalı Mığırđıç
13. Suret-i İbretü-1-Maile, çizen: Adı yok

İbrahim Müteferrika, 1729'dan 1743'e değin resimli ve tezhipli 17 bastı. Bunların kimisi iki cilt olduğu için toplam cilt sayısı 24 eder. İbrahim Müteferrika'nın bastığı bu kitapları şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Vankulu Sözlüğü (31 Ocak 1729)
2. Tuhfetü'l-Kibarfi Esfari'l- Bihar/ Katip Çelebi (27 Mayıs 1729)
3. Tarih-i Seyyah (26 Ağustos 1729)
4. Tarih-i Hindi'l-Garbi (30 Mart - 8 Nisan 1730)
5. Tarih-i Timur-i Gürkan (18 Mayıs 1730)
6. Tarih-i Mısri'l-Cedid ve Tarih-i Mısri'l-Kadim (17 Haziran 1730)
7. Gülşen-i Hulefa (16 Ağustos 1730)
8. Grammaire Turque (1730)
9. Usulü'l-Hikem fi Nizami! Ümem, Evasıt-ı Şaban (8-17 Şubat 1732)
10. Fuyuzat-ı Mıknatısiyye (27 Şubat 1732)
11. Cihannüma (3 Temmuz 1732)
12. Takvimü-t- Tevarih (14 Haziran 1733)
13. Tarih-i Naima, cilt I (13-22 Haziran 1734); cilt E (9-18 Ekim 1734)
14. Tarih-i Raşid (17 Şubat 1741)
15. Tarü-i Çelebi-zade efendi (17 Şubat 1741)
16. Ahval-i Gazavat der Diyar-ı Bosna (J19 Mayıs 1741)
17. Ferbeng-i Şu'uri (1 Ekim 1742)

İbrahim Müteferrika bu 17 kitaptan başka, 4 adet de harita basmıştır;

1. 1719 yılında hazırladığı Marmara Haritası
2. 1724-25 tarihli Karadeniz Haritası
3. 1729 tarihli Memalik-i İnan Haritası
4. Üzerinde yapım tarihi bulunmayan ve 1729'da basılan İklım-i Mısır Haritası

Özellikle İklım-i Mısır haritası, üzerindeki gemi, hayvan ve dağ illüstrasyonları ile dikkat çeker. İbrahim Müteferrika'nın ölümünden(1745) sonra,

matbaa, Sultan I.Mahmud'un Ocak 1747 tarihli fermanıyla, İbrahim Efendi ve Ahmed Efendi tarafından tekrar açılır. Fakat matbaa bilinmeyen nedenlerden ötürü faaliyet gösteremez. Matbaa, Sultan III. Osman'ın Ocak 1755 tarihli fermanıyla, İbrahim Efendi ve Ahmed Efendi tarafından tekrar açılır. 1757 yılında Kadı İbrahim Efendi'nin ölümü üzerine, matbaa, yeniden duraklama dönemine girer.

Bu sıralarda Fransız seferi Choleul Gouffier'in girişimiyle 1785'te Beyoğlu'nda Fransız elçilik binasında bir matbaa kurulmuş, ikisi askerlik biri de gramerle ilgili üç eser basılmıştır. Bu üç eser sırasıyla şunlardır; " (SAÇAN,1998,s;25)

1. Usulü-l Ma'ariffi Terkibi'l-Ordu, (1786-87)

Fransız generallerinden Jean Lafitte-Clave'den çeviri. Ordunun savaş sırasında etkinliğini arttıracak düzenleme ve yönlendirilmeleri anlatıyor. İki ciltten oluşan eserde, birinci cilt 83 sayfa metin, ikinci cilt konuların daha açıklığa kavuşması için çizilmiş resimler içeriyor.

2. Usulü I Ma'ariffi Vech-i Tasnifi Sefain, (1787-88)

Fransız amirali De Truguet'den çeviri olan eser, savaş gemilerinin düzenleme ve yönlendirilmesi konusunda bir yapıt olma özelliği taşıyor. 96 sayfa olan eser, 18'de şekil içeriyor.

3. Elemens de la langue Turgue, (Mart 1790) "

Müteferrika matbaası, Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın Sultan I.Abdülhamit'e sunduğu kakir ile 1784 yılında, Ahmed Vasıf Efendi ve Beylikçi Raşid Efendi tarafından tekrar açılır. 1787 yılında Ahmed Vasıf Efendi ve Raşid Efendi'nin arası açılır. Daha sonra matbaayı tek başına işleten Raşid Efendi, bir süre sonra işletmekten vazgeçer ve matbaa süresiz kapanır.

“Vasıf Efendi ve Raşid Efendi'nin bastıkları kitapları şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Tarih-i Sami ve Şakir ve Suphi, (1783-84)
2. Tarih-i İzzi, (1784-85)
3. Fenn-i Harb, (1792-93)
4. Fenn-i Lağım, (1793-94)

5. Fenn-i Muhasara, (1794-95)

Bu kitaplardan son üçü Târih-i Hindi'l- Garbı, Cihannüma ve Fuyuzad-i" Mıknatısiyye'den sonra ülkemizde basılan ilk resimli kitaplardır. Bu resimler savaş arasında uygulanacak mayınlama, kundaklama yöntemlerini ve değişik görevler üstlenen savaş birliklerinin düşmana karşı daha etkin eylemlerde bulunabilmeleri için gereken önlemleri gösterirler. Resimler Kapril ve İstefan adında iki Ermeni sanatçısına aittir. Fakat ne yazık ki elimizde bu iki sanatçıyla ilgili bir bilgi yok.

Müteferrika Matbaası'nı sırayla Mühendishane Matbaası (1797-1802) ve Üsküdar Matbaası izler. Mühendishane Matbaası'nda basılan kitaplardan Tableau des nouveaux reglemens del -Empire Ottaman, (1798) içerdiği illüstrasyonlardan dolayı konumuz açısından büyük önem taşır. Reisülkütab Mahmud Raif Efendi'ye ait olan eser, Türk tarihinde basılan ilk Fransızca kitaptır. 27 levha halinde 36 bakır baskı şekil ve resim içerir.

Üsküdar Matbaası'nda basılan kitaplardan Cedid Atlas Tercümesi (1803), içindeki illüstrasyon ve haritalarla özellikle dikkat çekicidir. İllüstrasyonlar çoğunlukla dünyayı simgeleyen iki daire içinde yer alır. Dairelerde yer alan fantastik insan ve hayvan figürleri, bir armoni içinde izleyiciye aktarılır.

İlk Türk litografya matbaası, Henry Cayol ve kuzeni Jacques Cayol tarafından, Serasker Hüsrev Paşa'nın himayesinde 1831 yılında kurulur. Bu matbaada beş yıl süreyle askerlik ve talimle ilgili kitaplar basılır. İlk taşbaskı kitap olarak Mehmed Hüsrev Paşa'nın kaleme aldığı Nuhbetü-t-Talim 1831-32'de nefis bir şekilde 79 illüstrasyonla birlikte basılır. İlk Türk litografi matbaasının kuruluşuyla taşbasımcılığı (litografi) ilerleyen yıllarda geniş halk kesimlerine daha bol kitap, daha bol basılı ürün yayacak, resimli halk kitaplarına öncülük edecektir.”(MADEN,1989, s.56.)

Bu arada Türk yayıncılığına bir göz attığımızda, 1831 yılında ilk Türk gazetesi Takvim-Vakâyi'nin yayımlandığını görüyoruz. Türk tarihindeki ilk dergi ise 1849 yılında yayımlanan Vakâyi-i Tıbbiye'dir. Vakâyi-i Tıbbiye aynı zamanda Türk tarihindeki ilk resimli dergidir. Vakâyi-i Tıbbiye'yi sırasıyla yine aynı yıl

yayımlanmaya başlayan Mir'at, 1862'de yayımlanmaya başlayan Mecmua-i Ebuzziya, 1884'de Mir'ât-i Alem ve 1891 yılında yayımlanmaya başlayan Servet-i Fünun izler. Malûmat, Maârif, Musavver Malûmat, İrtikâ ve Musavver Ferm ü Edeb dönemin diğer önemli dergileridir.

Bu dergilerden Servet-i Fünun taşıdığı grafik ve estetik değerlerden ayrı bir önem taşımaktadır. Dergi 1891'de Ahmet İhsan tarafından kurulur. Ahmet İhsan, Müze-i Hümâyun müdürü ressam Osman Hamdi Bey'in de yardımlarıyla Paris'ten fotogravür ve çinkografi ustası Napier'i İstanbul'a getirtir ve Servet-i Fünun'a alır. Dergide uzunca bir süre onun klişeleri kullanılır. Sultan Hamid de basıla' iradesiyle değişik tarihlerde Servet-i Fünun'a beş klişe yollar.

"Servet-i Fünun'un bir edebiyat dergisi halini almasından sonra da resmin önemi sürer. Recai-zâde Ekrem'in Araba Sevdası tefrika edilirken Halil Paşa da romanı resimler. Daha sonraları dergiye Diran Çuhacıyan adlı genç bir ressam alınır. Halid Ziya'nın Mâi ve Siyah'ından itibaren hayli şiir ve hikayenin resimlerini o çizer. Özellikle II. Meşrutiyet'ten sonraki dergi furyası içinde çok bereketli bir ressam olarak tanınır. Osmanlı okuyucusu minyatürden resme geçmenin heyecanını yaşamaktadır. Kendi klişelerini yaptırabilen bir-iki şanslı dergi hariç, büyük çoğunluk Batı'daki klişe çöplüğünü satın alıp basarlar. İnsanların o zamana kadar okuyarak anlamaya çalıştığı Batı'yı resimlerle de tanımaya, stilize edilmeden çizilmiş figürlerden oluşan bir resim sanatının ürünlerini görmeye ihtiyacı vardır. Nihayetinde, dergiler yazılarını destekleyen resimler basmakla bu ihtiyacı karşılayamayacak bir noktaya varırlar. Bu noktadan sonra kimi dergiler yazıları ile resimleri arasında ilişki kurma gereğini artık duymaz olurken, kimi dergilerde ilginç bir yol geliştirir ve yazıya uygun resim aranmaktansa, resme uygun yazı hazırlatmayı tercih ederler." (ÖZGÜL,1997,s.28)

İlk Türk litografi matbaasını kuran Henry Cayol ve kuzeni Jacques Cayol'dur. Litografi alanında en büyük işi ise kurduğu basımevi ve yayınlarıyla Ebuzziya Tefvik başarır. Ebuzziya Tefvik çok yönlü bir aydındır, ressamdır, hattattır, matbaacıdır, yazardır. Ebuzziya'nın süslemeli ve süslemesiz olarak yaptığı kapakların çoğu bugün de sanat değerini korumaktadır. İlk tramlı klişe

uygulaması onun yaptığı anlaşılmaktadır. Bunu onun yaptığı takvim kapaklarından saptayabiliyoruz. Bu takvimler sırasıyla Salname-i Ebuzziya, Takvim-i-i Ebuzziya ve Takvim-i Nisa (ev hanımlarına yönelik bir takvim) adlı yapıtlardır. Ayrıca Ebuzziya Tefvik 1873 yılında Mecmua-i Ebuzziya adlı resimli bir dergi çıkarır. İnce bir zevk ürünü olan dergi, illüstrasyonları ve süslemeleriyle dikkat çeker.

Matbaacılıkta Ebûzziya'dan sonra Ahmet İhsan Tokgöz'ün getirdiği yenilikleri görüyoruz. Ahmet İhsan Servet-i Fünun dergisi ve yayınlarıyla Ebuzziya'nın açtığı çığrı sürdürdüğü gibi Batı'daki yenilikleri de izlemesini bildi. Klişecilik onun matbaasında gelişti, iki ve üç renkli resimleri ilk önce o bastı, bunların örnekleri kitap kapaklarında da görüldü. Daha önce ayrıntılı olarak bahsettiğimiz Servet-i Fünun dergisiyle baskı sanatının en güzel örneklerini sergiledi.

1850'lerden sonra ilk posta pullarının kullanılmaya başladığını görüyoruz. 19.yüzyılın sonlarına doğru posta pulları, resim ve nitelik açısından zenginleşir, yine aynı yıllarda resimli posta kartlarında zengin bir çeşitlenme başlar. 1860 yılından itibaren de resimli gazete ilanları görülmeye başlanmıştır.

19. yüzyılın bu son dönemleriyle ilgili incelenen grafik ürünler, bu yıllarda afişçiliğin Osmanlılar'da varolduğunu ve illüstrasyonlu afişlerin bu yıllarda dahi üretildiğini göstermekte. Osmanlı yayıncılığının bir parçası haline gelen illüstrasyonlar, posta pulları ve posta kartlarının yanında, ambalaj, antetli kağıt, kartvizit gibi reklam ürünleriyle de kendilerini gösterirler.

İkinci Meşrutiyet'le (1908) birlikte kitaplar, dergiler ve gazeteler bollaşır sayıları artınca bu alanlara ilgi çoğalır, yayıncılık gelişir. Baskı tekniğindeki ilerlemeler ve yeni ustaların yetişmesi, kağıt ve kartondaki nitelik artışı basım ürünlerinin güzelliğini artırır. İbrahim Hilmi Çığıracan, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarını renkli resimli kapaklar içinde yayımlamaya başlar. Suluboya ve guajla yapılan bu resimler halkın ilgisini çeker.

1908 Meşrutiyet'i, beraberinde renkli yayıncılığı da getirir. Meşrutiyet'ten önce de az sayıda renkli yayınlara rastlansa da, özellikle dergicilikte renkli yayıncılık 1908 Meşrutiyet'iyle başlar. Bunun en önemli örneklerinden biri, Resimli Kitap dergisidir. Kapağı renkli basılan illüstrasyonlarla süslü bu dergi o dönemin önemli görsel yayımlarındandır. Bu derginin Nisan 1912'de yayımlanan 39. sayısında Titanic faciasına yer verilmiş, bu konuyla ilgili illüstrasyonlar ve fotoğraflar yayımlanmıştır.

Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte kadın dergiciliği de gelişir. Meşrutiyet'ten önce yayınlanan İnsaniyet'ten sonra uzun yıllar bu alan boş kalmış ve yeni bir dergi yayımlanmamıştır. Meşrutiyet'in ilanıyla bu alan çeşitli dergiler tarafından doldurulmuştur. 1908-1918 yılları arasında kadınlara yönelik olarak yayımlanan dergilerin sayısı ona yakındır.

Mehmet Rauf tarafından Eylül 1908 tarihinde çıkarılan resimli bir dergi olan Mehasin, 1908 yılında yayın hayatına başlayan haftalık ve resimli Demet, 1912 yılında Ulviye Mevlân tarafından çıkarılan Kadınlar Dünyası bu alandaki önemli dergilerden birkaçıdır.

Bu dönemde Kadın adı altında yayımlanan iki ayrı dergi bulunmaktadır. Her ikisi de resimli olan bu dergilerden biri 1908-1909 yılları arasında, bir diğeri 1911-1912 yılları arasında yayımlanmıştır.

“II.Meşrutiyet döneminde oldukça çok sayıda çocuk yayını yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde çocuklara yönelik olarak yapılan ilk yayın 1869 tarihli Mümeyyiz Gazetesi tarafından yayımlanan bir ilavedir. Bu ilk yayını çok sonra, 1896 yılında Çocuklara Mahsus Gazete izlemiştir. 1904 yılında illüstrasyonlarla süslü Çocuk Bahçesi yayımlanır. Bu dergi ilk illüstrasyonlu çocuk dergisidir. Bu dergiden sonra yayımlanan bütün dergiler, çocukların ilgisini çekebilecek, yayınları cazip kılabilmek için illüstrasyonları yoğun bir şekilde kullanırlar. İllüstrasyonun çocuk yayıncılığı için önemi anlaşıldıktan sonra, çocuk yayınları daha cazip ve çekici hale gelir.

1908-1918 yılları arasında yayımlanan çocuk dergilerinin hemen hemen tümü çocukların kültür düzeyini artırmaya yöneliktir. 1909-1910 yılları arasında yayımlanan Arkadaş, çocuk dergilerinin öncülerindedir. Dergi, öğrencilerin dersten artakalan boş zamanlarını iyi değerlendirebilmelerini sağlamak amacı ile yayınlanmıştır. Dergide ders konularını destekleyici nitelikte öğretici yazılar ve tanınmış edebiyatçılardan seçme parçalar bulunmaktadır. Ayrıca her sayfanın altına bir atasözü yazılmıştır.

Mehmed Sim tarafından 1911-1912 yılları arasında İzmir'de yayımlanan Talebe, Muallim, Ahmet Halit (Yaşaroğlu) tarafından 1913-1918 yılları arasında İstanbul'da çıkarılan Talebe Defteri, Giridî Rahmi Bey tarafından yayımlanan Çocuk Yurdu önemli çocuk dergileri arasındadır. 1913-1914 yılları arasında Mehmed Zihni tarafından çıkarılan, haftalık ve resimlerle süslenmiş Çocuk Bahçesi dergisi ile 1914 yılında Tevfik Nureddin tarafından "Mini Mini Çocukların Arkadaşıdır" şiarıyla yayımlanan Çocuk Dostu dergisi de çocuklara yönelik dergilerin öncüleri arasındadır.

Tevfik Nureddin tarafından 1913-1914 yılları arasında haftalık olarak 75 sayı yayımlanan ve "çocukların fikirlerinin açılmasına çalışır millî mecmua" olan Çocuk Dünyası, çocuklara tiyatro sevgisini aşılarmaya çalışması bakımından diğer dergilerden farklıdır. Leon Lütü tarafından çıkarılan ve başyazarlığını Baha Tefik'in yaptığı, 1913-1914 yılları arasında yayınlanan Çocuk Duygusu dergisi de ilk kez "resimli roman" yayımlayarak bu alanda öncü olmuştur.

1908 Meşrutiyet'iyle birlikte reklam ürünlerindeki çeşitlilik de artar. Bu dönemlerle ilgili bulunan İllüstrasyonlu ürün katalogları, broşürler, ajandalar, reklam afişleri vb. reklam ürünleri henüz o dönemlerde bir grafik ürün çeşitliliğinin varolduğunu gösterir.

Meşrutiyet'in getirdiği basın özgürlüğüyle gazete ve dergilerdeki illüstrasyonlu duyuru ve tanıtılar büyük ölçüde artar. Bu arada ilancılık alanında istikbal gören bir kaç müteşebbis faaliyete girişir ve 1909'da, günümüze kadar gelen ilancılık kollektif şirketi kurulur. Fakat sık sık batıp çıkan gazeteler ve birkaç yıl sonra patlayan Balkan ve I Dünya savaşlarının

ekonomik hayatı felce uğratması basın özgürlüğünü ve reklamcılığı duraklatır, hatta eskisinden de geriye götürür.

I Dünya savaşlarının ekonomik hayatı felce uğrattığı bu yıllarda, Münif Fehim, pek çok illüstrasyonlu afiş üretir. Aynı yıllarda albüm resimleri ile kitap kapaklarını süsleyen illüstrasyonlar yapmaya başlar. O dönemlerde sahnelenen "İstanbul Efendisi" operetinin dekor ve kostümlerini bir albümde toplar. Daha sonra Leyla Saz Hanım'ın "Saray Hatıratı" adlı eserini illüstre eder.

Aynı yıllarda, 1914 yılında, Sanayi-i Nefise Mektebi Ali'sinde (Güzel Sanatlar Akademisi) Tezyinat Bölümü'nün açılması ile grafik tasarım konularında eğitim-öğretim başlar. Üç yıl sonraki bu bölümün içinde açılan afiş atelyesinde Weber tarafından bugünkü anlamda grafik tasarım eğitimi geçer.

I.Dünya Savaşı'nın hüküm sürdüğü dönemler Türk tarihindeki önemli yayıncılardan olan Sedat Simavi'nin ilk yayınlarını yayımladığı yıllardır. İlk dergisini 1916 yılında piyasaya süren Sedat Simavi'nin ilk illüstrasyonlu yayınları kadın ve salon dergisi İnci ve çocuk dergisi Hacı Yatmaz'dır. 8 Temmuz 1920'de İstanbul işgal altındayken Dersaadet adlı gazeteyi çıkartmaya başlar. İşgal güçlerinin hükümet eliyle yürüttüğü sansür sonucu Dersaadet 127. sayısında kapanır.

Ardından Payitaht gazetesini çıkaran Sedat Simavi, Haftalık resimli bir dergi olan Güleryüz'ü çıkarmaya başlar (1921-1923). Güleryüz'ün yanısıra bir kadın dergisi olan illüstrasyonlarla süslü Hanım dergisini yayımlar (1921), Yine aynı yıl İnci dergisini, Yeni İnci dergisi olarak tekrar yayımlanmaya başlar. Bununla da yetinmeyip Resimli Gazete adında, cumartesi günleri çıkan bir de siyasi gazete örgütler. Adından da anlaşıldığı gibi illüstrasyonların sıklıkla kullanıldığı bir gazetedir bu.

Aynı zamanda çizerlik ve klişecilik yönünde olan Sedat Simavi, sonraki yıllarda da bol resimli ve estetik değerlere sahip yayınlar yayımlamaya devam eder.

Sedat Simavi'nin, henüz Cumhuriyet'ten önce sergilediği renkli ve resimli zengin dergicilik anlayışı, Cumhuriyet sonrası yayıncılığa da ışık tutmuş, bir basamak olmuştur.”(SAÇAN,1998,s.35)

1.2.2.5.8 Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türk İllüstrasyonu

1923'de Cumhuriyet'in ilanından sonra, büyük devlet kuruluşları, örneğin Devlet Demir Yolları, Denizyolları, Sümerbank, İhisarlar idaresi (şimdiki Tekel), Kızılay, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kuruluşlar çalışmalarını geniş yığınlara duyurabilecek çok yönlü bir grafik ürün gereksinimiyle karşılaştılar. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kapanan bu dönemin kısıtlı olanakları, bilinçsiz yöneticiler ve niteliksiz çizerler elinde yok oldu. Bu dönemde anımsanacak az sayıdaki sanatçılardan biri Cumhuriyet öncesi yaptığı çalışmalarla da tanıdığımız Münif Fehim'dir.(**Resim 25**) Münif Fehim Cumhuriyet sonrası, özellikle yaptığı dergi ve kitap kapağı illüstrasyonlarıyla dikkat çeker. Sanatçı çocuk kitapları için kapaklardan, reklam illüstrasyonlarına kadar geniş bir üretim yelpazesıyla izleyiciye ulaşır.

"Cumhuriyet'in ilk on yılı sonunda, Sanayi-i Nefise Mektebi, Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüştüğü zaman bir afiş bölümü açılmasına karar verilir, bu bölümün başına, resim eğitimini tamamlayıp Paris'ten dönen Mithat Özer öğretmen olarak tayin edilir. Mithat özer Paris'te bilhassa, memleketimizde henüz belirmemiş bulunan afiş illüstratörlüğü üzerinde çalışarak, bu yolda çığır açmak ister.”(BAYIK,1974,s.186,)

Bu arada Cumhuriyetle birlikte çocuk yayıncılığı da gelişir. Cumhuriyet sonrası Türk çocuk yayıncılığının ilk çizerleri olarak Cemal Nadir, Ramiz Gökçe ve Ercüment Kalmık'ı kabul edebiliriz. Cemal Nadir ve Ramiz Gökçe karikatür, Ercüment Kalmık ise resimleriyle çocuk yayıncılığını ilgi çekici ve cazip hale getirirler.

Bu dönemlerde anımsanacak diğer bir sanatçı İhap Hulusi'dir. Almanya'da eğitim görüp, 1925'te Türkiye'ye dönen İhap Hulusi, 1927'de kendi atölyesini açarak, çalışmalarına başlar. Önceleri Akbaba dergisine illüstrasyonlar çizer. Bu

çalışmaları, adının duyulmasını sağlar. Yaptığı ilk reklam illüstrasyonunu, İzmir'deki bir diş macunu firması için yapar.

“İhap Hulusi, özellikle afiş sanatına öncülük eder. 45 yıl Tayyare Piyangosu'na (Milli Piyango), 35 yılda Tekel İdaresi'ne hizmet veren İhap Hulusi'nin, bilinmemesi en üzücü olan yapıtı; ülkemizde latin harfleriyle yazılan ilk alfabenin kapak dizaynı olan illüstrasyonudur belki de. Bu illüstrasyonda, Atatürk'le manevi kızı Ülkü ve yazı tahtası üzerindeki "Atatürk" yazısı yer alır.”(SAÇAN,1998,s.43) **(Resim 26)**

İhap Hulusi'nin ardından, özellikle 1938'den sonra yalnız İnhizarlar İdaresi için çalışan Atıf Tuna gelir. 1940'larda, özellikle kitap kapağı illüstrasyonlarıyla Faris Erkman dikkat çekicidir. Faris Erkman kendine özgü, atılgan grafik anlayışıyla, düzeyli çalışmalara imza atar.

Kitap, dergi, gazete resimlemeciliği yakın yıllara dek nitelikli ürünler veremez. Çoğunlukla dış yayınlardan etkilenmeler, aktarmalar görülür. Bu alanda Cevat Şakir, Münif Fehim ve Ercüment Kalmık özgün çalışmalarıyla dikkat çekerler. Suavi, Finiz Aşkın, Ayhan Erer ve Oral Orhon gibi illüstratörler ise dış etkilere açık ürünleriyle kendilerini gösterirler.

"18 yıl Berlin'de afiş ve moda resimleri öğrenimi ile uğraştıktan ve ayrıca Almanya'da afişçi olarak çalıştıktan sonra, II. Cihan Harbi'nin başlaması ile yurda dönen (1943), Kenan Temizan, Güzel Sanatlar Akademisi'nin moda resimleri bölümüne tayin edilir. O sıralarda Akademi'nin afiş atölyesini ressam Zeki Faik İzer yönetmektedir. Bu yönetime paralel, bir süre Kenan Temizan afiş atölyesindeki eğitime yardımcı olur.”(BAYIK,1974,s;189)

Kenan Temizan' ın, özellikle Almanya'da yaptığı İllüstratif film afişleri dikkat çekicidir. Bu afişlerden biri "Karan Teresa" adlı Alman yapımı bir filme aittir. Kenan Temizan Türkiye'ye döndükten sonra da çalışmalarına devam eder.

Bu çalışmalarından Türk Hava Yolları için yaptığı afiş en akılda kalıcı olanlarındandır.

Bu arada çocuk kitabı resimlemeciliği de yeni gelişmelere gebe dir. 1947'de Doğan Kardeş Dergisi kurulur. Böylelikle çizerlere kendilerini gösterme olanağı hazırlanır. Doğan Kardeş ile keşfedilen çizerlerden ilk akla gelenleri Mustafa Eremektar, Gevher Bozkurt, Selma Emiroğlu, Altan Erbulak ve Güngör Kabakçıoğlu'dur.

“Bu yıllar Mustafa Asher'in ilk illüstrasyon çalışmalarına başladığı yıllardır. Sanatçı 1948 yılında ilk kitap kapağı çalışmasını, Yankee Paşa adlı roman için hazırlar.

Bu yılı takiben, 1949 yılında, Türkiye'de İsveç ve Türkiye arasındaki güreş müsabakaları için bir afiş yarışması düzenlenir. Mustafa Asher yarışmada birinci olur. Bu afiş, güreş müsabakalarıyla ilgili yayımlanan ilk afiş olma özelliğine sahiptir.1950 yılından itibaren Tabor'un Ölümü, Karakulak, Gökyüzü Ülkeleri gibi pek çok resimli hikaye kitabı hazırlar.

Bugüne dek pek çok kitabı illüstrasyonlarla süsleyen, bir dönemde Turizm Bakanlığı için folklorik illüstrasyonlar çalışan sanatçı, günümüze dek çoğunlukla özgün baskı resim ve resim sanatı üzerine eserler üretmiştir.” (SAÇAN,1998,s.45) **(Resim 27)**

1957 yılında Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nun öğretime açılmasıyla, grafik sanatlar, alanında yoğun ve çağdaş bir sanatçı ve tasarımcı eğitimi veren yeni bir kurum devreye girer. Bölümün amacı "Grafik Tasarımcısı" yetiştirmektedir.1960'dan sonra daha çok akademi çıkışlı grafikçilere rastlıyoruz. Grafik sanatının her dalda yoğun ve nitelikli uygulama biçimleriyle topluma açılması da bu yıllarda gerçekleşir.

"Bunun başlıca sebebi, ülkedeki üretim çeşitlenmesi ve bunun sonucu olarak baş gösteren pazarlama olgusudur. Grafik sanatını, plastik sanatların bir türü olarak benimseyip ciddiye almış birkaç grafikçinin çabasıyla

beslenen bu olgu, baskı tekniklerindeki yeniliklere ve sayıları hızla artan reklam ajanslarının deneyimleriyle de birleşerek zengin bir çeşitliliğe ulaşır." (MADEN,1989,s:8)

Matbaacılıkta ise yeni gelişmeler görülür. Tipo baskıdan ofset tekniğine geçilir. Yine bu yıllarda renkli basım girer Türkiye'ye. Tüm bu gelişmeler, özgün kitap kapağı ressamlığını özendirmiş, bu alanda basım titizliğine paralel olarak bir kapak grafiğinin oluşması gözlenmiştir.

Tüm bu gelişmelerin yaşandığı bu dönemlerde, pek çok grafik sanatçısı önemli illüstratif çalışmalara imza atar. Bu sanatçılardan bazılarının şu şekilde sıralayabiliriz: Yurdaer Altıntaş, Mengü Ertel, Sait Maden, Erkal Yavi, Bülent Erkmen, Aydın Erkmen, Fahri Karagözoğlu, Sadık Karamustafa.

1957'den beri grafiğin her dalında ürün veren, ama bugüne dek beş binin üzerinde kitap ve dergi illüstrasyonu yaparak ünlenen Yurdaer Altıntaş, 60' lı yıllarda çizmeye başladığı tiyatro afişleriyle yeni bir estetiğin uygulayıcısı olmuştur.

“Yurdaer Altıntaş 1964'de Türkiye'nin ilk grafik sergisini gerçekleştirir. Bu sergi grafiğin yeni ve etkin bir dil olarak algılanması gerektiğini belirten öncü bir girişim olur. Bugüne kadar yurtiçinde altı, yurtdışında beş kişisel sergi açan sanatçının eserleri yurtiçi ve yurtdışında pek çok karma sergide de yer almıştır.

Puldan afişe, dergi kapağından kitap kapağına kadar grafiğin pek çok dalında ödül sahibi olan sanatçının çalışmaları yurtdışında; Polonya Ulusal Müzesi, Connecticut Üniversitesi arşivi gibi önemli müze ve arşivlerde yer almaktadır. Çalışmalarına bugünde başarıyla devam eden sanatçı, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde 1996'dan bu yana da bölüm başkanı olarak görev yapmaktadır.”(SAÇAN,1998,s;48)

1960'lı yıllarda Türk çocuk kitabı resimlemeciliğinin ilk resimli hikaye kitabı olan "Tembel Karakağan" yayımlanır İllüstratörü Mustafa Eremektar'dır.

Milliyet dergisi için "Uzay Çocuklarını çizen Mustafa Eremektar hem ressam, hem karikatürist, hem de çizgi roman çizeridir.

O dönemlerin önemli grafik sanatçılarından biri Sait Maden'dir. Sait Maden birçok kitap kapağı illüstrasyonu, dergi kapağı illüstrasyonu ve illüstratif afişe imza atar.

Mengü Ertel, grafik sanatının illüstrasyon elemanını yoğun bir şekilde kullandığı tiyatro afişleriyle ünlenir. Sanatçı 1968'de ilk kişisel sergisini açar ve bunu, sonraki yıllarda, yurt içinde ve yurt dışında başka sergiler izler.

1960'lı yıllar İbrahim Bagatur'un ilk illüstrasyonlu çalışmalarını gerçekleştirdiği yıllardır. 1965 yılında henüz öğrenci olduğu yıllarda Rektas reklam'da ilk reklam illüstrasyonlarını gerçekleştirir. 1971 yılında eğitim gördüğü Güzel Sanatlar Akademisi tiyatro dekorları bölümünden mezun olur. Eğitimi dolayısıyla, okulda tiyatro dekorları için illüstrasyonlar çalışan sanatçı, 1970'de Radar Reklam'da çalışmaya başlar. 1975'e kadar çalıştığı bu ajansta Türkiye'deki ilk profesyonel renkli air brush çalışmalarını gerçekleştirir.

1975-80 yılları arasında Cen Ajans'da illüstratör olarak çalışan sanatçı, 1980 yılından beri kendi atölyesinde illüstrasyon çalışmalarına devam etmektedir.

1960 lı yıllarda illüstrasyon çalışmalarına başlayan bir başka grafik sanatçımız Sadi Pektaş'tır. Henüz öğrenciyken bir ilaç firmasında grafikerlik yapmaya başlar. 1967 yılında Manajans'ta illüstratör olarak çalışmaya başlayan sanatçı, 1971-1979 yılları arasında aynı ajansta artdirectörlük yapar. 1979 yılında Ajans Ada'da çalışmaya başlayan sanatçı, iki buçuk yıl burada çalıştıktan sonra 1981 yılında kendi reklam ajansını kurar. 1983'de Birleşik Reklamcılığın kurucuları arasına katılır.

1987'den 1992 yılına kadar Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde illüstrasyon derslerine öğretim görevlisi olarak katılır. 1982 yılında hazırlamış olduğu Profilo Broşürü ile Grafikerler Meslek Kuruluşu'nun en iyi illüstrasyon ödülünü alır. Aynı kurumdan 1985 yılında takvim illüstrasyonu dalında başarı ödülü kazanır.

1997 yılında çocuklar için resimli bir alfabe kitabı hazırlar ve bu kitabı aynı yıl yayımlanır. Sanatçı bugün kurucuları arasında olduğu Birleşik Reklamcılık'ta sanat yönetmeni olarak çalışmalarına devam etmektedir.

1967'den itibaren çalışmalarına başlayan Reha Yalnızcık, kitap kapağı illüstrasyonlarıyla ünlenir.

1967 yılında çalışmalarına başlayan bir diğer grafik sanatçımız Erkal Yavi'dir. 1968-69 ve I-II. Varşova Afiş Bienali'ne, 1970 IV. Bruno Grafik Sanatlar Bienali'ne katılır. 1970 li yıllardan itibaren kitap kapağı çalışmalarına ağırlık veren Erkal Yavi, birbirinden güzel kitap kapağı illüstrasyonu yapar.

“Bu yıllar Aydın Erkmen'in illüstrasyon çalışmalarına başladığı yıllardır. Bu arada Fulmar Reklam Ajansı, 1975-76'da değişik reklam ajanslarında sanat direktörlüğü yapan sanatçı, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mimar Sinan Üniversitesi'nde illüstrasyon konusunda öğretim görevlisi olarak çalışır. Tüm bu yıllar boyunca ajans çalışmaları dışında, özel müşterileri için illüstrasyonlar, illüstratif dergi ve kitap dizaynları, takvim çalışmaları üzerine ürünler verir. Sanatçı halen serbest çalışmalarına devam etmektedir.

1960'lı yılların son dönemleri Cemalettin Mutver'in grafik çalışmalarına başladığı yıllardır. Bugüne değin afişten, kitap kapağına, takvimden pul tasarımına kadar pek çok illüstratif çalışmaya imza atar.

1974'den 1984'e kadar pek çok pul tasarımına imza atan sanatçı bu dalda UNITED NATIONS POSTAL ADMINISTRATION'un açtığı yarışmalarda dört kez birincilik ödülü alır. 1983-84'de 4.Grafik Ürünleri

Sergisi büyük ödülü ve yılın en iyi grafik sanatçısı ödülünü alan sanatçı, 1995'de İhap Hulusi Afiş Özel Ödülü'nü alır." (SAÇAN,1998,s;50)

1960'lı yıllardan itibaren, 1970li yıllarda çocuk kitabı illüstratörü olarak etkinlik gösteren sanatçılardan, öğretim üyesi Prof. Mürşide İcmeli, resimlediği kitaplarda daha çok kent çocuğunu işler. İcmeli resimlerinde çocukların dikkatini çekecek renklere yer verirken, renk armonileriyle öykülerin içeriklerini destekler.

Resimli çocuk kitaplarında ülkemizde öncü bir rol üstlenen ve 1969'dan başlayarak, bu konunun toplumun gündemine girmesi için sürekli çaba harcayan çizerlerimizden Can Göknil, 1969-74 yılları arasında New York'ta çocuk yayınları üzerine araştırmalar yapar. İlk Kitabı olan "Kirpi Masalı"nı bu ülkede yazıp resimler. " **(Resim 28)** *Otuz'un üzerinde çocuk öyküsüne imza atan Göknil'in pekçok kitabı Flamenkçe ve Almanca olarak yayımlanır. Okul öncesi çağına yönelik yayıncılığın yetersiz olduğu ülkemizde sanatçının bu yöndeki çabaları çok değerlidir.*"(ERKMEN,1996 s,184)

1970 lerde grafik sanatlara artan talep ve dolayısıyla illüstrasyon sanatına duyulan ihtiyaç, sadece bu yönde çalışmalar yapan, yeni grafik mezunu sanatçıların ortaya çıkmasına yol açar. İllüstrasyon yapmaya gönül vermiş, bu grafik sanatçılarına illüstratör denmeye başlanır.

İşte bu dönemlerde çalışmalarına başlayan illüstratörlerimizden Osman Kehri 1973 yılında Londra Madison Artists Studio'sunda illüstratör, daha sonra Türkiye'nin önde gelen reklam ajanslarında sanat yönetmeni olarak görev alır. İllüstrasyonun hemen hemen her dalında ürünler veren sanatçı 1978'den bu yana serbest illüstratör ve grafik sanatçısı olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Aynı yıllarda Leyla Uçansu 1972-83 yılları arasında San Grafik'te çalışmaya başlayan sanatçı, 1983 yılından itibaren San Reklam'da sanat yönetmeni olarak görev yapar. 1970-87 yılları arasında yurtiçi ve yurtdışında pek

çok sergiye katılan sanatçı, 1970 ve 1974 yılında Varşova Afiş Bienalleri'ne katılır. 1975 yılında Unesco'nun Paris ve Londra'da düzenlediği sergilere ve 1974-76-78-80-82-84-86 Bruno (Çekoslavakya) Grafik Bienalleri'ne katılır. 1986'da Çekoslavakya'da savaş afişleri üzerine yayınlanan kitapta bir yapıtı yer alan sanatçının Varşova Afiş Müzesi'nde bir afişi bulunmaktadır.

Yine bu yıllarda Öznur Kalender ünlenir. 1972'de Avrupa'ya gider. Eserleri 1978'de Pardon, Playboy ve Lui'de yayınlanır. 1979'da ilk eserlerini Galerie Nauhausen (Münih)'de açar. Daha çok kolaj tekniğini benimseyen sanatçı, 1980'li yıllarda Türkiye'ye döner ve çalışmalarına Hürriyet Gazetesi'nde devam eder.

İllüstrasyon çalışmalarına 1970'li yıllarda başlayan sanatçılarımızdan biride Mustafa Delioğlu'dur. 1975 yılında illüstratör olarak çalışmalarına başlayan ve aynı zamanda resim sanatıyla da profesyonel olarak ilgilenen sanatçı, sayısız çocuk kitabı illüstrasyonu, kitap(roman) kapağı illüstrasyonu ve illüstratif afişe imza atar. Sanatçının bazı eserleri İngiltere ve Amerika'da da yayımlanır, Amerika'da yayımlanan eseri "Sleep Rhymes" adında bir ninni kitabıdır (1994).

Mustafa Delioğlu, yaptığı çalışmalarından dolayı 1990 yılında Türk Çocuk Vakfı tarafından hizmet ödülüne layık görülür. Sanatçı kitap (roman) kapağı illüstratörlüğü ve çocuk kitabı resimlemeciliği çalışmalarına halen devam etmektedir. 1970'li yıllar Türk illüstrasyon sanatının en önemli sanatçılarından biri olan Selçuk Demirel'in sanat hayatına başladığı yıllardır. Selçuk Demirel ilk çizimlerini 1973 yılında lise öğrencisiyken yayımlar. Selçuk mimarlık öğrenimine devam ederken önemli gazetelerde çizimlerini yayımlamayı sürdürür (1974-78). 1984'den bu yana basına dönük çalışmalarını yoğunlaştıran Selçuk aynı zamanda Avrupa ve Japonya'da kitaplarını yayımlamakta, Türkiye, Fransa, Almanya ve İtalya'da sergiler açmaktadır.

Emre Senan, grafik çalışmalarına 70'li yıllarda başlayan önemli grafik sanatçılarımızdandır. Eğitim yıllarında bir süre İstanbul Reklam'da çalışır. 1975 yılında aynı okulda asistanlığa başlar ve aynı zamanda bir çizgi film atölyesi kurar. 12 Eylül 1980'de asistanlığı bırakır.

Sanatçı günümüze dek pek çok çocuk kitabı illüstrasyonu, gazete, dergi illüstrasyonu, kitap kapağı illüstrasyonları, çok sayıda plak, cd kapağı illüstrasyonu ve reklam illüstrasyonları gerçekleştirir.

1994 yılından beri Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde eğitmen olarak görev yapan sanatçı, günümüze dek Grafikerler Meslek Kuruluşu'nun açtığı hemen hemen bütün sergilere katılır.

Çizgi filmcilik yönü olan ve bu konuda Kültür Bakanlığı'nın açtığı yarışmalarda ödül kazanan sanatçı, bir dönem Yorum A.Ş.'nin kuruluşuna katılır ve reklamcılık yapar. Son olarak Klan İletişim'in kurucu ortağı olur. Ortağı olduğu bu şirkette bugün yaratıcı yönetmen olarak görev yapmakta ve grafik çalışmalarına devam etmektedir.

1970'li yıllarda çalışmalarına başlayan önemli illüstratörlerimizden biri Şahin Karakoç'tur. İlk olarak Grafik Basın Ajansı'nda altı ay çalışan sanatçı, 1976-78 yılları arasında Hayat Mecmuası'nda hikayeler resimler. 1979-84 yılları arasında Almanya'nın Bastei, Heyne, Marken, Zauber ve Kolter Yayınevleri'ne 300'e yakın dergi kapağı resimleyen sanatçı, aynı zamanda 1991'de kurulan İllüstratörler Derneği'nin kurucu üyelerindendir.

Sanatçı günümüze dek Altın Kitaplar, İnkılap Yayınevi, E Yayınları gibi pekçok yayınevine 1500'e yakın kitap kapağı hazırlar. Birçok gazete ve dergiye öykü illüstrasyonları çizer. Bugüne kadar 200'den fazla video ve film afişi illüstre eden sanatçı, son dönemlerde daha çok reklam sektörüne illüstrasyonlar üretmektedir.

1970'li yıllarda grafik çalışmalarına başlayan grafik sanatçılarımızdan biri Sadık Karamustafa'dır. 1975-76 yılları arasında USG A.Ş.'de tasarım danışmanı olarak çalışan sanatçı, pek çok yarışmada ve Grafikerler Meslek Kuruluşu Grafik Ürünler Sergisi'nde ödüller kazanır. İllüstratif afiş çalışmalarıyla ünlenen sanatçı, 1982-84-86-88 ve 90 yıllarında Bruno Grafik Bienallerine (Çekoslovakya), 1984'de 10.Afiş Bienaline (Polonya), 1989'da Lahti Afiş Bienaline katılır. 1988 yılında Grenoble'da bir afiş sergisi açar. 1990'da Grenoble'da uluslararası bir sanat ve tasarım organizasyonu olan "Façade Imaginaire"e katılan sanatçı, 1991'de Montreal'de düzenlenen Icoграда Kongresi'ne katılır. Sanatçı 1979'dan beri kendi atölyesinde serbest tasarımcı olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Önemli grafik sanatçılarımızdan Haluk Tuncay, 1978'den itibaren çeşitli ajanslarda grafik tasarımcısı ve sanat yönetmeni olarak çalışır. Günümüze dek grafik tasarımın çeşitli dalları için illüstrasyonlar üreten sanatçının bazı çalışmaları yurtiçi ve yurtdışı sergilerde de yayımlanır. 1995 yılından beri Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde illüstrasyon öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

1970'li yılların sonlarına doğru illüstrasyon çalışmalarına başlayan Saadet Ceylan, 1979 yılında ilk resimlediği çocuk kitabı olan Cücelerde Büyür yayımlanır. Günümüze dek 20'yi aşkın yayıneviyle çalışan sanatçı, dergiler, ders kitapları ve çocuk kitapları için illüstrasyonlar yapar. Bugüne dek yedi karma sergiye katılan sanatçı, bugün de çocuklara yönelik illüstrasyon çalışmalarına devam etmektedir.

Ahmet Özler, 80'li yıllarda dergi, kitap kapağı illüstrasyonları çalışır. 1981 yılında Man Ajans'da illüstratörlük yapmaya başlayan sanatçı, özellikle 1990'dan bu yana tamamen reklam illüstrasyonları üretir. 1991 yılından itibaren profesyonel olarak bilgisayar destekli illüstrasyon çalışmalarına başlar. Bugün 1981 yılından beri çalıştığı Man Ajans'da illüstratörlük görevini başarıyla sürdürmektedir.

Sema İlgaz, henüz öğrencilik yıllarında kitap, roman kapağı illüstrasyonları ve çocuk dergileri için illüstrasyonlar çalışır. 1980 yılında Mustafa Aslıer' in atölyesinde asistan olarak göreve başlar. 1980-85 yılları arasında İş Bankası Kumbara Dergisi için illüstrasyonlar çalışır. Sanatçının profesyonel olarak özgün baskı resime olan ilgisi, illüstrasyon çalışmalarında da kendini gösterir. Mono tipi baskı üzerine, serbest boyama tekniklerini uygulayarak pek çok çalışmaya imza atar.

Günümüze dek pek çok çocuk kitabı resimlemesi ve kitap kapağı illüstrasyonları hazırlayan sanatçı, bugün Marmara Univ.G.S.F.Grafik Bölümü'nde doçent olarak görev yapmaktadır.

1979 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesinden mezun olan Zeki Dinlemiş, 1980 yılında Cen Ajans'da grafikerliğe ve illüstratörlüğe başlar. 1983 yılında Detay Grafiği kuran sanatçı, o günden bu yana illüstrasyonun hemen hemen tüm dallarında ürünler verir.

Ayrıca İllüstratörler Derneği'nin kurucu üyelerinden olan sanatçı, Rotovision'un düzenlediği illüstrasyon yarışmasında mansiyon alarak, Art Directors, Index To Illustration Graphics and Design adlı kitapta yer almaya hak kazanır (1984).

1980'li yıllarda çalışmalarına başlayan bir diğer çocuk kitabı illüstratörümüz, Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Doç. İsmail Kaya'dır. Yurtiçi ve yurtdışında kişisel sergiler açar. "Sadece Mor Rengi Seven Kral" adlı kitabı yazıp resimleyen sanatçının bu kitabı, Hollanda'da üç dilde yayınlanır, resimleri 1991'de Rotterdam Merkezi Kütüphanesi'ndeki özel sergide yer alır. "*Tahran Uluslararası Çocuk kitabı illüstrasyonları sergisinde, Nürnberg (Almanya), Cannes (Fransa), Pretorya (Güney Afrika), Rotterdam Autoped Müzesi'nde (Hollanda) düzenlenen illüstrasyon bienallerinde Türkiye'yi temsil eder.*"(ERKMEN,1996,s:185.) Sanatçının resimlediği pek çok kitap Türkiye ile birlikte pek çok ülkede yayımlanır.

Kıvılcım Elçin 1980'li yıllarda illüstrasyon çalışmalarına başlayan illüstratörlerimizdendir. Sanatçı 1979'a kadar Tekstil Sektöründe desinatör olarak çalışır. 1981'den itibaren Tercüman Gazetesi ve Kervan Matbaası'nda kitap kapağı ve dergiler için illüstrasyonlar yapar. Bugün 1985'de kurduğu kendi atölyesinde, yoğunlukla reklam sektörü olmak üzere, illüstrasyon çalışmalarına devam etmektedir.

1980'li yıllar Ferit Avcı'nın illüstrasyon çalışmalarına başladığı yıllardır. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim İş Bölümünden 1979 yılında mezun olan sanatçı, 1980-83 yılları arasında İstanbul Bayrampaşa Yıldırım Orta Okulu'nda resim öğretmenliği yapar.

1984'de Koza Yayınları'yla basında çalışmaya başlayan sanatçı, daha sonra sırasıyla Milliyet, Gelişim ve Hürriyet Yayınlarında çalışır. Çalışmalarını çocuk dergileri üzerinde gerçekleştiren sanatçı, pek çok dergide illüstratörlük ve yazı işleri müdürü olarak görev yapar.

Kasım 1993'de Tüyp Fuarı'nda "Sevgi Çizgileri" adlı çocuk illüstrasyonları karma sergisine katılır. Aynı sergi 1994 yılı boyunca Almanya'daki kentleri dolaşır. 1995'de Kültür Bakanlığı'nın açtığı çocuk kitapları yarışmasında "Kırmızı Fili Gördünüz mü?" adlı eseriyle büyük ödülü alır. **(Resim 29)** Günümüze dek pek çok çocuk kitabı illüstrasyonuna imza atan sanatçı, bugün Atlas Dergisi'nde illüstratör olarak görev yapmaktadır.

1980'li yıllardan itibaren çalışmalarına başlayan Feridun Oral, Türkiye'yi yurtdışında da temsil eden önemli çocuk kitabı illüstratörlerimizdendir.

" Oral, Redhause, Öğün ve Eskinazi (Milano) yayınevleri için kitaplar resimler. Anadolu tanrıları betimlemeleriyle ilk kez 1986'daki Bologna Çocuk Kitapları Fuarı'na girmeyi başaran sanatçı, 1991 'de Padova Pinokyo Resimleme Fuarı'nda, 1992'de Bologna Fuarı'nda, aynı yıl S.Barcelona Çocuk Kitapları İllüstrasyon Sergisi'nde ve 1995 Bratislava Bienali'nde

Türkiye'yi temsil eder. Öyküsü de kendisine ait olan Böğürtlen Cini ve Sarı Gaga adlı eserleriyle UNESCO tarafından düzenlenen Noma Concours/Çocuk Kitabı Resimleme Bienali'nde "Runnurs Up" ödülünü alan sanatçının pek çok kitabı İsviçre ve Avusturya'da basılır." (ERKMEN,1996,s:184)

İllüstrasyon çalışmalarına 1980'li yıllarda başlayan sanatçılarımızdan Nazan Erkmen, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde tamamlar, aynı fakültede asistan olarak çalışmaya başlar. 40'ın üzerinde çocuk kitabı resimleyen sanatçı, pek çok kitap kapağı ve afiş çalışmasına imza attı. 1997 yılında illüstrasyonları Uluslararası İntecept pulu ve kartpostal olarak basılan sanatçının afiş ve kitap resimleme konusunda yurtiçi ve yurtdışında pek çok ödülü bulunmaktadır. (**Resim 30**)

1980'li yıllar Türk illüstrasyon sanatının önemli isimlerinden Gürbüz Doğan Ekşioğlu'nun çalışmalarına başladığı yıllardır. Ekşioğlu çalışmalarına, öğrencilik yıllarında yaptığı karikatürler ile başlar ve yarışmalardan ödüller alır. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde 1981 yılında asistanlığa başlayan sanatçı, kişisel olarak illüstrasyon ve karikatürlerle ilgilenir. 1984 ile 1991 yılları arasında Hürriyet Gösteri Dergisi edebiyat bölümü için illüstrasyonlar hazırlar. 1988'de reklam ajanslarından gelen talep üzerine, reklam piyasasına illüstrasyonlar yapmaya başlar. Ayrıca Almanya, Belçika ve Amerika için çalışmalar yapan Ekşioğlu'nun pek çok çalışması bu ülkelerde yayımlanır. Amerika'nın dünyaca ünlü dergisi The Newyorker ve Fobes'e kapak illüstrasyonu hazırlar.

Günümüze dek yurtiçinde ve yurtdışında toplam on kişisel sergi açan sanatçı, bugün Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve profesyonel olarak illüstrasyon çalışmalarına başarıyla devam etmektedir.

Erol Güneş, henüz öğrenciyken çeşitli ajanslarda grafiker olarak çalışır. 1989 yılında vatani görevini bitirir ve illüstratör olarak çalışmaya başlar. Birçok

ajansla çalışan sanatçı, 1996 yılında bilgisayar destekli illüstrasyon çalışmalarına başlar. Bugün kendine ait olan atölyesinde reklam illüstrasyonları üretmeye devam etmektedir.

1990'lı yıllar pekçok illüstratörün bilgisayar (Macintosh) destekli illüstrasyonlar yapmaya başladığı yıllardır. Özellikle air brush çalışan illüstratörler, Macintoshla bu çalışmayı daha temiz ve çabuk halledebileceklerini görerek, air brushu bir bir bırakmaya başlarlar. Bu illüstratörlere örnek olarak İbrahim Bagatur, Ahmet Özler, Erol Güneş gibi illüstratörleri gösterebiliriz.

İllüstratörler Derneği 1993 yılında profesyonel illüstratörlerin bir araya gelerek mesleki etkinliklerini örgütlü olarak, demokratik işbirliği ve dayanışma zemininde kanunlaştırmaları amacıyla kurulur.

Kısıtlı olanaklarla geliştirilmeye çalışan bu örgütlenme girişimi, 26 Nisan-5 Mayıs 1995 tarihleri arasında Taksim Atatürk Kültür Merkezi Sanat Galerisi'ndeki sergi ile ilk meyvesini verir. Bu sergiyi 18 Kasım- 2 Aralık 1996 tarihleri arasında Taksim Sanat Galerisi'nde seksensekiz illüstrasyonla 2. sergi izler. Üyelerini piyasaya tanıtmak, birbirleriyle kaynaştırmak ve yardımcı olmak amacıyla kurulan dernek, bugün de çalışmalarına devam etmektedir.

Resim 11: Kitâb el-Tiryâk

Resim 12: Hariri, Makamat

Resim 13: Kelile ve Dimme

Resim 14 Varka ve Gölşah

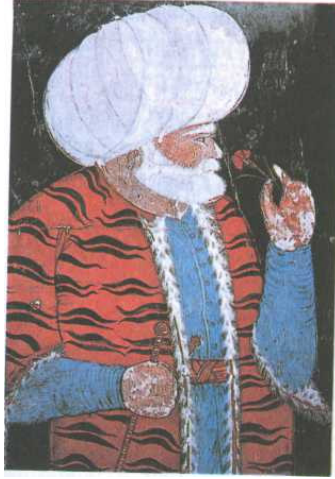
Resim 15: Beyâd ve Riyâd

Resim 16: Sinan Bey 'in Fatih Sultan Mehmet Portesi Kaynak Zeren Tanındı s:12

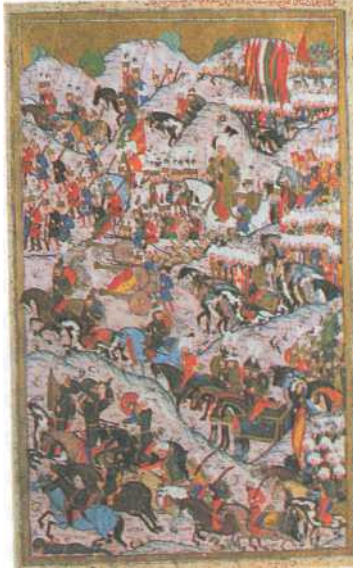
Resim 17 Matrahçı Nasuh'un Süleymanname'den alıntısı Kaynak Zeren Tanındı s:24

Resim 18: Barboros Hayrettin Paşa'nın Portesi (Nigari 1540) Kaynak Zeren Tanındı s:28

Resim 19: Kanuni Sultan Süleyman'ın cenazesinin Zigetvar'dan Belgrad'a götürülmesi. Kaynak Zeren Tanındı s:28

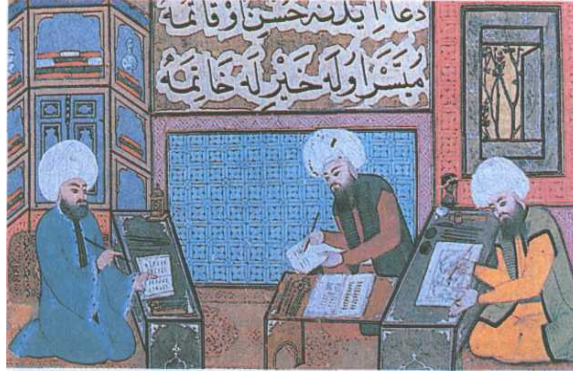

Resim 20 :Nakkaş Osman'ın Hürname'den Mohaç Savaşı.

Resim 21 (Siyer- i Nebi)

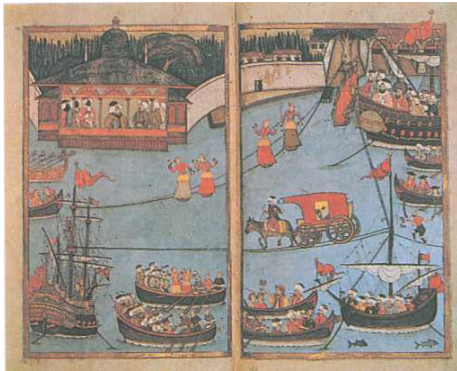
Resim 22 : Nakkaş Hasan ve katibin meclisi. Eğri Fethi Tarihi'nden

Resim 23 Levnî. 1720'li yıllar Haliç'te gösteriler.

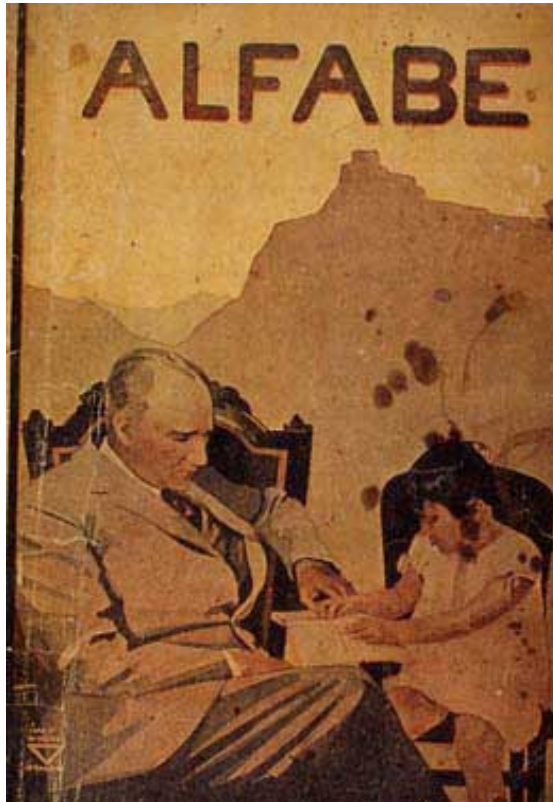
Resim 24 :Abdullah Buhari

Kaynak Zeren TANINDI

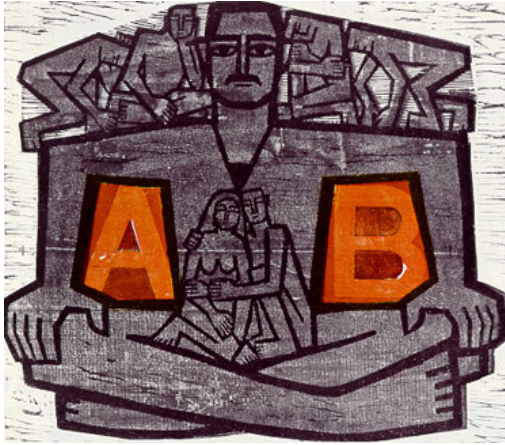

Resim 25 Münif Fehim <http://www.tallarmeniantale.com/catherine-the-great.htm>

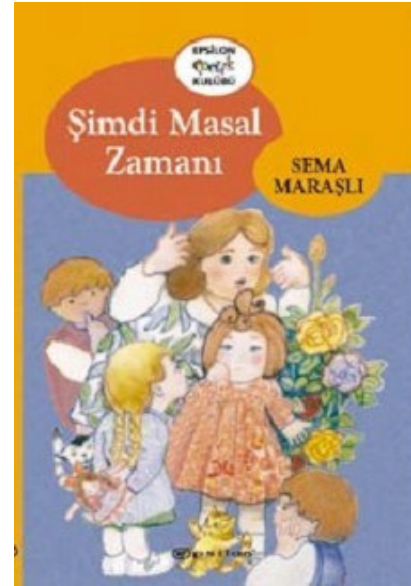
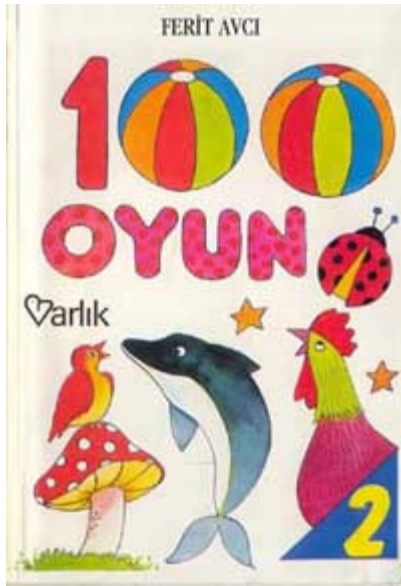

Resim 26 İlhap Hulusi'nin Alfabe kapağı www.ihaphulusi.gen.tr

Resim 27 Mustafa ASLIER'in bir çalışması www.geocities.com/turkresmi3/baskiteknikleri

Resim 28: Can Göknil http://www.lebriz.com/v3_artst/artist

Resim 29 Ferit AVCI <http://dukkandharma.com.tr/V1/Pg/BookDetail/Number/3056>

Resim 30 Nazan ERKMEN www.epsilonyayinevi.com/pgs/prd/prd_det.asp?fr

İKİNCİ BÖLÜM

2 ÇOCUK KİTAPLARI İLLÜSTRASYONLARI

2.1 Çocuk Kitapları İllüstrasyonları hakkında

Hayal güçlerini tetikleyen , estetik beğenilerini geliştiren, duygu dünyalarına hitap eden, zeka gelişimlerini olumlu yönde etkileyen, dünyayı ve içindeki varlıkları tanımalarını sağlayan illüstrasyonlar çocuklar için vazgeçilmezdir. Bu nedenle de ticari kaygılarla yapılan ve kalıplaşmış, çirkin birer çizime dönüşen illüstrasyonlar, saymış olduğumuz etkileri çocuk üzerinde gerçekleştiremezler. İllüstrasyon metni desteklerken çocuğun da sıkılmadan okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olur. İllüstre edilmemiş kitaplar çocuk için sıkıcı olabilir. Çünkü resimler çoğu zaman metinden daha etkileyicidir. Bugün hala popülerliğini koruyan pek çok klasik kitaplar resimleriyle hatırlanır. İllüstrasyonlar çocuğa geleceğini iyi planlamaya yardım edecek kadar etkilidirler. Muhteşem illüstrasyonlarla bezeli, yaratıcı fikirlerle süslü bir uzay öyküsünden etkilenerek, ileride astronot olmayı hayal eden çocuklar buna örnektir.

Küçük çocuklar için hazırlanan kitaplarda kelimelerin ve cümlelerin yanında bulunan resimler birer illüstrasyondur. Bu illüstrasyonlar çocukların yeni dünya deneyimi kazanmasına yardımcı olur.

"Gerçek ya da hayali olsun , çeşitli eşyaların ifadesi ve yapılan yaratıların çeşitliliği ile, içlerindeki boşluk doldurulabilir. İllüstrasyonun görünüşü ile çocuklar sahip oldukları duygularla çevrelerini anlamayı öğrenirler, Yazılan şeyleri açıklayan, yaratıcı sunumlar olan illüstrasyonlar, çocukları okumaya çektiği gibi aynı zamanda sahip oldukları estetik duyguların gelişimine yardım eder."(KEŞ,2001,s;99)

Resimli hikaye kitapları gençlerin yaratıcı düşüncüyü canlandırmasına ve dikkatlerini netleştirmeye yardımcı olur. Çiftlikteki hayvan çeşitleri ile ilgi resimli bir kitaptan bir yaşındaki çocuk hayvanların isimlerini öğrenebilir. Üç yaşındaki çocuk ise hayvanlar arasındaki konuşmayı ayırt edebilir. Küçük yaşlarda eşyanın biçimlerini çizimlerden öğrenen çocuk, dış dünyaya çıktığında ise onlara yabancı

olmaz. Çocuk kitaplarında metin, dil ve resimleme ilişkisi içinde, resimlemenin ayrı bir önemi vardır.

“Resimleme, metin ve dil yanlışlarını görselliği ile örtmektedir. Aynı zamanda kitap tercihinde hemen hemen birinci derecede rol oynamaktadır. Çünkü talibin ilk karşılaştığı görselliktir. Renklerin canlılığı, çizimlerin estetiği esere olan ilgiyi arttırmaktadır. Ancak, konuların yansıtılması birinci derecede resimleme aracılığı ile olduğu için, metin - resim ilişkisi çocuk kitaplarında en önemli faktör olmaktadır.”(BOZDAĞ;2000,s;2)

Okumayı öğrenmek için tasarlanan kitaplarda olayları sevimli bir durumda gösteren illüstrasyonlara gereksinim vardır. Biraz büyük çocuklar için tasarlanan kitaplarda, genellikle gerçekçi ve tamamen detaylandırılmış resimler kullanılır. Çocuk kitaplarında kişisel duyarlılık ve sıcaklık temeldir. Büyük yaştaki çocuklar için illüstrasyonlar, dünya üzerinde olumlu bir geleceğe ve harika duyguların oluşumuna katkıda bulunmaktadır.

Çocuk kitapları illüstratörleri, verilen yazıdan çalışabilecekleri gibi kendine özgü illüstrasyonlar ya da bir kavramdan yola çıkarak tasarlama yapabilirler. Her yaş gurubunun değişik yeteneği olduğu için, her bir hedef kitlenin gereksinimlerinin anlaşılması gerekir. Örneğin; yeni bebekler ve yeni yürümeye başlayan çocuklar, kelimesiz resimlere doğrudan tepki gösterebilir. Dört ila dokuz yaş arası çocuklar okumayı öğreniyorlar fakat ilgilerini çekecek sevimli illüstrasyona ihtiyaç duyuyorlar. Bunun benzerini büyük yaş gurubu yetişkinlerde ise karikatür dergilerine olan ilgilerinde görürüz. Yetişkin çocuklar ise, duygusal bir ortamı açıklayan , ilginç karakterlere sahip çok canlı illüstrasyonları ararlar.

İlk okuma yazma eğiliminde kullanılan resimlemeler , metni açıklamak ya da yorumlamak amacı ile yapılır. Resimler sözcüklerin soyut dünyasını görselleştirirken, çocuğa çizerin yorumuyla görsel sanatlara ait birikimlerinden de örnekler sunmaktadır. Bu resimler, çocuktaki estetik değer yargılarının gelişmesine yardımcı olur. *"İster çocuk kitaplarında isterse ders kitaplarında olsun illüstratör metne yönelik yorumu ile birlikte metnin hemen bir görsel*

tekrarını da yapmamalıdır. Çocuğa yorum yapabilme şansı yaratan ve görsel duyarlılığını geliştiren çizimler yapılmalıdır."(TUNA,1997,s;29)

Başarılı bir illüstrasyonun görevi metnin içeriğini görselleştirmesidir. İllüstrasyon yalnız boyut, biçim ya da görsel biçim açısından yapılırsa, öğreticilikten yoksun kalabilir. İlk amacı hedefi bilgilendirmek olmalıdır. Dekoratif özellikler ikinci planda olmalıdır. Eğer illüstrasyon çocuğun dikkatini çekerse, onun görsel kültür ve beğeni düzeyini de geliştirir. "*İllüstrasyon çocuğun belleğinde yer eder.*" (TUNA,1997,s;30) Belleğinde yer etmesi çocuğun ileri ki yaşlardaki gelişimini de yakından ilgilendirmektedir.

İllüstrasyon yerine fotoğraf kullanımının da hatırlatmayı engellediği gerekçesiyle hatalı olduğu ifade edilir. Bu görüşe katıldığımızı belirtmek isteriz, çünkü fotoğraf çok gerçekçi olduğundan detayların hatırlanması oldukça zordur,bununla birlikte çizimler ise yalın ve istenilen yerler abartılarak yapıldıklarından bellekte kalmaları ve hatırlanmaları daha yüksektir.

"İllüstrasyonlar çocuğa küçük yaşta estetik beğeni kazandırırken, öğrenmesini de illüstrasyonun niteliğine göre hızlandırmakta veya yavaşlatmaktadır. Bu dönemdeki çocukların karşılaştığı resimler, çocukta resim yapma hevesi doğurmalıdır. Bu illüstrasyonlarla çocukta algılama, düşünme, güzellik duygusu, sosyalleşme, bilgi edinme ve eğlenme yeteneklerini geliştirmesi beklenir." (TUNA,1997,s;31)

Eğer kendi yaşantımızdan örnek verecek olursak;çocukluk döneminde resimli kitapların okunması daha çok sevilmekteydi.

Yine çocukları eğitimi ile "que kart" (çocukların harfleri öğrenmesini kolaylaştıran isimli kartlar) örneğinde olduğu harflerin yanına yapılan illüstrasyon ile o objenin harfi arasında bir bağ kurup, harfi aynı zamanda kelime içinde göstererek çocuğun belleğinde kalıcı olması sağlanır. Bir başka deyişle "çocuğun okuma yazma eğitiminde harflerin ve bununla birlikte kelimelerin akılda kalıcılığı ile öğrenilirliğinin, görsel algılarının uyarılması ile hız kazanacağı, bundan dolayı

öğrenilecek harf ve kelimenin ilgili objenin illüstrasyonu ile birlikte gösterilmesiyle çocuğun zihnindeki soyut kavramın somut bir düzeye çekileceği düşünülmektedir.

Türkiye’deki sadece çocuk kitapları illüstrasyonlarını irdelemek gerekirse Türkiye’de çocuk kitaplarının resimlendirme çalışmalarındaki gelişmeler, edebiyatımızla yakından ilgilidir. İslamiyet ve Batı uygarlığı etkisinde kalan edebiyatımız gibi çocuk kitapları da kendilerine düşen payı almıştır. Minyatürde rastladığımız ilk resim çalışmalarını resimlendirmelere başlangıç kabul edecek olursak, bunların çok ince çalışmalar olduğunu göreceğiz.

Kurtuluş Savaşı’ndan çıkan sanatçılarımız bu dönemde çocukları ihmal etmek zorunda kalmışlardır. Avrupa’da devam eden teknik ilerlemeler 1950’li yıllarla birlikte ülkemizde de görülür.

Kitap resimlemede 1950’de oturmaya başlayan özgün tasarımlara örnek olan sanatçılarımızdan Abidin Dino’yu ve Sait Maden’i büyük ustalar olarak gösterebiliriz. Abidin Dino, eserlerinde teknik olarak çizgiden yararlanmıştır ve pek çok özgün teknik arayışına girmiştir. Bu nedenle, her tekniğin kendisine özgü üslûp özelliklerinden yararlanmıştır. Daha çok siyah-beyaz tasarımları tercih etmiştir.

Cumhuriyet tarihimizle birlikte, güzel sanatlar akademisi öğrencilerinin yurt dışında eğitimlerini tamamlayarak ülkemize dönmelerinden sonra, birtakım sanatsal hareketler 1940’larda filizlenmiştir. Yine bu dönemde küçük çocukların algılama biçimine uygun tasarımlarda da artış olmuştur. Masal ve halk öykülerimiz yeni baştan ele alınarak yazılır ve resimlenir. Naki Tezel’in 1943’te yayımlanan halk öyküleri ve masalları örnek verebileceğimiz ilk çalışmadır.

Kitap, metni ve resimleriyle bir bütündür ve illüstrasyondan bahsederken çocuk edebiyatına ödüllü eserleriyle katkıda bulunmuş yazarları unutmamak

gerekir. Bunun yanı sıra hem yazan hem de yazdığını resimleyen sanatçılarımız çoktur.

Eflatun Cem Güney'in halk hikâye, masal ve efsanelerini yapı ve havalarını bozmadan bir edebi eser düzeyine çıkarma çalışmaları önemlidir. Böyle bir anlayışla, ilk masal kitabı "Dertli Kaval"ı 1945'te yayımladı. Daha sonra "Nar Tanesi" (1946), "En Güzel Türk Masalları" (1948), "Nasreddin Hoca Fıkraları" (1957), "Evvel Zaman İçinde" (1957), "Bir Varmış Bir Yokmuş" (1956), "Dede Korkut Masalları" (1958), "Gökten Üç Elma Düştü" (1960), "Az Gittim Uz Gittim" (1961) adlı eserleri basılmıştır. Güney, masalları yalnızca sözden yazıya geçirmekle yani derlemekle kalmamış; onları edebî eser düzeyine çıkararak yeniden değerlendirmiştir.

"Danimarka'daki "Hans Christian Andersen Medal Kurumu", Eflatun Cem Güney'in "Açıl Sofram Açıl" kitabındaki masallarını, 55 ulusun çağdaş masal yazarları arasından seçerek onur listesine aldığı 11 eser arasında en mükemmeli kabul etmiş ve Güney'e, Andersen Pâyesi Şeref Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası vermiştir (1956). Eflatun Cem Güney, aynı armağanı "Dede Korkut Masalları" adlı eseriyle 1960'ta ikinci kez almıştır.

Orhan Veli Kanık, La Fontaine'nin 49 fablını nazım biçiminde Türkçe'ye çevirerek 1943'te "La Fontaine'nin Masalları" adıyla iki cilt halinde yayımlamıştır. Nasrettin Hoca fıkralarını akıcı bir dille manzum olarak yazmıştır. Sanatçı, aynı şekilde 72 adet Nasrettin Hoca fıkrasını da "Nasrettin Hoca Hikâyeleri" (1949) adıyla manzum olarak yayımlamıştır. Fazıl Hüsnü Dağlarca çocuklar için şiirler yazmış ve bu alanda ilk kitabı "Açıl Susam Açıl"ı, 1967'de yayımlamıştır. Bu eserini, "Kuş Ayak" (1971), "Arkaüstü" (1974), "Yeryüzü Çocukları" (1974), "Yanık Çocuklar Koçaklaması" (1976), "Balina ile Mandalina" (1977), "Yaramaz Sözcükler" (1979), "Göz Masalı" (1979), "Şeker Yiyen Resimler" (1980), "Yazıları Seven Ayı" (1980), "Cinoğlan" (1981), "Hin ile Hincik" (1981), "Güneş Doğduran" (1981), "Kaçan Ayılar Ülkesinde" (1982) kitapları izledi.

Çocuklar için şiir ve masallar yazan Mehmet Necati Öngay'ın bu alandaki başlıca eserleri arasında “Çocuk Şiirleri” (1942), “Çocuklara Sevgi Şiirleri” (1945) ve “Sevgi Bahçesi” (1963) sayılabilir.

Mümtaz Zeki Taşkın'da, birçoğu sahnelenmiş çocuk oyunları yanında “Çocuklarımıza Resimli Şiirler” (1959), “Çitlembik Kız” (1975), “Çocuklara Kahramanlık Hikâyeleri” (1978) ve “Uykucu Mahmut” (1979) adlı eserleriyle çocuk edebiyatımıza katkıda bulunmuş şairlerimizdendir. Cahit Uçuk, çocuk edebiyatımıza “Kırmızı Mantarlar” (1943), “Üç Masal” (1944), “Türk Çocuğuna Masallar” (1946), “Ateş Gözli Dev” (1946) ve “Kurnaz Tilki” (1946) adlı eserleri kazandırmıştır. 1937'de yayımladığı “Türk İkizleri” adlı eseri çok sayıda baskı yapmış, İngilizce'den Japonca'ya kadar birçok dile çevrilmiştir. Uçuk, “Türk İkizleri” adlı eseriyle 1958'de, Uluslararası Çocuk Kitapları Birliği'nin Hans Christian Andersen Yarışması'nda Onur Armağanı almıştır. Masal derlemeleriyle tanınan Oğuz Tansel, bu alandaki çalışmalarını “Altı Kardeşler” (1959), “Yedi Devler” (1960), “Üç Kızlar” (1963), “Mavi Gelin” (1966) ve “Allı ile Fırfırı” (1976) adlı kitaplarında toplamıştır. Yazar, “Allı ile Fırfırı” adlı eseriyle 1977'de Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü'nü kazanmıştır.

Aziz Nesin'in “Şimdiki Çocuklar Harika” (1967), “Üç Karagöz Oyunu” (1968) ve “Pırtlayan Bal” (1974) adlı eserleri çocuklara hitap eden kitaplardır.

Mizahî öykü türünün başarılı isimlerinden biri olan Muzaffer İzgü'nün de çocuk edebiyatı alanında verdiği çok sayıda eseri vardır: “Ekmek Parası” (1979), “Bülbül Düdük” (1980), “Çizmeli Osman” (1980), “Pazar Kuşları” (1980), “Uçtu Uçtu Ali Uçtu” (1980), “Yumurtadan Çıkan Öğretmen” (1981), “Güldüren Uçurtma” (1983). Sanatçı, “Bülbül Düdük” adlı çocuk romanıyla, Bulgaristan Altın Kirpi Ödülü'nü kazanmıştır.

İsmail Uyaroğlu, çocuklar için yazdığı şiirlerini “Gül Sağnağı” (1976) ve “Çocuk ve Şiir” (1977) adlı kitaplarında toplamıştır. Sanatçı, “Çocuk ve Şiir” kitabıyla 1978 Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü'nü, “Bir Liranın

İki Günü” romanıyla da Yunus Nadi Armağanı Yarışması’nın “En Güzel Çocuk Romanı” ödülünü kazandı.

Mehmet Seyda, “Bir Gün Büyüyeceksin” (1956) adlı eseriyle 1964 yılında Doğan Kardeş Çocuk Romanı Armağanı’nda birincilik kazandı. Sanatçının çocuk edebiyatı alanında yayımladığı diğer eserleri şunlardır: “Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikâyeler” (1978), “Düşleme Oyunu” (1979), “Bastıbacak Ermiş” (1979), “Deli Ali” (1980). Edebiyatın hemen her türünde yetkin eserler veren Rifat Ilgaz, eğitimci kişiliğinin rolüyle çocuklar için eserler de kaleme almıştır. “Halime Kaptan” (1972), “Kumdan Betona” (1976), “Öksüz Cıvıv” (1979), “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” (1980), “Bacaksız Okulda” (1980), “Bacaksız Paralı Atlet” (1981), “Bacaksız Kamyon sürücüsü” (1983), “Cankurtaran Yılmaz” (1983), “Küçükçekmece Okyanusu” (1983). Öykü ve romanlarının konularını köy ve kasaba yaşamından seçen Talip Apaydın, çocuklara hitap eden eserler de yazmıştır. 1966’da yayımladığı “Toprağa Basınca” adlı romanıyla Doğan Kardeş Çocuk Romanı Armağanı’nda üçüncülük kazandı. Çocuklar için yazdığı öyküleri “O Güzel İnsanlar” (1978) ve “Yangın” (1981) kitaplarında topladı. Öykü ve roman yazarı Hakkı Özkan, çocuk edebiyatı alanında eserler de vermiştir. “Taş” adlı çocuk romanını 1972’de yayımlamış, “Her Çocuğun Kanadı Vardır” adlı eseriyle de 1984 yılında Sıtkı Dost Çocuk Edebiyatı birincilik ödülünü kazanmıştır.

Yazı hayatına çocuk edebiyatıyla başlayan Işıl Özgentürk, çocuk hikâye, roman ve oyunları yazmıştır. “Keloğlan’ın Tembelliği” (1975) ve “Dünyayı Tanıyorum” (1977) adlı çocuk oyunları İstanbul Şehir Tiyatroları’nda oynanmıştır. Yayımladığı çocuk kitapları arasında “Kuş Ne Yana Öter” (1976) adlı romanı, “Hayat Okulu” (1978) adlı hikâye kitabı ve “Dünyaya Masallar” (1979) adlı masal kitabı bulunmaktadır. Yazar, “Hayat Okulu” adlı hikâye kitabıyla 1979 yılında Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü’nü almıştır. Türk edebiyatında şiirleri ve dil üzerine çalışmalarıyla tanınan Ali Püsküllüoğlu, çocuklara yazdığı şiirlerini “Çocuklara Şakacı Şiirler”(1977) kitabında toplamış, “Nasrettin Hoca” kitabıyla 1981 Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü’nü kazanmıştır. Öğretmen yazarlarımızdan biri olan Ümit Kaftancıoğlu, “Çocuk ve Kent” hikâyeleriyle 1980’de Başkent

Ödülü üçüncülüğünü kazanmıştır. “Kekeme Tavşan” (1974), “Altın Ekin” (1979), “Dört Boynuzlu Koç” (1979), “Çizimlerim Keçeden” (1980), “Hınzır Paşa” (1980), “Çoban Geçmez” (1980), “Kan Kardeşim Dorutay” (1980), “Şülgür Deresi” (1981) çocuklar için yazmış olduğu eserlerdir.

Çocuk edebiyatının en verimli kalemlerinin başında Gülten Dayıoğlu gelmektedir. Cumhuriyet gazetesinin açtığı bir yarışmada “Döl” adlı hikayesiyle ikincilik ödülü kazandı. Bu ödülün özendirmesiyle yoğun olarak çocuk edebiyatına yöneldi. Çeşitli hikayeler ve radyo-Tv oyunları kaleme aldı. Çocuklar için gezi kitapları başta olmak üzere kısa hikayeleri kitap dizileri halinde basılmaktadır. 1987’de Aile Sağlığı ve Planlama Vakfı Ödülü’nü, aynı yıl Kültür Bakanlığı Çocuk Edebiyatı Ödülü’nü, 1989 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi Çocuk Romanı Ödülü’nü ve 1990 yılında Altın Kitap Ödülü’nü kazandı.

Dayıoğlu, 1961-1966 yılları arasında çocuklar için birer hikâyelik otuz kitap yayımlamıştır. “Fadiş” (1970), “Dört Kardeşiler” (1971), “Yurdumu Özledim” (1977), “Dünya Çocukların Olsa” (1981), “Yeşil Kiraz” (2000) adlı romanları ve “Suna’nın Serçeleri” (1974) adlı öykü kitabı bu alanda en çok tanınan eserler arasındadır. “Akıllı Pireler” (1982) ve “Işın Çağı İnsanları” (1984) bilimkurgu türünde yazılmış eserleridir. “Tomurcuk Dizisi” adıyla 1984-1985 yılları arasında uzun hikâyeler yayımlamıştır. Dizi içinde yer alan öyküler “Azat Kuşu”, “Şenlik Günü”, “Kır Gezisi”, “Uçan Motor”, “Deli Bey”, “Sıcak Ekmek”, “Uçurtma”, “Kumluktaki Yavru Martı” adlarını taşımaktadır. “Ayşegül (Caroline)” adlı çocuk kitapları dizisinin on altı kitabını Türkçeye uyarlamıştır. Yazarın uzak diyarların doğal güzelliklerini, insanını ve kültürünü tanıttığı gezi yazısı kitapları da vardır. Bunlar arasında “Hindistan’a Yolculuk ve Nepal Gezisi” (2000), Kangurular Ülkesi Avustralya’ya Yolculuk” (1994), “Mısır’a Yolculuk” (1994) vb. sayılabilir.

1950 yılından itibaren İstanbul’daki okullarda ve çeşitli kütüphanelerde “Çocuk Kitapları Haftası” ve sergiler düzenlemeye başlanmıştır. Türkçe ve yabancı çalışmalar arasındaki yetersizlikler bu sergilerde ortaya çıkar. Türkiye’de resimli öykü kitabı alanı, 1970’lerdeki ekonomik kriz nedeniyle gelişmemiştir. İlk resimli öykü kitabı, Can Göknil tarafından 1974 yılında

hazırlanan “Bir Kirpi Masalı” adlı eserdir. Daha sonraki yıllarda hareketlenme artmış ve çeviriler başlamıştır. Ayşegül ve Ayşecik dizisi çevrilmiş, Amerikan Board Neşriyat Dairesi bu türde eserler vermiştir. Bunlar içerik yönünden başarılı olmasına karşın, fiziksel açıdan başarısızdırlar.

1975’te Devlet Güzel Sanatlar Akademisi tarafından “Güzel Kitaplar Sergisi” yapılmış ve Türkçe çocuk kitaplarına olan ilgi büyük ölçüde canlandırılmıştır. Seçilmiş elli Türkçe kitap ve poster yarışmasına gazeteler ve yayıncılar tarafından gösterilen yakın ilgi bu sergiden kaynaklanmaktadır. Sergide Türkçe kitapların kapak ve ciltlenme konusundaki kazançları ortaya çıkarılmıştır.

Ülkemizde çocuk edebiyatının gelişebilmesi için yalnız sanatçılara ve yayınevlerine değil; çeşitli resmî ya da özel kurumlara da görevler düşmektedir. Bu konuda önemli katkılar sağlayan kurumların başında Türk Dil Kurumu gelmektedir. TDK, ülkemizdeki bilim ve sanat çalışmalarını özendirmek amacıyla, 1955 yılından itibaren her yıl 26 Eylül Dil Bayramı’nda verilmek üzere Bilim ve Sanat Ödülü koymuştur. Şiir, roman, hikâye, oyun, çeviri, deneme-eleştiri-gezi türlerinde verilen ödüllere 1977’de “çocuk yazını” türü de eklenmiş, ödüllerin sona erdiği 1983 yılına kadar devam etmiştir. Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü’nü kazanan sanatçılar ve eserleri şunlardır: 1977- Oğuz Tansel (Allı ile Fırfırı), 1978- İsmail Uyaroğlu (Çocuk ve Şiir), 1979- Işıl Özgentürk (Hayat Okulu), 1980- Vedat Dalokay (Kolo), 1981- Ali Püsküllüoğlu (Nasrettin Hoca), 1982- Abdülkadir Budak (Bir Gül Çocuk).” (GEÇGEL;_www.ozgurpencere.com)

2.2 Çocuk Kitapları İllüstrasyonları nasıl olmalıdır

Çocuk kitapları illüstrasyonları öncelikle ticari kaygıdan uzak, yaratıcı fikirlerle ve bilinçli kullanılmış renk ve çizim uygulamalarıyla meydana getirilmiş olmalıdır. Bu alanda verilmiş dünya çapında bilinen eserimiz yoktur. Bunun birincil nedeni ise yaratıcı fikirlere sahip olan insanlarımızın azlığı ya da ilgisizliğidir. Bu işin üstesinden başarıyla gelebilecek hayal gücü en az çocuklar

kadar renkli yazar ve resamlara ihtiyaç vardır. Buna rağmen tıpkı diğer ünlü dünya masalları gibi herkesçe bilinen ne masalımız ne de illüstrasyonlarımız vardır. Halbuki bizim masallarımız kaliteli bir şekilde dünya standartlarında resimlendiği zaman başarının meyvelerini toplamak mümkündür. Çocuk kitapları illüstrasyonları kalıplaşmış ya da fotoğrafa yakın çizimlerden oluşursa çocuğun renklerle, hayallerle, sürprizlerle dolu dünyasında yer bulamaz.

Çocuk kitaplarının resimlemesi ayrı bir uğraş alanı değildir. Bu en azından bizim ülkemiz için böyledir. Yabancı yayınlarda, bilhassa batılı yayınevleri belli hassasiyetleri yakalamışlardır. Ancak bu ürünler bize tamamen aktarma yoluyla geçmektedir. Telif almış eserlerimizin sayısı çok azdır. Bu alanda yetişmiş çok insanımız da yoktur. Sadece çocuk kitapları resimleyerek hayatını devam ettirebilmek ülkemiz şartlarında mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla ülkemizde böyle özel sanatçılar da yoktur. Metin ve dilde olduğu gibi resimlemede de çocuk hassasiyeti çok önemlidir. Çocuğun duygularını yakalayabilmek, çocuğa doğrudan hitap edebilmek mevcut eserlerin çoğunda maalesef görülmemektedir. Alelacele karalanmış tasarımlar resim yerine konmaya kalkılmaktadır. Kitap ve diğer ürünler vasıtası ile çocukta duygu ve düşünce zenginliği oluşturması beklenen çalışmalar, ne yazık ki bu amaçların çok uzağındadır.

Asıl olması gereken ise çocukların renkli bir dünyada yaşadıkları göz önüne alınarak hareket etmektir. Kendi oluşturdukları, kendi değer yargılarının geçerli olduğu bu dünyaları renklerle kuşatılmıştır. Rengarenktir Onlar bu dünyalarının yansımalarını dışlarındaki dünyada da bulmak isterler. Orada da renklere koşarlar. Onları kucaklamak isterler. Böylesi bir duyarlılığa muhatap olmak, her sanatçının altından kalkabileceği bir yük değildir. Renklerle örülü bir kozanın içindeki canlıya, onu ürkütmeden, örselemeden, yanıltmadan ulaşmak, ulaşabilmek çok önemlidir. Kalpler arasında renkli köprüler kurulmalıdır. Bu köprülerden karşı kıyılara sevgiler, gülücükler, şen kahkahalar taşınmalıdır. Ressamlar buna aracılık ederken, çocuklaşmalıdırlar. Çocukla çocuk olmalıdırlar. Her nesneyi, objeyi, çocuklara en doğru ve en renkli bir biçimde yansıtabilmenin derdine düşmelidirler.(BOZDAĞ,2000,S:3)

Çocuk kitaplarındaki resimlemeler, gerek okul öncesi gerekse ilköğretim yaşındaki çocukların yaratıcı gücünü göz önüne alarak yapılmalıdır. Resimler, çocuklara yeni yaşantılar, yeni bilgiler, yeni değerlendirmeler verebilmelidir. Çocuğun doğuştan getirdiği yaratıcı gücünü göz önüne alarak, onun yaratabileceği resimlerden daha geride olmamalıdır. Bir anlamda, çocuğun alabileceği sanatsal iletileri de barındırmalıdır. Bilindiği gibi resim, dilin iletisinden daha sınırsız ve uluslararasıdır. Pamuk Prenses'i, Kurbağa Prens'i, Sindirella'yı, Kibritçi Kız'ı kitap raflarında gören her çocuk, altındaki yazıyı okumadan tanıyabilir. Krallar, cadılar, kraliçeler, kuşlar, böcekler hepsi birer simgedir, hepsi kendine özgü göstergelerdir. O simgeler, çocuğun imgelem gücü ile çakışmıyor, hatta onun ufkunu açabilecek düzeyde olamıyorsa, kitabın yazarının emeğine yazık olacaktır. Çocuk resimlerinde, 12 yaşına kadar birebir benzetme kaygısı yoktur. O halde yapılan resimler benzetmeye çalışılmamalı, yani fotoğrafik bir yaklaşımla yapılmamalıdır. Zevkle izlenebilecek, güzel şeyler yapmaya yönelik olmalıdır. Resimlerdeki sanatsal bir imgenin bıraktığı izlenimin, kendinden taşarak çocuğun ruhuna işleyeceği unutulmamalıdır. Çocuk, resimle başbaşa kaldığında sanatsal zevk alırken, okuduklarının farkında olmadan, zorlanmadan daha iyi anlayacaktır. Resimler, hem duyguya hem de düşünceye yönelik olmalıdır. Sanatsal kaygı ile yapılan resimler çocuğun bilincinin gelişip dönüşmesinde de etken olacaktır.

Renkler ve formlar bir şiir, bir şarkı gibi akmalıdır çocuğun gözünde. Bütün biçimler, nesnelere belirli bir şiirsel anlam taşıyorsa, karşısındakinde duygusal anlama isteği uyandıracaktır. Çünkü yaratıcılığın temel çıkışında duygular vardır. Kitap resimleri bu duyguları harekete geçirir.

“Formlarda sanatsal kaygı mutlaka olmalıdır. Formlardaki ritim, yine onların gizemli duygularını harekete geçirecek biçimde tasarlanmalı, kompozisyon bütünlüğü, denge veya dengesizlik resmin genel atmosferinde boğuculuk yaratmamalıdır. Konu ne kadar dramatik veya korkunç olursa olsun, çocuğun yaklaşabileceği, "buldum" diyebileceği bir ışıltıya, bir rahatlamaya mutlaka dönüşmelidir. Ayrıntı son derece önemlidir. Ayrıntılar,

genel elemanların canlılığını güçlendirecek yeterlilikte olmalıdır. Ayrıntılar ve formlar bulunduğu aileyi temsil edip edemediklerine dikkat etmelidir. Resimlerdeki elemanlar, o denli özgür ifade edilmelidir ki, zaman zaman çocuklar "ben böyleyim, beni böyle kabul et" gibi zihinsel tartışmaya girmelidir. Belki bir portakal portakal gibi, bir ağaç ağaç gibi çizilmeyebilir; ancak, formlardaki, biçimlerdeki içsel ritim öyle bir yakalanmalıdır ki, ağacın kıvrımlarını, portakalın dolgunluğunu hissedebilmelidir çocuk. Resimdeki desen güçlülüğü, bu anlamda hem çocuğa keyif verecek hem de ondan önde gidebilecektir. Çizgilerin, formların, kıvrımların renklerle uyumlu danslarıyla katılabilmelidirler. Bu dansa, resimlerdeki tiplerle katılmalı, çocuklarla empati kurabilmelidir. Kralın pelerinini üstünde hissetmeli, prensin tacını başına geçirebilmeli, kaplumbağa ile yaşayabilmeli, topladığı çiçeklerin kokusunu duyabilmelidir. Böyle bir anlatım ve çizerin içtenliği ancak, okuyucu kitlesinin yaratıcı ve estetik gelişimine katkıda bulunabilir. Genel biçim, kompozisyon, ritim kaygısına renkler eşlik edebilmeli, resimdeki şiir ve şarkının konusuna uygun olmalıdır. Bu uygunluk, mutlaka gökyüzünün mavi, ağacın yeşil olacağı anlamında bir uygunluk değildir. Anlatılmak istenilen atmosfere uygundur. Çünkü, çocuk resminde renk kaygısı son derece içsel, sezgisel ve yaratıcıdır ve bu resimlerde uyumsuzluğu çok zor görürsünüz. Bir uyumsuzluk veya karamsarlık varsa, onun yine iç dünyasındaki çatışmaların yansımasıdır. Kitap resimlerinde renk kaygısı yine bu coşkuyu, bu kendi içindeki uyumu taşımanın yanı sıra, ondan daha önde, daha sürükleyici, yine okuyucunun beş duyusunu harekete geçirecek bir buluşma gerçekleştirmelidir. Bir merak uyandırmalıdır, çocuk bu merakın peşinden sürüklenmelidir. Keşfe, yolculuğa çıkmalıdır kahramanlarla birlikte. Çünkü merak, yaratıcılığın anahtarıdır.

Çocuk kitaplarında, çocuğun gözü, kaygısızca resmin gizemli bahçesinde dolaşabilmeli, dolaşırken de, Vivaldi'nin kemanının yayında salıncak kurabilmeli, Chopin'in piyanosunun tuşlarında koşmalı, Veysel'in sazının telinde halaya durabilmelidir veya kendi gerçeküstü dünyasının müziğini yaratabilmelidir. Ünlü usta Van Gogh "Güzel, gerçekten güzel ise, o aynı zamanda gerçektir." demiştir. Çocuk kitaplarındaki resimlerde kuşlar, balıklar, çiçekler, böcekler, anneler, babalar, arkadaşlar resmin estetik

dünyasına girerken, günlük giysilerinin dışında çocuğu etkileyecek, düş gücünü, görsel zenginliğini geliştirecek farklı giysilerle dolaşabilirler.

Çocuğun gözlerinin özlediğimiz bahçede kaygısızca dolaşabilmesi için, yalnızca resimler değil, kağıt kalitesinden, sayfa formatına, yazı puntolarına, yazılardaki blok etkisine, kapak düzenlemelerine önem verilmelidir, özellikle basım hataları yapılmamalıdır.”(ÖZÜNEL; 2000 S.4)

Nitelikli bir illüstrasyon için, çizer metni iyi anlamalı, mekan ve tipleri bu anlam doğrultusunda oluşturmalıdır. Metindeki olay nedir, atmosferi nasıldır? Hareketli-durağan, heyecanlı-sakin, neşeli-hüzünlü... Tipler, mekan ve nesnelere arasındaki biçimsel bağ nasıl kurulmalıdır? Bir müzik, sinema ya da tiyatrodaki kurguyu oluşturmak gibi, görsel elemanların anlamını bilerek, hissederek etkin, anlaşılır, kendine has bir bütünlük oluşturmak, kompozit etmektir kitap illüstrasyonu.

“Bauhaus okulunun öğretmenlerinden Johannes Itten öğrencilerine çizimleri için tabak içinde limon koyar ortaya. Öğrenciler hemen bir şeyler çizer, öğretmen çizilenlere bakar, sonra bir limonu dilimlere ayırıp öğrencilerine birer dilim tattırır. "Şimdi limonu yeniden çizin" der. Çalışmalarla, öğrenciler tarafından daha iyi kavranmış, birçok boyutuyla algılanmış limon gerçeği ortaya konulur. Resimlemede hangi teknik yeğlenirse yeğlensin, çizer tarafından taşın, kumaşın, ahşabın, insan teninin özünde taşıdığı gerçeklik kavranmalıdır. Tüm bunların gerçekleştirilebilmesi için de çocuk dünyasına yakın adeta sanatçı duyarlılığına sahip bir çizer gereklidir.

Resimlemede ya da tasarımda yalınlıkla yüzeysellik birbirinden çok farklı kavramlardır. Bizde bu kavramlar sık sık çeşitli nedenlerle karıştırılır. Yalınlık; deneyim, birikim ve araştırmaya dayanan, yoğun çalışma gerektiren seçici bir yaklaşımdır, işin ehli tarafından yapılır. Kavranan özün ışığında, sadece gerekli olan alınır ve en uygun tarzda bir araya getirilir, iyi bir çizer yalın bir anlatım diliyle akılda kalan, metne görsel yorum getiren, çocuğun görsel eğitimine katkıda bulunan kalıcı, sanat değeri taşıyan eserler ortaya koyabilir. Alman editör ve Sanat Eğitimi Hareketinin öncülerinden Heinrich

Wolgast, anlaşılır, sanatsal yönü olan, herhangi bir belirsizlik içermeyen, yüzeysel olmayan fakat basit bir şekilde tasarlanmış resimler ile çocukların estetik eğitimlerinin desteklenebileceğini 1894 yılında belirtmiştir.” (KAYA,2000,s;5)

2.3 Çocuk Kitapları İllüstrasyonunun İşlevleri

Resimli masal kitabı illüstrasyonlarını işlevleri bakımından da ele almak gerekir. Bu nedenle araştırmayı, “*Çocuk yayınlarında illüstrasyonların işlevi bakımından incelediğimizde işlevleri üçe ayırabiliriz*”. (Oğuzkan., 1979; S:90).

- 1- Süsleyici resimler,
- 2- Metni yorumlayıcı resimler,
- 3- Metni tamamlayıcı ve yorumlayıcı resimler

Bütün illüstrasyonlar için her biri, bir parça uygundur. Bilgilendirme ve yorum için yapılan illüstrasyonlar, uygun renk kompozisyon ve ayarlamalarla aynı zamanda dekoratif etkiler verebilir.

2.3.1 Dekoratif İllüstrasyonların (Süsleyici Resimler) İşlevleri;

Tipoğrafinin etkisini hafifletmek, çerçeve ve cetvel olarak hareket vermek ya da alanı dağıtmak için kullanılır. Doğal olarak bütün illüstrasyonlar bu işi yapabilir. Fakat dekoratif illüstrasyonlar, büyük bir anlama sahip olmaksızın salt bunu yapar. Geleneksel çiçek motifleri ve geometrik şekiller iyi bir örnektir. Bizde bu tip çalışmalara en güzel örnek el yazmalarının kenarlarına yapılan "tezhiplerdir. (Oğuzkan., 1979; S:90).

Bu tür resimler, bir konunun açıklanmasına yardımcı olmaktan çok, onun sembolik yönünü belirtmeye yarar. Bu nedenle, bu gibi resimlerin halk hikayelerinde, şiirlerde ve kütüphane kitaplarında kullanılması daha uygun olur. Ders kitaplarında da aşırılığa kaçmamak koşuluyla, bu tür resimlere yer verilebilir. Süsleyici resimler;

- a- Hayal gücünün artmasında ve
- b- Estetik duygunun gelişmesinde yararlı olmaktadır.

2.3.2 Bilgilendirici (Metni Tamamlayıcı) İllüstrasyonların İşlevleri;

İllüstrasyonlar, bazen sözcüklerin yerini tutarak, bazen de yorumlama görevini yerine getirerek yapılacak işleri gösterebilir. Bu yolla da ilgili metni yorumlayan çocukta, yaratıcılık yetilerinin ve görsel algılamamanın zihinsel gelişmeye olan katkısının devamında son derece yararlı gelişmeler olacaktır. Bu illüstrasyonlar sayesinde konunun çocuk zihninde kalıcı olması sağlanarak, unutulmayacak bilgileri vermek mümkündür. Bu tür resimlemelerden kavram geliştirilmesinde yararlanılabilir.

Ancak; kavram geliştirmede, resimlerin sadeliği ön planda olmalıdır. Ayrıca; sade, açık, kolay anlaşılır resimlerle; hızlı ve kalıcı sonuç alınabileceği gibi, gözü yoracak resimlerden oluşan tasarımlardan da kaçınmak gerekecektir. Çünkü, çocuğun görsel ve zihinsel algılamalarında kargaşaya neden olabilir. Ancak yapılan araştırmalar, çocukların kendilerini ilgilendiren resmi bulduklarını göstermiştir. Örneğin, çocuğun yaş ve ilgi seviyesinin üzerinde resimlerden oluşan tasarımlara ilgisi çok az sürmektedir.

“Çocuk görüntünün kargaşası içinde çocuk; kendisine ait basit çizgilerden oluşan resimleri anında ayırt edip onunla ilgilenebilir de. Metni tamamlayıcı resimleme sayesinde; öğretici, eğlendirici, eğitici, illüstrasyonlar oluşturarak; pek çok yeni kavramın çocuklara tanıtılması mümkün olabilir.” (Oğuzkan., 1979; S:92).

Ayrıca bilgilendirme ve görsel açıklama alanını kapsar. Harita ve diyagram içinde tamamen doğrudan kullanılır. (Diyagramlar ; bir makinenin üzerinde düğmelerin yanındaki şekiller, bir işyeri için firmanın faaliyetlerini anlatan, kar, zarar ve üretim gibi şekiller, yani yüzey grafikleri birer diagramdır.)

2.3.3 Yorum ve Düşünce İşlevi;

Kelimeler duygu ve düşünceleri açıklamaya yetersizdir. İşte bu yetersizliği kaldırmak için kullanılan illüstrasyonlar verilen yazıyı açıklayıcı yönüyle, yorum ve düşünce işlevini yerine getirirler. Bununla birlikte *“illüstratör anlatmak istediği düşünceyi herhangi bir metne bağlı kalmaksızın kendi yorum ve düşüncelerini aktarabilir, bunlara en güzel örnekler karikatür illüstrasyonlarıdır.”*(ATALAYER;1996,s;11) Bu tür resimlemeler, yazıyla anlatılması kolay olmayan, ayrıntılı ve karmaşık nesnelere ve olayların kolayca kavranmasını sağlamak amacıyla tasarlanacağı gibi, bazı doğa ve teknik olayları açıklamada da kullanılabilir. Yine bu tür tasarımlarla çeşitli varlıkları, başlıca özellikleriyle çocuklara tanıtabiliriz. Örneğin bir kartal, aslan gibi varlıkları çizmekle, çocuklara gerçek olanı göstermekten alınabilecek hızlı bilgi seyrini verebiliriz. Öte yandan algılama düzeyi yeterince gelişmemiş çocuklar için de; illüstrasyonların eğitici yönünden yararlanılabilir.

Faruk Atalayer, bu üç işleve "klasik nitelikler" demekte, illüstrasyonun temel işlevinin "**canlandırma**" olduğunu vurgulamaktadır.

"Doğuşundan itibaren illüstrasyonun, "süsleme, bilgilendirme (hatta belgeleme), yorum" olarak işlevlerinin sınırlanması, eksik ve kusurlu bir yaklaşımdır. "Günümüzde, illüstrasyonun resim heykel, seramik vs. dallardan çok geniş bir ilgi alanlarına sahip olması, onun "canlandırma" gibi bir işleve sahip olmasındandır. İllüstrasyon; "geçmiş, şimdi, geleceği", en önemlisi "olmayan" canlandıran, varlık kazandıran, düşü, düşlemi "estetik" bir nesnellığe çevirendir."(ATALAYER 1996, S;6)

2.4 RESİMLİ KİTAPLARIN TÜRLERİ

2.4.1 Peri Masalları ;

Yazarı bilinmeyen peri masallarının kaynağı insanlığın ilk yıllarına gitmektedir. Modern peri masalları, bilinen yazarların ürünüdür. *“Peri masalları eğlendirmek, dinlendirmek ve günlük sorunlardan kaçışı sağlamak için şaşırtıcı*

mucizeler ve sihirli imajlar kullanırlar”(SOFUOĞLU,1979;10). Çocuk böylece, bir başka dünyaya, hayâl dünyasına girer.

Peri masallarında insan nitelikleri cesaret, çalışkanlık, sevgi, şefkat, iyilik, günahkârlık, kibirlilik, erdemlilik okuyucu için canlandırılır. Çünkü, masallar bir tek hedefe sahiptir ve ilgi birliği elde edilir. Peri masalında ilginin dağılmaması yalın anlatımla sağlanır. Peri masalının başlığı, çoğunlukla masalın konusu ile ilgilidir. Bazen masal tek, merkezi bir çalışma üzerinde toplanır.

“Bir genç kıızı kazanma; birisini büyüden kurtarma, birisinin durumunu düzeltme ya da eşitsizliğin üstesinden gelme gibi bazen de “Çizmeli Kedi” de olduğu gibi bir seri sorunun üstesinden gelme biçimindedir. Konular gibi karakterler de hem somut hem soyuttur. Konuların yararına hizmet ederler ve iyi-kötü, kuvvetli-zayıfın masaldaki zıtlıklarını sağlarlar.” (BARAN,1989,s;15)

Peri masalı dünyası, bazen olması hayal edilen bir dünyadır ve çocukların gereksinimlerini tatmin eden duygusal değerlere sahiptir.

2.4.2 Fantezi

Edebiyatta fantezi sihirle ilgili ve mantıksız olanı gerçek dünyasına getirir; tümüyle hayâl ürünüdür. Tanıdık ortam ve eşyalar, duruma uymak için yeniden biçimlenip düzenlenmektedirler. Fantezi, geçmişte bir düzene sahip olan olay, eşya ve insanlardan geniş bir çeşidi konu alır. Fantezi yapıtlarda öykü, gerçek yaşamın kusursuz ayrıntıları tarafından tutulur.

“Fantezi kitapları, hareketli bir içeriğe, hayal gücüne ve derinde tatmin edici sonuçlara uygun, daimi çekicilik ve tazeliğe sahiptirler. Çocuğun ilk resimli kitapları onlara çekici gelip yaşamlarını zenginleştirici deneyimler sağlarken, fantezi sihirli gücü ile çocuğu cezbeder. Konular yeniden şekillenmiş ve düzenlenmiş olup, insan duygu ve durumlarının geniş bir kısmı dile getirilir. Bazı kollarda, büyümek istemeyen küçük bir çocuğun problemleri gibi çocukların psikolojik sorunları ile ilgilidir. Güldürücü nitelik taşıyanların terapatik (tedavi edici) özelliği vardır.”(SOFUOĞLU1979,s;21)

Fantazinin örnekleri doğa, insanlar, hayvanlar, ufak tefek insanlar, oyuncaklar, eşyalar, sihir, rüyalar ve harikalar diyarları ile ilgili kitaplardır. *Fantazi. çocuğun gezinebileceği, kalbinin ve zihninin hayallerini istedikleri yolda idare edebileceği bir harikalar ülkesidir.* (BARAN,1989,s;16)

2.4.3 Hayvan öyküleri

Hayvanların yaşamını anlatan yapıtlardır. Bu yapıtlarda hayvanların sahiplerine bağımlılığı, çalışkanlığı, cesurluğu, tok gözlülüğü üzerinde durulur. Bazı hayvanların isimleri, beslenmesi, çoğalması ve yaşayışına ilişkin bilgiler de verilir.

“Hayvan öyküleri üç gruptur: İnsan gibi davranan hayvanlar, konuşan hayvanlar ve hayvan olarak hayvanlar, ilk gruptakiler eğlenceli, fakat bilimsel değildirler. Çoğunlukla komik hayvan öyküleridir. Üç yaştan yedi yaşa kadar olan çocuklara göredir. İkinci gruptaki hayvan öyküleri, onların konuşma ve düşünme gücünün dışında, bilimsel olarak daha ciddi nitelik taşırlar. Bu çeşit hayvan öyküleri mantığa aykırı görünür. Eğer, gerçekçi yazılırsa çocuklar için iyidirler. Üçüncü gruptaki kitaplarda hayvanlar nesnel olarak tanımlanmışlardır. Yedi, sekiz yaşından olgunluğa kadar popülerdir. (SOFUOĞLU,1979,s;21)

2.4.4 Gerçekçi öyküler

Çocuk edebiyatında gerçekçilik yaşamın her yüzünü kapsamına alan geniş bir bölümdür. Heyecanlandırır, komik, romantik, hayali olabilir. Fakat, daima olası ve akla uygundur. Gerçekçi öyküde olması mümkün olan her şey olabilir.

Çocuk edebiyatında gerçekçiliğin amacı, çocuğa uzun uzun öğüt vermek yerine, günlük yaşayış ve hareketli yaşamın gerçekliğini göstermektir. Bu öykülerde çocuk, bazen benzer geçmiş ve deneyimlere sahip karakterlerle kendini bir tutabileceğini anlayacaktır. Fakat, gerçekçi öyküler bazen okuyucudan farklı insanları da tanımlarlar. Çocukların çoğu, benzer zevk ve

üzüntüler ile karşı karşıya olduğundan bu öyküler uzun süren bir çekiciliğe sahiptirler.

“Kitabın iyiliği içeriğinin düşündürdüğünde değil, ileri sürdüğü düşüncededir. Edebiyatın diğer bölümleri gibi gerçekçi öyküler de temelde bu hedefe sahiptirler. Fantazi, okuyucuyu kendinden geçiren hayali sahnelere sahiptir. Fakat gerçekçi öyküler günlük yaşamı yansıtan düşünceleri bildirirler.” (SOFUOĞLU,1979,s;23)

2.5 İLLÜSTRASYON TEKNİKLERİ

İllüstrasyon ilk kullanımından günümüze kadar gelişen teknolojinin de etkisi ile çok farklı tekniklerle uygulanmıştır. 13. yy'da kitapların çok pahalı olması kitap resimlerinde daha kolay bir yol seçilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu yüzyılda resimlerin tek renkle, uçla çizilip, daha sonra içlerinin sade bir şekilde boyanması, yoluna gidilmiştir. *14. yy,ın sonu ve 15.yy. başlarınsa kitapları daha da ucuzlatmak düşüncesiyle ağaç baskı resim tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Bu tekniğin Avrupa'ya doğudan geldiği bilinmektedir. Bu tekniğe Albrech Dürer'in ağaç oyma resimleri örnek olarak gösterilebilir.*(SEZER, 2000,s;41)

17.yy-da illüstrasyon tekniklerinde bir gelişme daha olmuş bakır gravür tekniği ağaç oyma resmin yerini almıştır. İlk bakır gravürle resimlenmiş kitap 1477' de Venedik'te görülmektedir.

Bakır gravürden sonra çinko, çelik gibi metaller üzerinde asitle oyma gelişmiştir. Metal gravür teknikleri de, taş baskının bulunmasına kadar taş üzerine resmetmenin, metal üzerine kazmaktan daha kolay olduğu gerçeği ile Alloys Senefelder'i bulduğu bu taş baskı tekniği renkli baskıya da olanak tanınmasıyla çok yaygınlaşmış ve illüstrasyonlar daha zengin bir anlatım diline kavuşmuştur.

“Günümüzde teknolojinin etkisiyle illüstrasyonlar pek çok teknikle üretilmektedir. İllüstrasyonun kullanım alanına ve hitap edeceği, kitleye göre teknik seçimi de yapılmaktadır.”(TUNA,1997,s;14) En yaygın illüstrasyon teknikleri ; Guaj, suluboya, kuru boya, püskürtme ve kolaj olarak bilinmektedir.

Ofset baskı tekniğinin de gelişmesiyle hiçbir renk kaybı olmadan baskı yapılabilen ve mükemmel sonuçlar alınabilmektedir.

2.5.1 Suluboya

Suluboya tekniği, kağıt veya benzeri emici yüzey üzerine su ve suluboya çeşitleri ile yapılan bir tekniktir. Suluboyalar genellikle tabletler biçiminde veya cam şişeler içerisinde krem halinde bulunmaktadır.

Sulu boya tekniğinin ilk olarak iki bin yıllarında Mısır' da, 15. yüzyılda Avrupa'da kullanıldığı görülür. Uzakdoğu ülkelerinde Çin'de ve Japonya'da sulu boya tekniği çok kullanılmış ve özgün eserler verilmiştir. Tanzimat döneminde, batıya dönük resim sanatının gelişmesinden sonra da Hüseyin Zekai Paşa, Osman Hamdi Bey, Ali Rıza ve Malik Aksel sulu boya tekniğinde çalışan önemli sanatçılarımızdandır. Günümüzde bir çok sanatçı bu tekniği kullanarak başarılı eserler vermektedirler. Bunlardan biri de Turhan ENGİNOĞLU'dur. Sanatçının oldukça verimli bir sanat hayatı vardır. Şu ana kadar 31 kişisel ve 51 karma olmak üzere 80'i aşkın sergisi bulunan ENGİNOĞLU'nun ayrıca çeşitli alanlarda almış olduğu 7 tane ödülü ve özel koleksiyonlarda resimleri bulunmaktadır.(Resim31) Bu konuda diğer bir sanatçı da Atanur Doğan'dır. Sanatçı sulu boya tekniği ile çok başarılı eserler vermiştir. Bu resimler aynı zamanda yapılaş tarzlarıyla birer illüstrasyon olarak ta gösterilebilirler. (Resim 32)

Gerçek sulu boya, sadece arap zamkı ile temel boya maddelerinden (pigment) ibarettir. Su ile çözülen zamk, renge açıklık ve parlaklık vererek hafif bir cila etkisi gösterir. Günümüz sulu boya yapımında su içerisine şeker, şurup ve gliserin gibi başka maddelerde katılmaktadır. Şurup resmi daha yumuşak ve pürüzsüz, gliserin resme ekstra bir parlaklık verir ve sıcak havada boyanın geç kurummasını sağlar.

Resim 31 : Turan ENGİNOĞLU, Alsancakta Faytoncular

Resim 32 Atanur Doğan; Kumarbazlar

Sulu boya ile çalışılacak yüzeyin emiciliği, gerginliği, dokusu, kuruluğu ve nemliliği de sonucun iyi olmasını etkileyen unsurlardır. Tek renkle yapılan sulu boya türüne lavi adı verilmektedir. Kullanılan kağıtlar sert bir zeminde ıslatılarak yapıştırılmalıdır. Bir fırçayla veya süngerle nemlendirilen kağıt genişleme yaptığıında sert zemin üzerine bantlarla yapıştırılıp kurumaya bırakılır. Kuruyan kağıt küçülerek gerginleşir. Bu kağıt üzerinde isteğe göre; nemliyken veya kuruyken ya da kuruyan yerler tekrar nemlendirilerek çalışılır. Resim bittiğinde kuruyan kağıt keskin bir uçla kesilerek çıkartılır. Kullanılan kağıtların nitelikleri suluboya resim kalitesini etkilemektedir. İnce ve kaba dokulu kağıtlarda değişik etkiler elde edileceğinden suluboya kağıdının yapılacak resme göre seçilmesi gerekmektedir.

Sulu boya kağıtları

Kalın, pürüzlü yüzeyli, suyu emici özellikte kâğıtlardır. Genel anlamda gerçek sulu boya kâğıdının üç çeşidi vardır: (SEZER,2000,s;43)

- 1-Sıcak preslenmiş
- 2-Soğuk preslenmiş
- 3-Kaba preslenmiş kâğıtlar.

Sulu boyada kullanılan diğer araç ve gereçler

Su, bez parçaları ve süngerler, palet ve fırçalardır. Piyasada çok çeşitli fırçalar bulunmakla birlikte çok kaliteli samur fırçalar tercih edilir.

Sulu boya tekniğinde boyama yöntemleri

Suda eriyen saydam boyadır. Saydamlık özelliği ile sulu boya çok ışıklı bir etki yapar. Sulu boyada beyaz boya kullanılmaz, renkler su ile açılır, bu temel bir özelliktir. Aynı zamanda beyaz kağıt beyaz renk yerine de kullanılabilir. Sulu boyada boyama çeşitleri: (SEZER,2000,s;43)

- 1. Islak kâğıda yapılan boyama:** Bu tür çalışmalar kâğıt bir küvet veya musluk altında ıslatılır. İyice süzülmesi beklenir. Bu tür çalışmada kâğıdın nemli oluşu, renkleri eriyip uyumlu ve güzel şekilde birbirine karışarak yayılmasını sağlar. Renkler kesin sınırlarla birbirinden ayrılmaz, çok rahat

bir çalışma olanağı verir.

2. **Kuru kâğıda yapılan boyama:** Bu yöntemde boya kâğıda sürüldüğünde yayılmaz ve istenilen biçimde kurur. Bu nedenle ayrıntılı çalışmalar yapılabilir. Renkler kesin sınırlarla yan yana, üst üste getirilebilir.
3. **Renkleri üst üste getirerek boyama:** Saydam olan renkler üst üste boyandığında zengin orta tonlar elde edilir. Bu boyama türünde alttaki rengin kuru olması gerekir. Bu teknikte açıktan koyuya doğru bir yol izlenir. Yalnız ustaca çalışılmazsa renkler kirlenir.
4. **Basit öğelerden başlayarak boyama:** Çalışma sırasında arka fonlardan ön plana, büyük olanlardan küçük olanlara, basit öğelerden karmaşık öğelere doğru boyamadır. Ne yapacağından kesinlikle emin olmayanlar için iyi bir yöntemdir.
5. **Aktif öğelerden başlayarak boyama:** Ana motiflerden boyamaya başlanır. İkinci üçüncü derecedeki yardımcı öğeler ise sonra boyanır.
6. **Açıktan koyuya doğru boyanır:** Genelde sulu boya tekniğinde açık tonlardan boyamaya başlanır. Sonra orta tonlar ve son olarak da koyu tonlar boyanır. Bu yöntemde hataları koyu renk tonuyla düzeltme olanağı vardır.

2.5.2 Lavi tekniği

Lavi, bir resmi, sulandırılmış tek renkle boyama ya da gölgeleme biçimidir. Temel maddesi çini mürekkebi, is mürekkebi ya da bolca su katılmış başka bir boya maddesidir. Lavi tekniğinde sulu boya tekniğine yakın bir teknikte karton ve resim kağıdı üzerine çalışılır. Çalışmadan önce kağıt gerilmeli, samur fırçalar kullanılmalıdır.

Lavi tekniğinde, önce resim kurşun kalem ve çini mürekkebi ile ayrıntıya girmeden çizilir. Sonra sulandırılmış mürekkeple fırça izi kalmayacak biçimde koyu, orta, açık tonlarla boyanır. Genellikle açık tonlardan koyu tonlara doğru çalışma yapılır. (TUNA,1997,s;15)

2.5.3 Guaj Boya Tekniği

Özellikle eski Mısırlılar zamanından başlayarak her dönemde uygulanan bir tekniktir. Günümüzde ise yaygın olarak değişik eğitim basamaklarında ve

sanat eğitimi yapan okullarda ve sanatçılar tarafından kullanılmaktadır. Guaj boyanın en çok kullanım alanları; afiş, amblem, illüstrasyon ve animasyon (canlandırma), karikatür, kitap, dergi resimleri, dekoratif işler ve buna benzer alanlardır.

Guaj boyalar yüzey yağlı olmadıkça her yüzeye uygulanabilir, (kâğıt, tahta, seramik, cam, kumaş, duvar ve alçı vb.) Guaj boya tüpte ve kavanozda hazır olarak, değişik markalarda piyasada hazır bulunmaktadır. Hazırlanmış kaliteli toz boya (pigment), öküz safrası, arap zankı ve boyaların çok çabuk kurumaması ve sonrada çatlamamasını önlemek için gliserin ve bal mumu gibi maddeler oranlı bir şekilde katılıp, sıpatülle düzgün bir yüzey üzerinde (cam, mermer gibi) ezilmesi ve yoğrulması ile yapılır.

Guaj boya tekniğinde kullanılan kâğıtların parlak ve fazla emici olmayan, boyandığında kıvrılmayan kâğıt ve kartonlar olması gerekir. İstenirse renkli kâğıt, fon kartonları üzerinde de çalışılır. Sulu boya tekniğindeki fırçalar kullanılır. Renkleri karıştırmak, yeni renk ve tonlar bulmak için hazır plâstik paketler, seramik, cam ve tabaklar kullanılabilir.

Guaj boya şeffaflığı olmayan kapatıcı bir sulu boya türüdür. Teknik olarak aynı özellikleri gösterir. Guaj boyanın bileşimindeki boya pigmentleri ve doğal malzemeleri şeffaf olmadığı için kullanıldığında şeffaf özellik göstermez, kapatıcıdır. Düz ve dalgasız satıh boyama işlerinde tercih edilen guaj boya, grafikte kullanılan bir boya çeşididir.

Guaj boya her tür kâğıt üzerine çalışılabilme özelliğine sahiptir. Ancak kâğıdın kaliteli olması alınacak sonucun da kaliteli olmasını sağlayacaktır. Guaj çalışması suluboyada olduğu gibi fırça, sünger veya püskürtme yöntemleri ile uygulanabilmektedir.

Guaj boya mat görünümlüdür. Yapılan işlemin kirlenmemesi veya parlak olmasını sağlamak için vernik kullanılmalıdır. Bu tür boya çabuk kurur ve

renk üzerine renk sürmek için alttaki boyanın tamamen kurummasını beklemek gerekir

Guaj boya kullanırken;

- Genelde koyu renkten açık renge doğru boyama.
- Altteki renk kuru olma koşulu ile, üst üste çalışabilme özelliğine sahiptir.

Guvaş boyalar su ile çalışılan, mat, çabuk kuruyan ve kapatıcı boyalardır. En önemli özelliği sulu boya tekniğinin tersine, beyaz boyanın bu teknikte kullanılmasıdır. Renk açarken ve rengin tonlarını elde ederken beyaz ve siyah renkler kullanılır. Renklerin karışımında zengin ara tonlar elde edilebilir. Hataları düzeltme, istenmeyen bölümleri değiştirme olanağı vardır.

2.5.4 Pastel Boya Tekniği

Bildiğimiz haliyle pastel boyalar iki yüzyıl öncesinden bu yana kullanılmaktadır. Görünüşte pasteller, tıpkı sulu boyaların şeffaf olma özelliği gibi bu da mat olma özelliğini taşırlar ve kadifemsi tazelikleri, yumuşaklıkları, canlı ve parlak renkleri onları bütün boya araçlarının en çekicisi kılmıştır.

Pastel çubukları, zayıf bir tutkalla ya da sakız ağacı zankıyla karıştırılmış toz halindeki boya maddelerinden oluşan bir hamurdan yapılır. Gerçekten de pastel adını bir hamurdan almıştır. Pasteller ayrı kalitede üretilirler; Yumuşak, orta, sert olurlar. Yumuşak pasteller en parlak renk yelpazesini oluştururlar. Pasteller genellikle parlak olmayan pürüzlü ve renkli kâğıtlar üzerine çalışılırlar. Çalışma bittikten sonra boyanın dağılmaması için renksiz verniklerle üzeri fikze edilir. Boyama genel olarak büyük yüzeyden, küçük yüzeylere. açık renklerden koyu renklere, yukarıdan aşağıya, geri plândan ön plâna doğru boyanırlar.

Tebeşir özelliği gösteren bir boya türüdür. Yuvarlak tebeşir büyüklüğünde sunulmaktadır. Yağlı ve kuru tipleri vardır. Pastel çalışması, pürüzlü satırlar üzerinde daha iyi sonuç vermektedir. Kağıt ve kartın üzerine çalışabileceği gibi tahta, bez ve duvar üzerine de çalışılabilir.

Kuru pastelle çizilen yerler istendiğinde elle veya bez tamponla satıha sürülerek yayılabilir. Bu işlem yapılırken renklerin birbirine karışmasında , kirlenmemesine dikkat edilmelidir.

Kuru pastel çalışmaları sürtünme ve sarsılma ile zarar göreceğinden resim bittikten sonra sabitleme işlemi yapılmalıdır. Yağlı pastel ise içinde parafın olduğundan sürüldüğü satıhtan dökülmez ve dış etkilere daha dayanıklıdır

2.5.5 Kolaj Tekniği

Herhangi bir satıh üzerine değişik malzemenin yapıştırılması ile yapılan resim tekniğine kolaj adı verilmektedir. Bu teknikle değişik renkte ve dokuda malzeme kullanılabilir. Bu malzeme tek başına kullanılabilceği gibi yapılacak resimde isteğe göre karışık olarak da uygulamak mümkündür.

Resim sathı üzerine, çizim veya boyama ile de başlanılabilir. Çizgi veya rengin yerine etkiyi azaltacak veya kuvvetlendirecek malzemeler yapıştırılıp bunların üzerleri tekrar kısmen veya tamamen boyanır. Burada önemli olan resimde verilmek istenen etkiye uygun düşecek en iyi malzemenin seçilebilmesi ve bu malzemenin etkilerinden yararlanabilmektir. İstenilen etkinin alınabilmesi için yapıştırılan malzemeler kesilerek yırtılarak veya buruşturularak kullanılır. Kolaj, herhangi bir yüzey üzerine değişik malzemelerin yapıştırılması ile yapılan resim tekniğidir.

Araç ve gereçler: Değişik renkte ve dokuda malzemeler bu teknikte kullanılabilir.

Kumaş, kâğıt, tül, hasır, plâstik, deri vb.

Bu malzemeler tek başına kullanıldığı gibi yapılacak resimde, isteğe göre karışık olarak da kullanılabilir. Resim yüzey üzerine çizilir. Resimde çizgi ve rengin yerine etkiyi azaltacak veya kuvvetlendirecek malzemeler yapıştırılıp bunların üzerleri tekrar kısmen veya tamamen boyanabilir.

Burada önemli olan resimde verilmek istenen etkiye uygun düşecek en iyi malzemenin seçilebilmesi ve bu malzemenin etkilerinden yararlanabilmektir. İstenilen etkinin alınabilmesi için, yapıştırılan malzemeler kesilerek, yırtılarak veya buruşturularak kullanılır. Kolaj tekniği ile geometrik düzenlemeler, peyzaj, portre gibi konular çalışılabilir.

2.5.6 Püskürtme Tekniği(Airbrush)

Sulu ve yağlı boya ları yüzeye çeşitli aletlerle püskürterek koyu ve açık renk tonları, koyuluk ve açıklık geçişleri sağlanır. Püskürtme tekniği ile şekiller, açıklık ve koyuluklar noktalarla oluşturulduğu için bu teknikle yumuşak ve çok düzgün sonuçlar elde etmek mümkündür.*Boya lar, çeşitli el araçları veya hava basınçlı püskürtme kalem veya tabancaları veya hazır basınçlı metal boya şişeleri ile püskürtülür.* (TUNA,1997,s;16)

2.5.7 Bilgisayarda İllüstrasyon

Bilgisayar ortamında illüstrasyon, klasik çizim yöntemleri ve uygulamalarının masaüstü yayıncılık bağlamında bilgisayar grafiğinin sunduğu sayısal (digital) zemine taşınmış biçimidir. Bu ortamda temel görüntü öğeleri, doğal renk pigmentleri değil, piksellerdir. (ÖZKOYUNCU;s,2,1999)

Bilgisayarla çalışmanın bir illüstratöre kazandırdığı en önemli avantajlar arasında, kısa sürede çok sayıda modifikasyonu değerlendirme ve renk düzenlemesi yapabilme gelir. Bunun yanında kullanılan yazılımlar hemen her tarzda illüstratif çalışmaya da uyum sağlayabilmekte ve bu yazılımlar sınırsız sanatsal yaratım seçeneği getirebilmektedir .

Kullanılan yazılımlarda temel çizim araçlarının (airbrush, kalem, fırça gibi) bilgisayar teknolojisindeki karşılıkları yer almakta, ve kullanım açısından bazı avantajları da beraberinde getirmektedir:

Geleneksel Airbrush'ı sayısal ortamdaki airbrush ile karşılaştırdığımızda gözle görülür bir rahatlığa eriyoruz; burada

gürültülü bir kompresör, maskenin dışına taşmış boyalar, tıkanmış kalemler yok artık. (Giana; Cyberdesign: 4)

Bilgisayar İllüstrasyonunun Kullanım Alanları

Gazete, dergi, afiş, kitap kapağı gibi illüstrasyonun görsel malzeme olarak kullanılabileceği temel alanlarda bilgisayar teknolojisiyle yaratılmış örneklere rastlamak mümkündür. Bunun yanı sıra web sayfaları, TV grafikleri gibi iletişim alanları karikatür ve sanatsal yaratım alanlarında da sıkça bu teknolojiye yararlanıldığı görülebilmektedir. Masaüstü yayıncılıkta metin ve görsel elemanların aynı platformda ve birarada kullanılabilmesi, bilgisayar ortamında gerçekleştirilen bir görsel çalışmanın klasik illüstrasyona oranla daha çabuk modifikasyonunun sağlanabilmesi ile günlük basının hızlı iletişim ilkesine başarıyla cevap verilebilmektedir. (ÖZKOYUNCU;s,3,1999)

Web Sayfalarında yer alan GIF formatı bazı illüstratif sayfa başlıklarının ve görsel öğelerin de bilgisayar ortamında yaratıldığını görmekteyiz.(Resim 32)

Resim 33: <http://web.omnisturk.com>

Müzik CD'si kitapçık tasarımlarında da Bilgisayar illüstrasyonu ile yapılmış örneklere rastlanmaktadır. Philips Classics firmasının 1996 yılında çıkarmaya başladığı 100 CD'den oluşan "Duo" serisinin tüm kapak illüstrasyonları Helmut Ebnet tarafından vektör tabanlı programlarda gerçekleştirilmiştir.

Bilgisayar İllüstrasyonlarında Kullanılan Yazılımlar ve Örnekler

Yerli ve yabancı pek çok illüstratör bilgisayar programlarını kullanarak illüstrasyonlar tasarladıkları gibi, çizdikleri resimler ya da fotoğraflar üzerine de bu programları uygulayarak etkileyici sonuçlar elde etmektedir. Önemli sanatçılarımızdan biri olan Yüksel Uslay genelde yağlıboya , akrilik, sulu boya, kolaj, air brush teknikleri ve bilgisayar destekli tasarım çalışmalarını pek çok kişisel sergide ve koleksiyonlarda ifade etmektedir. (Resim 34)

- 1. Adobe Illustrator**
- 2. Adobe Photoshop**
- 3. Ray Dream Designer**
- 4. Mandela**
- 5. Fractal Desing Painter**
- 6. Adobe Streamline**
- 7. KPT Gallery Effects**
- 8. Adobe İmage Reader**
- 9. Corel Draw**
- 10. 3d Max**
- 11. Adobe Premiere**

Hiçbir resim malzemesi kullanmadan direk bilgisayar üzerine yapılan çalışmalar da mevcuttur. Bunlardan biri aşağıda gösterilmektedir.(Resim 35)

Resim 34: Yüksel USLAY'ın Yeni yıl kartı

Resim 35: http://www.aykutarts.com/aykutartson_page23.htm Aykut Sevinç'e ait Photoshop kullanılarak yapılmış bir illüstrasyon

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 ÇOCUK VE KİTAP

3.1 Çocuk ve Kitap

Konu, çocuk kitabı illüstrasyonları olduğu zaman çocuk ve kitap ilişkisine değinilmeden geçilemez.

Kitap, çocuğun zekasını, sosyal ilişkilerini, ilerideki yaşantısının kalitesini, en önemlisi yetişkin bir birey olduğu zaman iyi işler yapabilmesine yardımcı olacağı hayal gücünü tetikleyen dostudur. Pek çok başarılı yetişkin, küçük yaşlarda kurdukları bu dostluğu devam ettirerek başarılarının sürekli olmasını sağlarlar.

Gelişmiş ve pek çok sorununu halletmiş ülkelere baktığımızda okuma yazma oranının yanı sıra kitap satın alma ve okuma oranlarının fazlalığı dikkat çeker. Felsefenin ilk tohumlarının atıldığı yunan medeniyeti buna önemli bir örnektir ki bu medeniyet tarihin bilinen ilk kadın şairi Sopho'yu, filozof Socrates'i tanımamızı sağlayan medeniyettir.

Bir çocuk kitabı yazarının ve illüstratörünün işi zor ve çok önemlidir aslında. Bu kişilerin başta gelişim psikolojisi alanında bilgi sahibi olması gerekir ki çocuksu bir yaratıcı zekanın lazım olduğundan daha önce bahsetmiştik. Her birinin kendine özgü yetenekleri ve ilgi alanları olan çocukların yaşantıları sonucu gelişen farklı psikolojileri olduğu unutulmamalıdır. Son çocukluk çağının temel özellikleri olan mekan, boyut, zaman kavramlarının gelişmeye başladığı bu dönemler hem dil hem hayal dünyası açısından yazar ve illüstratörlerin dikkat etmesini gerektiren dönemlerdir. Erkek ve kız çocuklarının ilgi alanları farklılaşır. Bunlar göz önünde bulundurulduğu takdirde ortaya onların zevkle okuyup inceleyeceği resimli kitaplar, çizgi romanlar çıkar.

Bir insanın hele hele bir çocuğun hayatında en önemli unsur sevgidir. Sevgi insanların yaşam kaynağı ve gagesidir. Dikkat edildiğinde yazılıp resimlenmiş pek çok kitabın, izleme rekorları kıran pek çok filmin sonu sevgide noktlanır.

Çocuk kitaplarının yukarıda saydığımız tüm bu özelliklerin yanı sıra estetik ve içerik bakımından da doyurucu olması gerekir. Estetik ve içerik bakımından tatmin edici olmayan kitabın da zaten diğer özellikleri taşıması beklenemez. Kaliteli bir masal, hikaye ya da roman kaliteli resimlerle desteklendiğinde istenilen amaca ulaşır. Estetik duyarlılığı gelişmiş nesiller buna bağlıdır.

Çocukların karşılaşılabileceği ve karşılaştıklarında da hayal kırıklığı, korku, üzüntü yaratacak ve belki de başa çıkamayacağı olaylar da yazı ve resimlerde yer almalıdır. Böylece hayatta bir takım olumsuzluklarında insan için var olduğu gerçeğini kavrayabilirler.

Kaliteli ve yukarıda saydığımız özellikleri en iyi şekilde yansıtan eser hikayesi ve illüstrasyonlarıyla bir bütün olarak, evrenseldir. Ülkemizde henüz bu tip çalışmalar yapılmamıştır.

Sevgi, başka hayatlara saygı, iyilik, güzel huy evrensel birer olgudur ve çocuklar olumlu olan tüm özellikleri kitaplar yoluyla öğrenebilirler. Küçük yaşta öğrenilen bu tip duygular büyüdüklerinde onların yaşam tarzlarının oluşmasında etkileyici rol oynarlar. Gelecekte her açıdan sağlıklı ve barış içindeki bir toplum sa bu tip bireylerin yetişmesine bağlıdır.

Sanat ve felsefe insanların düşünme, algılama ve soru sorma yeteneklerini geliştirir. Kalitesiyle tanıdığımız kitap, masal ve bunların illüstrasyonları hayata dair sorulan bu soruların cevaplarıyla doludur. Her ne kadar bizler kötüyü, iyiyi, erdemi onlara anlatsak ta onların bunu öğrenecekleri en uygun araçlar yazı ve resmi beraber ihtiva eden kitaplardır.

Goethe: "Okumayı öğrenmenin, sanatların en zoru olduğunu" söylüyor. Gerçekten de çevremize baktığımızda okuma oranının çok düşük olduğunu görmekteyiz. Bunun en önemli nedeni, okumaya küçük yaşlarda başlanmamasıdır. Pek çok aile çocuğuna okumayı sevdirebilmek için onun okuma çağına gelmesini beklemektedir. Oysa çocuk bebeklik döneminden

itibaren kitaplarla tanışmalıdır. Çocuklarda kitaplara karşı ilgi, yazısız kitaplarla başlar. Çocuk daha karışık kelimeleri, cümleleri ve fikirleri anlayamadan resimleri anlamaya başlar.

Başlangıçta en doğru davranış, çocukların orijinal ve iyi resimlenmiş çocuk kitaplarıyla tanışabilmesidir. Resimlerle atılan ilk tohum, yazıyla filizlenir. Önce kısa metinli bol resimli kitaplar yol gösterir. Daha sonra bunlar yerini uzun metinli, az resimli kitaplara bırakır.

Kitaplarla ilgilenen çocuk sekiz aylıkken sayfaları çevirmeye, on bir aylıkken resimlerle çevresinde ilişkiler kurmaya başlar ve okuma yazma bilmeden kitap kullanma alışkanlığı edinir. Böylelikle okumaya hazırlık yaşantımıza girmiş olur.

Bu hazırlık ortamını geliştirmek artık kişinin kendi elindedir. Çünkü kitaba başvurmak, bilgi edinmenin en etkin yoludur. Ayrıca yaratıcı, üretken ve eleştirici bir kafa yapısının oluşmasında büyük rol oynadığı kesindir. Fakat her bilgi alanı gibi okuma da belli bir süreç içinde sistemli bir eğitimle kazanılır. Unutulmamalıdır ki kitap çocuğun zihinsel, duyuşsal ve sosyal gelişiminde önemli bir uyarıcıdır.

Toplumun uygarlık düzeyi, çocuklara sağladıkları olanaklarla ölçülür. Bu bakımdan günümüz çocukları eski kuşaklara göre eğitici araç gereç, oyuncak, kitap bolluğu içinde yetişiyor. Çocuk daha uyarıcı ve geliştirici bir ortamda büyüyor. Öğretimi destekleyip hızlandıran sayısız kolaylıktan yararlanabiliyor. Ancak toplumlar uygarlığın en son ürünlerinden payını aldıka ortaya yeni sorunlar çıkıyor. Çok çeşitli ve çelişkili etkiler arasında eğitime yön verme işi güçleşiyor. Çocuğu zararlı etkilerden esirgemek, ana baba ve eğitimcileri düşündüren bir konu olmaya başlıyor.

"Bu hızla artan yayınlar içinde çocuklara ne çeşit kitaplar okutmalı, hangilerini yasaklamalı? Okuma bilgisini nasıl geliştirmeli? Yararlıyı zararlıdan nasıl ayırt etmeli? Televizyonun, sinemanın çocuklara kötü etkileri

oluyor mu? Çocukların davranışlarının bozulmasında suçluluğun, saldırganlığın artışıında bir yığın iletişim aracının payı nedir? Olumsuz etkileri gidermek için ne gibi önlemler alınmalıdır? gibi sorularla kafamız karışıyor, iyisini doğrusunu ise bu yayın bombardımanı içinde çözemiyor ve bocalıyoruz. (YÖRÜKOĞLU,1993,s;93.)

Bu karmaşıklık içinde kimi anne babalar çocuğu kendi eğilimine bırakıp kılavuzluğu okuldan bekliyor. Kimisi ise çocuğun okuduğu, yararlandığı her şeyi titizlikle seçiyor.

Bu soru işaretlerinden ve çelişkilerden anlaşılacağı gibi anne-babalara ve eğitimcilere çok iş düşüyor. En başta iyi bir denetleyici ve rehber olmaları gerekiyor.

Bu aşamada yapacakları ilk iş, çocukların gelişim basamaklarını incelemeli ve bu basamaklarda neyi nasıl istediklerini, neye özlem duyduklarını, ilgi alanlarının neler olduğunu çözmelidirler. Bu doğrultuda yararlı bir kitabın nasıl olabileceğini rahatlıkla çözebilecek ve çocuklara faydalı olabileceklerdir.

Her ne kadar çocuğun bir obje olarak kitapla tanışması ilk çocukluk dönemi dediğimiz 2-6 yaşları arasında olsa da bu tanışıklık henüz çocukta kalıcı bir etki ; yapacak güçte değildir. Çünkü çocuk bu dönemden önce henüz kitabın gerçek fonksiyonunu bilmemektedir. Fakat 2-6 yaşları arasında, gerek ailede gerekse ana okullarında kitap ve kitap okumayı sevmek öğretilir. Son çocukluk döneminde çocuk kitapla gerçek anlamda tanışır ve onu hayal ettiği dünyaya açılan bir pencere olarak görür. Kitap çocuk için artık büyüklerinden yardım almadan, tek başına girişeceği bir hayal ve bilgi yolculuğu olarak görünmeye başlar.

Bir kitapta bulunması gereken özellikleri belirleyen iki ana faktör vardır: Bunlardan birincisi, bir ülkenin eğitim ve kültür felsefesi anlayışı, diğeri ise bu politikanın üzerine oturacağı Gelişim Psikolojisi formasyonudur. Öncelikle nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz? ya da nasıl bir vatandaş arzuluyoruz? sorularına tekabül edecek bir devlet eğitim ve

kültür politikasının belirlenmesi gerekir. Fakat bu politikanın kesinlikle tepeden inmece bir anlayışla yapılmayıp, aksine toplumun bütün kesimlerinin konsensüsü ile oluşturulacak bir özellik arz etmesi gerekmektedir. Bu genel politika, Gelişim Psikolojisi zeminine dayalı olarak gerek direkt devlet eli ile, gerekse devlet denetimi ile yapılmalı, hem ders kitaplarına hem de çocuklar için yazılan kitaplara yansımalıdır.” (ÖNAL, 2000,s;2)

3.1.1 Çocuk kitaplarında dikkat edilmesi gereken temel özellikler

Çocuk kitapları yazımı ve resimlemesinde genel olarak dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bu hususlar; (ÖNAL, 2000,s;2)

- **İslam ve batı düşüncesinde eğitim ve gelişim psikolojisi sahasında yapılan çalışmalar iyi bilinmelidir:**

İslam düşüncesindeki çalışmalar eğitimin milli olan yönünün temellendirilmesi, batı düşündeki çalışmalar da evrensel olan boyutunu ortaya koyması açısından son derece önemlidir.

“Önceleri iyi bir yurttaş yetiştirmek amacına yönelik olarak çocuğun eğitimi düşünülmüş ama yakın zamana kadar çocuğun doğal ilgi ve arzuları, disiplinli bir birey olması istendiğinden, bu pek hesaba katılmamıştır, ilkin, Platon çocukların farklı yeteneklere sahip olduklarına dikkat çekerek eğitimde bu farklılığın göz önüne alınmasını önermiştir. Rousseau ise çocuğun doğal gelişiminin kolaylaştırılabilmesi için bireysel ilgi ve yeteneklerini özgürce ifade edebilmesi gerekmektedir, demiştir. Çocuk psikolojisinin babası sayılan Preyer de adeta sistemli bir rapor hükmünde olan Çocuk Zihni adlı eserinde, çocuğun özellikle zihni gelişimini ele alan ilk önemli bilgileri sunmuştur. Daha sonra Alfred Binet zeka ölçeği geliştirmiş ve Terman ve arkadaşları da bu ölçekten hareketle Çocuk Psikolojisi için gerekli bazı bilimsel araştırma yöntemlerini düzenlemişlerdir. Ayrıca Arnold Gesell ve arkadaşları ise on ve daha aşağı yaşlardaki binlerce çocuk üzerinde ayrıntılı gözlemler yapmak sureti ile Gelişim Psikolojisi çalışmalarına çok önemli katkılar sağlamışlardır. Bu arada Jean Piaget gibi ünlü çocuk psikologları da çocuğun sosyal, zihni ve ahlaki gelişimi ile ilgili önemli bilgiler ortaya koymuşlardır.” (YAVUZER,1984,s;67)

- **Son çocukluk çağının temel özellikleri iyi bilinmelidir:**

Bir çocuk kitabı yazarı sadece çocuk eğitiminin tarihi serüvenine sahip olmakla kalmayıp aynı zamanda çocuğun gelişim serüvenini de bilmek zorundadır. Bu yüzden, konumuz gereği, son çocukluk döneminin nispeten daha ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. Çünkü, son çocukluk döneminde çocuk, ilk kez uzun sürelerle aileden ayrılarak okula başlayacaktır. Hem aile ve okul arkadaşları hem de öğretmenleri ile yoğun sosyal ilişkilerin yaşandığı bu dönem aynı zamanda, çocuğun sosyalleşmesi ve kişilik kazanması için de oldukça önemlidir. Bu yüzden bu dönem hayatın ilerdeki devreleri için çok önemlidir. Son çocukluk döneminde yaşlar arasında farklılık nispeten azdır. Buradan yola çıkarak, bu döneme bir bütün olarak bakılabilir ve çocukluğun bu dönemine ait ortak özellikler ana hatları ile belirlenebilir. Şimdi bu dönemin ana özelliklerini sıralayalım.

Bu dönemde çocuklar mantıklı düşünebilmeye yatkın olup, kafalarında yavaş yavaş sayı, zaman, mekan, boyut, hacim, uzaklık gibi fiziki varlıklara ait kavramlar oluşturmaya başlarlar. Aynı dönemde çocuklar hem nesnelere adlarını hem de aralarındaki benzerlik ve farklılıkları kavrayarak gruplama ve sınıflama bilincini de geliştirirler. Bu dönemin sonuna doğru ise çocuk yavaş yavaş problemlerini kendi başına çözebilme yeteneğine erişir. Fakat bu dönemde problem çözme hâlâ anlık olup somut nesnelere üzerinde gerçekleştirilir. Böylece çocuklar artık düşündüğü ve merak ettiği çeşitli becerileri öğrenmeye başlar.

Özellikle dil gelişimi, bu dönemde çok iyi bir seviyededir. Mesela 8 yaşında bir çocuk hemen hemen bir yetişkin kadar dili kullanabilmekte ve 3 bin civarında kelime ile konuşmaktadır. Sözcükleri kullanma güçleri, yazmayı öğrenme, resimli macera kitapları okuma bu dönemde çocuğa haz veren en önemli davranışlardır. Bu yaş döneminde ayrıca çocuk ve hayvanlara ilişkin kitaplarla peri masalları hâlâ ilgiyle okunur. Giderek öykülerdeki mizahlardan hoşlanma başlar. Dokuz yaşlarında ise erkek çocuklar, izcilik, serüven ve dehşet veren öykülerle güldürülere, araç ve icatlara, ünlü kişilerin yaşamlarına ilgi duymaya

başlarlar. Kızlar romantik hikayeler, kendilerini ilgilendiren öykü ve şiir kitapları okumaktan daha fazla zevk duyarlar.

Olayın sosyal boyutuna baktığımızda ise, bu dönemde çocuklar kolay etkilenme, karşıt görüşte olma, rekabet etme ve sorumluluk yüklenme gibi çeşitli sosyal davranışlar içine girerler. 6-13 yaşlarında en dengeli çağ 10 yaştır. Bu altın çağda uysallık ve uyumluluk daha çok öne çıkar. Bu yaşta aile ile uyum çok iyidir. Bütün bu sayılan özellikler bir çocuk kitabı yazarı için kitabın ana gövdesinin üzerine oturtulduğu ana temel olmalıdır.

- **Çocuk kitaplarında sevgi merkeze alınmalıdır**

Yukarıda bahsedilen psikolojik donanımın hemen akabinde, sevginin evrensel bir değer olarak çocuğun mayasına işlenmesi gerekir. Sevgi insanın kendi iç etkinliklerini tam olarak dışarı dökebilmesine izin veren bir paylaşma, bir kaynaşma yaşantısıdır. Sevginin yaşanması, yanılsamalara sığınma gereksinimini ortadan kaldırır. Bu sevgi temeli iyi işlenir ise diğer bütün milli ve evrensel değerlerin taşıyıcısı olur.

“Çocuğun zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gelişimini tamamlaması için kitaplarda öncelikle sevgi bir hayat iksiri olarak sunulmalıdır. Sevgi bütün güdülen amaçların gerçekleşmesi için çocuğun en temel gereksinimlerinden biri olarak çocuk kitaplarının merkezinde yer almalıdır. Kısacası bir kitabın çocuğun ilgisini çekmesi için öncelikle çocuğun "sevgi" gereksinimini karşılaması gerekmektedir.” (YAVUZER,1984,s;68)

Hele içinde yaşadığımız modern çağın kendine has problemlerinden ötürü çocukların sevgiye olan ihtiyacı daha bariz bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Anne babanın çalışıyor olması, komşuluk ilişkilerinin zayıflaması ve insanın tabiatla bağının kopması bu modern çağın akla gelen problemlerindendir.

Erich Fromm'a göre bugün insan, sevme, aklını kullanma ve karar verme yetilerini yitirmiştir. Yaşamın tadını çıkaramaz olmuştur. Bu nedenle her şeyi yok etmeye hazırdır. 19 yüzyılda sorun Tanrının ölmüş olmasıydı,

yirminci yüzyılda sorun insanın ölmüş olmasıdır. Eskiden tehlike insanların köle olmasıydı; gelecekteki tehlike insanların robotlara dönüşmesidir. (FROOM,1996,s;333)

Çocuğun başka bir insanı sevmeye başlayarak algılaması ancak sekizle dokuz yaşında olur. Bu dönemden başlayarak çocuk yavaş yavaş başkalarının isteklerinin kendisinininki ölçüsünde önemli olduğunu sezmeye başlar.

- **Kitaplar hem estetik hem de içerik bakımından okumayı özendirici olmalıdır:**

Yazarın, özellikle okumaya ilk başlayan çocuklarda iyi bir okuma zevki kazandırmaya özen göstermesi gerekmektedir. Çocuğun bu yaşlarda okuyacağı kitapların bu açıdan iyi hazırlanması ve ayrıca ilk okuma deneyimi için en uygun kitabın seçilmesi çok önemlidir. Yani burada kitap yazarının yanında kitabı seçen ebeveyn ve öğretmenlere de büyük bir görev düşmektedir. Çocuk kitapları öyle hazırlanmalıdır ki, çocuk sıkıldığında ya da bir şeyler öğrenme ihtiyaç hissettiğinde kitabı, gidebileceği bir rehber olarak görmelidir. Kitap estetik yönden de iyi hazırlanarak çocuktaki mükemmellik ve güzellik duygularını beslemelidir. Bu özellik ancak ilgi çekici illüstrasyonlarca verilebilir.

Ayrıca kitaplar, çocuklara eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısı ile okuma alışkanlığı kazandırmalıdır. Fakat eleştirel bir anlayışın gelişebilmesi için çocuğun iyi bir dilbilgisine sahip olması gerekmektedir. Kitaplar bir taraftan bu dilin gelişmesine katkı sağlarken bir taraftan da çocuğun başkalarının söylediğini anlayabilme ve değerlendirebilmesi için, soru sormaya teşvik etmesi gerekmektedir. Bu rahatlık çocuğun merak duygusunu gidermek için bir zemin oluşturacak ve çocuk bu zemin üzerinde ilgi ve yeteneklerini ortaya koyabilecektir. Bu yüzden çocuk kitapları, çocukların ilgi duydukları bir şeyi üretme, el becerisi kazanma gibi hususlarda teşvik edici ve cesaretlendirici olmalıdır.

- **Yetenek ve ilgiyi birleştirmeye çalışmalı ve bu yolla ona modeller sunulmalıdır:**

Gelişim Psikolojisi hususunda yapılan çalışmalar, çocukların yetenek ve ilgilerinin her zaman yan yana gelemediğini göstermiştir. Çocuğun bazen yetenekleri ile ilgisi arasında fark olabilir. İşte yazar bu mesafeyi azaltıcı öneriler sunarak çocuğun yetenek ve ilgilerini birleştirebilir. Aslında yetenek ve ilgiler daima at başı yürürler ama bazen çevre koşulları özellikle de çevresindeki insanların tutum ve davranışları ya da model alınan insan durumu çocuklarda bulunan yeteneklerin atıl kalması ile sonuçlanabilir. Bazen de çocuk içinde yaşadığı sosyal ve fizikî çevrelerin baskısı ile ilgilerini yeteneklerinin olmadığı tarafa yöneltebilir. İşte bu noktada yazar kitabı ile çocuğa pek çok uğraş çeşidi ve ilgi alanı sunmalıdır. Bu seçeneklerin çokluğu çocuğun, yeteneklerine uygun ilgi ve yönelimler geliştirmesi ile sonuçlanabilir.

Kitabın belki de asıl amacı çocuğa hayat bilgisi sahasında mümkün olduğu kadar çok ve çeşitli davranış kalıpları sunmaktır. Bu da ancak çocuğa sunacağımız modelleri sayıca geniş tutmakla mümkün olabilir. Çocuk kendi şartlarına ve çevresine bağlı olarak bu modellerden bir ya da birkaçından istifade eder. Bu noktada, kitabın en önemli fonksiyonu onun anne, baba ve yakınları arasında seçmeye çalıştığı model imkanlarını çoğaltmak sureti ile zihni, duygusal ve sosyal gelişimini sağlamaktır. Bu vesile ile ona sadece bir davranış kalıbını ya da modelini empoze etmemelidir.

Çocuk için okuma emeksiz bir yaşam deneyimi gibidir. Bir roman ya da hikaye veya biyografi okurken çocuk adeta, birkaç gecede birkaç kahramanın hayatını yaşar. O kitapta okuduğu şeylerin gerçek olamayacağını pek düşünmediği için kahramanlarla özdeşleşmenin hazzını yaşar ve mutlu olur. Buradan hareketle, kitapların eğlendirici yönü de ihlal edilmemelidir. Çünkü çocuk ciddiyeti ve ağır izahları çok uzun süre severek okuyamaz. Ne kadar ciddi bir konuyu işlerse işlesin çocuk kitabının mutlaka bir masalımsı ve oyun yönü olmalıdır. Çocuklar her ne kadar bazı olup bitenlerin farkında olsalar da hayata bir oyun gözü ile bakarlar.

- **Hayatta karşılaşılabilen mümkün olaylar gizlenmemelidir:**

Hayat çocuk kitaplarına bir bütün olarak yansımalıdır. Gerektiğinde denge unsuru olmak üzere çocuğun olumsuz hususlar üzerinde de durması sağlanmalıdır. Önemli olan, ele alınan konu değil ele alış biçimidir. Şiddet olarak alınacak bir davranış ya da kötü adam olmalıdır kitapta. Fakat bu yapılırken, çocuğun anlayacağı bir dilde kullanılır ve onlara eleştirel bakış kazandırılır ise bu tür konular zararlı olmaktan çıkacaktır. Bütün bunları başarabilmenin en önemli temeli çocuk kitabı yazarının kendi çocukluğundaki hayal gücü ve arzularını, Gelişim Psikolojisinde elde ettiği teorik bilgilerle birleştirmektir.

Kitaplarda olumsuz olarak gördüğümüz şiddet, cehennem ve kötü adam imajı çıkarılır ise yaşamın bir boyutu kaybolur ve hayat artık pek de yaşanmaya değmeyen, kıymetsiz bir tekdüzelik haline dönüşür. Kavramların tanımları kayar. Kötülük de olacak kitaplarda, şiddet de. Ama hayatta olan kadar. Buna karşın, iyilik ve erdemler hayatta olduğundan biraz daha parlatılacak, biraz daha övülecek. Burada yazar taraf tutacak. Fakat, "Her şey zıttı ile kaimdir" sözü gereği şiddet olacak ki barış ve esenlik anlam kazansın. "Haddini aşan zıddına dönüşür" sözü gereğince de şiddeti vurgulamakta aşırı gidilmeyecektir. Yani bir çocuk kitabı hep eleştirel olmamalı. Eleştiri ve takdir etmede bir denge kurmaya gayret edilmelidir. Jean Paul Sartre'nin dediği gibi, kişi kendini kötülükle savaşmaya verdiği oranda iyiliği daha az sorgulamaya başlar. Fakat her asgari şiddet kullanımından sonra yazar kahramanına "keşke başka bir yol olsaydı da şiddete baş vurmasaydım" anlamına gelecek izahlar yaptırmalı ve şiddetin en son çare olduğunu açıkça vurgulatmalıdır.

“Ölüm de olacak, çünkü hayatın bir parçasıdır o. Eğer ölüm çocuktan tamamen saklanır, hiç gündeme gelmez ise yakınlarını kaybeden bir çocuğun yıkıntısı çok büyük olacaktır. O yüzden ölüm de ara ara gündeme gelerek ve ürküntülü yüzü törpülenerek hayatın bir parçası olarak kitaplarda sunulmalıdır. Kimlik ve Farklılık adlı eserinde William Connolly ölüm bilincine şöyle parmak basıyor: Özgürlük taşıyıcılarının üzerine bir zaman ağırlığı çöker; çünkü açığa vurulmamış bir ölüm bilgisi, kişiyi temel bir

biçimde tanımlayan her kararın içine sızar... Ölüm duygusu ayrıca iktidarın elinde benliği sınırlamaya, evcilleştirmeye ve düzenli hale getirmeye yarayan bir araç haline gelir. Eğer çocuk ölümü aniden karşısında görse ya da tek başına ona anlam vermeye kalksa buna zihnî donanımı kafi gelmeyecek ve müthiş sarsılacaktır. Biz çocuğun ölümü hiç anlayamayacağımızı düşünürüz, sanki biz onu çok iyi anlamışız gibi. Halbuki ölüm ve ahret güzel bir dille anlatılır, cehennem yerine cennet öne çıkarılır ise çocuk zihninin ölüm karşısındaki sarsıntısı daha az olacaktır. Belki cehennemden bile bahsedilebilir ama onun çocuklarla ve çocuğun özdeşim kurduğu kimselerle ilgisi olmadığı ona kabul ettirilmelidir. Bu başarılı ise cehennem kavramı ile daha sonra karşılaşan bir çocuk çok fazla sarsılmayacaktır. Çünkü çocuk, ileriki yaşlarda bu kavramlardan herhangi biri ile yüz yüze gelse çocukluk tecrübelerine dayanarak olumlu manalar yükleyecektir. Bu da onun hayata daha sıkı bağlanmasının en temel şartıdır.”(FROMM,1996,s;335)

Kısacası çocuğun bir gün hayatta mutlaka karşılaşacağı, duyacağı ya da etkisinde kalacağı şeyler onun en yakınları tarafından anlatılır ve olayın olumlu yönlerine vurgu yapılır ise ileriki yaşlarında bu olay ya da kavramlarla karşılaşan çocuk, yakınlarının ve sevdiği kimselerin öne çıkardığı olumlu manadan ve olumlu açıdan bakacaktır o şeylere. Bu nedenle kitaplarda hayatın üzücü ve anlaşılması zor olan alanlarına yönelik hususlarda bazı çıkış yolları ve olumlu izahlar yapılmalıdır ki bu, çocuğun hayata bakışını olumlu kılsın.

- **Evrensellik gözden uzak tutulmamalıdır:**

Her kitapta bir evrensel boyut da bulunmalıdır. Bunu başarmak demek çocuklar için yazılan şeylerin büyükler tarafından da okunabilmesi, kitap çevirilerinin bir dilden başka bir dile daha kolay yapılabilmesi demektir. Bunun yanında evrensel değerlere adapte olabilmesi için bir altyapı oluşturmak amacıyla dünyaca takdir toplamış klasik çocuk kitapları ile çocukların mümkün olduğu kadar erken yaşlarda tanışması sağlanmalıdır. Bunu başarmanın en kestirme yolu çocuk kitaplarında bu klasik çocuk eserlerine yer yer atıfta bulunmaktır.

- **Gelecekte ulaşılmak istenen toplumsal barış ve konsensüs için ocuk kitapları bir zemin hazırlamalıdır:**

Bunu başarmanın birinci şartı, kitaplarda ideolojinin kesinlikle yer almamasıdır. Çünkü politika, çocuğun bütün çocukluk, hatta ergenlik dönemi boyunca en zor anladığı konulardan biridir. Hep insani değerlerin öne çıkarılması ve insan haklarına saygının adeta kutsal emirlermiş gibi çocuklara kitaplar yolu ile anlatılması gerekmektedir. Bir toplumun birlik ve bütünlüğünün totaliter tedbirler yerine kitaplarda yer alan doğal öğrenme yolu ile sağlanması elbette çok uzun bir zaman dilimini gerektirir. Ama bu en garanti ve istikrarlı bir toplumsal kontrol unsurudur. Bu uzun ve meşakkatli eğitim yolu seçilir ise bu durumda kitaplara büyük işler düşecektir. Özellikle 6-13 yaşlarının çocukların sosyalleşmesi ve gruplara katılması ağı olduğu düşünülür ise bu toplumsal barış temeli üzerinde ısrar etmenin ne derece önemli olduğu açıkça ortaya çıkacaktır. Hele sloganlar onlar için çok çirkin bir ezberdir, ruhlarının ölümüdür. Çünkü politika bütün insanlar için dahi tabiata en uzak olan bilgi sahasıdır. Bu konuda tabiattan uzaklaşmanın ve ortaya çıkaracağı manevi boşluğun insanı robotlaştırdığını söyleyen Erich Fromm, şu uyarıda bulunmaktadır bugünün insanına:

"...Bu robotlar doğadan uzak yaşamın sıklılığına daha fazla dayanamayarak dünyayı ve kendilerini mahvedecekler. Bundan kurtulmanın tek seçeneği insanî olan ortak paydalarıdır. Bu kârın paylaşılması değil işin ve deneyimin paylaşılmasıdır. Pek çok veri insanın robotlaşmayı seçtiğini göstermektedir. Ama henüz her şey bitmiş değildir. Bir araya gelerek her şeyi birlikte planlayarak bu karamsar havayı umuda dönüştürebiliriz. Yaşam ve ölümden yaşamı seçme şansımız hala vardır" (FROMM, 1996.s.339)

- **Masaldaki felsefe ve sanata açılan kapı açık tutulmalıdır:**

Felsefe ve sanat, insanın çocukluktan beri hiçbir zaman ölmeyen yanını ortaya koyar. Çünkü, ancak felsefeci ve sanatçılar hayata çocuğun baktığı gibi önyargısız, menfaatten uzak ve tarafsız bir şekilde bakabilmektedirler. Bu yüzden

bir çocuk gibi sanatçı, hayatı oyuna ve saf sevgiye dönüştürmek ister. Yine bir çocuğun soruları ile felsefecinin soruları birbirine çok benzer. Mesela bir çocuk, daima bir başkası olduğumu düşünüyorum ama yine de kendi kendimim. Bu kainatı kim yarattı? Amcalar niçin yanlış şeyler yapıyorlar? Ben nasıl meydana geldim? Arkadaşım niçin bizimle yaşamıyor? gibi felsefî diyeceğimiz sorular sorabilir, işte masallar bu felsefî sorular ve düş unsurları ile doludur. Bir nevi halk felsefesidir masallar. Bu yüzden masalın önemi tartışılmaz. Mesela, anadilin gelişmesinde sözlü ve yazılı masalların önemi çok büyüktür. Bu vesile ile çocuk kitaplarında masalımsı bir yön mutlaka bulunmalıdır. Masal çocuğun dünyasına daha uygundur, çünkü masalda dış dünyanın keskin realiteleri değil de hayal gücünün rahatlığı vardır. Büyükler için bu özgürlük her ne kadar politik anlamlar taşısa da Rousseau'nun deyişi ile masallar, çocuklar için insan ruhunda varolan özgürlük arzusunun bir yansımasıdır. Masalın tortusu ve kalıcı olan yönü erdemdir. Her ne kadar masalarda şiddet olsa da, erdem karşısında güçsüz bir ayrıntı olarak kalır. Bu anlamda erdem amaçtır. Masal bittikten sonra çocuklar şiddeti unuturlar. Bir yazıda belirtildiği gibi, masaldan sonra erdemli örnekler dinleyen ruhuna mührünü basar. Masal sıralamasında milli masallar öncelik almalıdır, çünkü çocuk merkezden dışa, somuttan soyuta göre bir gelişme gösterir. Fakat çocuğun ufkunu genişletmek, hayallerini güçlendirmek ve merakını kamçulamak için uluslararası üne sahip, evrensel değerlere katkı sağlayan masallara da yer verilmelidir.

Masal, çocuğun dünyasına paralel bir düş dünyası sunar. Onların hayal dünyaları ile gerçek dünyaları iki ayrı saha değildir. İkisi iç içe gelişir. Aslında bu iki dünyaya biz büyüklerin müdahalesi olmasa birbirinden pek ayrı düşmeyeceklerdir. Masal sayesinde masaldaki zıtlıklar çocuğun kavramlarını netleştirir. Tabiat ve doğal olana özlem ancak masal kitaplarında mümkün hale gelebilir. Çocuklar erdemli kimse olmanın, iyilerden sayılmanın tadını yaşar, çünkü kahraman ile tam bir özdeşim içine girer. Hak, adalet, eşitlik ve saygıyı öğrenir. Masallar millî ve evrensel değerlerin taşıyıcısıdır. Bu anlamda masallar insanın içindeki estetik hazları, vicdan gücünü harekete geçirir. Bu temel daha

sonraki yıllarda fertlerin, güncel olandan ve sırf menfaat kokan bir hayattan kaçarak felsefe ve sanata yönelmeleri için çok iyi tahkim edilmelidir.

3.1.2 Çocuk Kitaplarının Fiziksel Özelliklerinin İncelenmesi

Okul öncesi çocuktan başlayarak oniki yaşına kadar olan tüm çocukların ilgi alanları birbirinden farklıdır. Tabii ki bu durum çocuk kitaplarına da yansır. Bu farklılık hem konular hem illüstrasyonlar hem de kitabın özellikleri açısından görülür. Kitaplar çocukların estetik zevklerinin dünya görüşleri ve hayal güçlerinin gelişmesinde etkin rol oynadıklarından onların yaşlarına uygun seçilmeleri de son derece önemlidir.

“Çocukların kişiliklerinin şekillendiği, davranışlarının biçimlendiği, bedensel zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminin çok hızlı olduğu okulöncesi dönemde kitabın ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır.”(GÜRKAN, 1997,s;3)Öncelikle dikkat edilecek en önemli nokta, seçilecek kitapların çocukların içinde buldukları gelişim özelliklerine ve ilgilerine uygun olarak hazırlanmış olmasıdır. *“Özellikle de resimli kitaplar okuma-yazma bilmeyen çocuklar için yazı yerine geçmektedir.”* (ERSOY,1986,s;24) Çocuğun ilk ve en fazla etkilenebilen yıllarında, resimli kitaplar göz ve kulak yolu ile zihin ve duygularını uyarmak için çocuğun hayatına girmekte ve ilk kitap sevgisini aşılıyarak, ilk edebi ve estetik değerleri vermektedirler. Ayrıca çocukla-yetişkin arasında iletişim kurulmasına da yardımcı olmaktadır.

“Okulöncesi dönemde çocuklar henüz okuma-yazma bilmedikleri ve kendi başlarına kitap satın alacak kadar büyük olmadıkları için, kitap seçme görevi onlar adına ailede anne-babalar, okulöncesi eğitim kurumlarında öğretmenler üstlenmektedir. Bu noktada "Okulöncesi çocuklarına kitap seçerken nelere dikkat edilmesi gerekir?" sorusu gündeme gelmektedir.”
(AYDOĞAN& ERGİN ,2000,s;3)

Fiziksel özellikler ayrıntılı olarak incelendiğinde, hikaye kitaplarının aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir.

- **BOYUT:** Okulöncesi çocuklar için hazırlanan kitaplarda farklı boyutlar kullanılabilir. Bununla birlikte resimli hikaye kitaplarının büyüklüğü dinleyen ve anlatanın aynı anda rahatça görebilmelerini sağlamak için iki kucak genişliği olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca çocuklar küçük kitapların yanı sıra, büyük kitaplardan da hoşlanmaktadır. Yaş ilerledikçe boyuttan çok içindekiler önem taşımaya başlar boyut küçülür.

- **AĞIRLIK:** Kitabın ağırlığı, kitabın büyüklüğüne, sayfa sayısına ve kitap yapımında kullanılan malzemeye göre değişmektedir. Kitabın çocuğun kolayca taşıyabileceği ve kullanabileceği ağırlıkta olması gereklidir. Genelde bir formdan oluşan kitaplar uygun ölçüler olarak kabul edilmektedir. Bir formda ise yaşa ve metne bağlı olarak 10-18 sayfa bulunmaktadır. İleriki yaştaki çocuklar için ağır kitap okumaktan caydırıcı olabilir.

- **CİLTLEME:** Çocuk kitaplarında sağlam ciltlemenin en iyi şekli, dikiş yoluyla yapılandır. Cilt kapağının küçükler için kalın mukavva veya bezden, daha büyükler için ise mukavva ve kalın kartondan oluşması gerekmektedir. Ayrıca küçükler için plastik kaplama, yani selafonlu kapağın kullanımı yırtılmayı önlemektedir. Büyük çocuklar için kapak üzerinde yer alan kitap kapağı illüstrasyonunun çekiciliği büyüktür.

- **KAĞIT:** Kitapta resimlerin net, güzel görünmesi için kağıdın 1. hamur ve ağır gramajlı olması gerekmektedir. Çok küçükler için mukavva veya bez sayfa edilirken, saman kağıt, pelur kağıt ve gazete kağıdının hiç kullanılmaması gerekmektedir. Ayrıca kağıt ağırlığının 90 gramajın altına düşmemesi gerekmektedir. Büyük çocuklar için kağıdın kalitesi en az küçükler için olduğu kadar önemlidir.

- **BASKI ÖZELLİKLERİ:** Kitaplarda ortalama 16-20 punto harf büyüklüğü, okulöncesi dönem için uygun büyüklük olarak kabul edilmektedir. Ancak çocuğun yaşı büyüdükçe, harflerde 12-14 puntoya kadar küçülebilmektedir. Harf büyüklüğünün kitabın boyutuyla da orantılı olması

gerekmektedir.

- **SAYFA DÜZENİ:** Kitaplarda yazı ile resmin bütünleşmesi ve özellikle de okulöncesi dönemde sayfanın dörtte üçünün resme ayrılması gerekmektedir. Kitabın tanıtımına yönelik olarak, çocuk kitaplarında bir iç kapağın bulunması ve satır aralıklarının çocukların ayrıntıları fark edebilmesi açısından dar, algılamayı zorlaştırması açısından da geniş olmaması gerekmektedir. Küçükler için olduğu kadar büyük çocuklar için de kitaptaki resmin oranı düzeni ve kalitesi büyük önem taşır.

Çakmak ve Gönen tarafından Türkiye'de resimli çocuk kitaplarının durumunu incelemek için yapılan araştırmada da 1974-1993 yılları arasında Türkçe basılmış 411 resimli öykü incelenmiş ve sonuçta kitapların çoğunlukla büyük boyda, düşük gramajlı 1. hamur kağıttan, bol resimli, resimlerin renkli ve gerçekçi tarzda, yazıların ise çoğunlukla 14-16 punto arasındaki büyüklükte hazırlandığı saptanmıştır.

Ancak son yıllardaki gelişmeler, çocuk yayıncılığına da yansyarak, kitaplar ele alınan konu, anlatım biçimi, fiziksel ve içerik özellikleri açısından zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Çocuklara ilk kitap sevgisini aşılacak olan bu ilk tanıştığı kitaplarındaki yeni gelişmeleri ya da yeni düzenlemeleri saptayabilmek için bu tür bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

3.1.3 Okul Öncesi Çocuğun Kitaplara Olan İlgisi

Devamlı bir gelişim halinde bulunan çocuk, her şeyi yapmamak için kendisini frenleyecek güçte değildir. Onun düşünme şekli bizimkilerden çok farklıdır. Bu nedenle çocuğun ilk senelerini iyi gözlemek gerekir. Aksi halde çocuğu anlamak zorlaşacaktır.

Çocuğun gelişiminin genel seyri doğru ve düz bir çizgi meydana getirmez. İlk yaş, ilk keşiflerin yapıldığı yaştır. Dolaysız mekânı, hareketi, sözü keşfeder ve büyük heyecanlar yaşar. Üç yaşında özgürlüğe doğru ilk adımı atar. Dört ile yedi yaş arası duyguları, zihin fonksiyonları ve zaman kavramı gelişir. Sosyal

gelişimin ve ahlâk duygusunun ilk temelleri atılır. Yedinci yaşta özgürlüğe doğru ikinci adım atılacaktır.

Görüldüğü gibi ilk altı yılda insan yaşamının temeli atılmaktadır. Özellikle bu dönemde çocuğun gelişmesine, sosyalleşmesine ve düşünmesine yardımcı olacak en etkin arkadaş iyi seçilmiş kitaptır.

Bu yaş grubundaki çocuklar kitaplardan çok etkilenir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi kitap; konuşmayı öğrenmede, çevreyi tanımada, kişiliğin, zekâ düzeylerinin ve yeteneklerin gelişmesinde büyük rol oynar. Bu yüzden insan yaşamının bilgi kaynağıdır. Bilgi vermenin yanında eğlendirme ve dinlendirme işini de üstlenir.

Başlangıçta çocuk, kolayca elinde tutabileceği, kısa öykülerle, ilginç resimleri içeren kitaplardan zevk alır. Çocuğun eline verilen bol renkli resimli kitaplar; ona anlatılan çeşitli öyküler, masallar; oyun oynama güdüsüne seslenen dizeler, tekerlemeler bu dönemde çok önemlidir.

Öncelikle anne babalar küçük yaştaki çocukları için özel imal edilen kalın kartondan ve plastikten yapılmış resimli kitapları tercih etmelidirler. Çünkü bu kitaplar daha sağlam ve dayanıklıdır. Çocuk istediği ortamda bu kitapları rahatlıkla kullanacak ve kitaplara olan sevgisi daha da artacaktır. Ayrıca kitap çocukların taşıyabileceği kadar hafif olmalıdır. Bu özellikler, çocuğun arkadaş olarak kitabı seçmesini sağlayacak ve onu yanından ayırmamasına neden olacaktır.

Çocuklar o kadar hareketli bir yapıya sahiptirler ki onların ilgisini bir yerde toplamak çok zordur. Bu nedenle seçilen kitapların çocukların ilgi alanına uygun, iyi resimlendirilmiş olması gerekir. Özellikle çocuklar bu resimlere bakarak hareket edeceğinden kitaptaki kahramanların iyi seçilmiş olması gerekir. Bu kahramanlar konuşan makine, insan, hayvan, eşya gibi varlıklar olabilir. Fakat çizilirken kendi biçimleriyle çizilmelidir.

Çocuklar büyürken zihinsel yapıları gelişir ve realizm yolunda bir adım atarlar. Onlara geçmişte okunan ve açıklanan hayali masallar aptalca görünmeye başlar. Altı yaşına gelen bir çocuk kendisine kitap okunmasını ister ve özel hikâye dizilerinden hoşlanır. Daha sonra macera, savaş, komedi ve genel bilgi veren kitapları tercih eder. Özellikle altı yaş grubundaki çocuklarda realizm ile hayal birbirinin yerini tutar ve gerçeğe hayali birbirinden ayıramaz.

Okumayı öğrendikten sonra kitapla çocuk arasında dolaysız iletişim kurulur. Harflerin ötesinde heyecan uyandırıcı, şaşırtıcı renkli dünyaları kimsenin yardımı olmadan kendi kendine çözümlenmeye başlar. Böylece kitabı kendine ait bir olgu olarak yaşar ve benimser.

O halde çocuklar için çok önemli bir yeri olan kitapları çocuklara nasıl sevdirmeliyiz? İlk olarak ona kitaptaki resimler gösterilmeli, her gün belli bir süre kitap okunmalıdır. Böylelikle çocuğun kitaba alışması sağlanacaktır. Ayrıca çocuk yalnız başına okumaya başladığında resimler hakkında açıklamalar yapılarak olayları resimden takip etmesi sağlanmalıdır.

Oyun çağındaki çocuklar için yazısı az, bol resimli kitaplar seçilmelidir. Bu dönemde özellikle resimler, çocuğun ilgisini çekmektedir. Ayrıca kitabı okurken çocuğun hikâyeyi takip edip etmediğini anlamak için konu ile ilgili sorular sorulmalıdır.

Küçük çocuklar tekrarlardan hoşlanmaktadır. Bu yüzden bol tekerlemeli ve tekrarlı öyküler okumaya özen gösterilmelidir. Yine bu dönemde çocuk beğendiği kitabı tekrar okumak ister. Anne-baba olarak bu durumdan yılmamak gerekir. Çocuk zamanla resimlerden çok sözcüklerle ilgilenecektir. O zaman resimleri daha küçük, yazısı daha bol kitapları okumaya başlamalıdır ve okurken kelimeleri çocuklara göstererek ilgileri artırılabilir.(KAPTAN,1994,s;61)

Çocuklar kitapla ilgilenmeye başlayınca, kitap seçimi kendisine bırakılmalıdır. Onunla kitapçıya gidilerek beğendiği kitabı seçmesine yardımcı

olunmalıdır. Bütün bu işlemler çocuğun ilgisini biraz olsun kitaba yöneltmek ve sevmesini sağlamak içindir. Bunu sağlamak için de çocuk asla zorlanmamalıdır. Aksi halde bütün çabalar boşa çıkabilir.

Bu nedenle anne-baba ve eğitimciler olarak çocuğun ilgisine cevap verilmeli, onlara yardımcı olunmalıdır. Küçük yaşlarda onlara kazandırılacak okuma alışkanlığı, gelecek yaşam için mükemmel bir temel oluşturacaktır.

Çocuklar için hazırlanan kitaplar, onların gelişmesine yönelik konulan içermeli ve yalın bir ifade kullanılmalıdır. Çocuk okuduğunu kolay kavrayabilmeli, kendi hayal dünyasından geçirerek, bir sonuca ulaşabilmelidir.

“Çocuklara kitap seçerken çocukların ilgi düzeyi yaş grubu, gelişimleri, sosyal ve kültürel ön birikimleri, önceki deneyimleri ve çok yönlü gereksinimleri göz önünde tutulmalıdır”.(SÜKAN,1983s;109) Çocuk kitap ile erken yaşta tanışır. Anne veya baba ile paylaşılan en iyi dosttur. Beraber resimlerine bakılır ve anne, baba tarafından okunur. Okul öncesi çocuğu, okuma yazma bilmediği halde, kitabında yazı bulunmasını ister. Yazı daima ilgisini çeker ve harflere karşı göz alışkanlığını da geliştirir. Resimler büyüktür ve daha çok hayvanlar ile ve diğer çocuklarla ilgilidir. Resimlerin bol ve büyük oluşu, çocuğun hayal gücünü arttırır.

6-7 yaşlarında, çocuğun ilgileri değişir. Hayali ve gerçek üstü nitelik taşıyan masallar ve hikayelere ilgi başlar. Kitabın konusu çocuğun ilgisini çekecek nitelikte, hareketli ve yalın olmalıdır. Hayvanlar, diğer çocuklar, taşıtlar, anne ve babadan duyulan hikayeler, günlük yaşantılardaki gülünç olaylar, onun ilgisini çeken konulardır. Bu nedenle kitabın içinde komik öğelere yer verilmesine, eğlenceli olmasına ve çocuğa sevinç ve mutluluk vermesine dikkat edilmelidir. Anlatım ise kolay ve anlaşılır olmalıdır. Fazla ayrıntılardan arındırılmalıdır.

Resimler büyük, ayrıntısı az, yalın çizgilerle çizilmiş, parlak ve canlı renklerle olursa çocuğun dikkatini daha kolay çeker. Gereğinden fazla ayrıntı çocuğun dikkatini dağıtır. Soyut ya da siluet resimler çocuğu şaşırtır, çünkü çocuk, bu tür resimlerin anlamını kavrayamaz. Tekdüze çizgi resimler uygun

olmakla beraber, merakı uyandırmadığı için doyurucu değildir. Bir sayfadan ötekine konu, renk ve kompozisyon açısından uyum olmalıdır. Çocuklar ayrıntılarda bile farklılıkları hemen görüp eleştirirler. Resimleme konuyla uyumlu olmalı, kavramların gelişmesine destek olacak, bir nitelik, gerçeklik taşımalıdır. Resimler ya da çizgilerle belirlenen konular bilgi verici, çocukların beğenisini ve sanat yönlerini destekleyici, hayal güçlerini artırıcı olmalıdır. (SÜKAN,1983s;109)

6-7 yaşındaki çocuk okumayı yeni öğrendiği için kitabında yazıyı büyük puntuyla ister. 8 yaşında okuma ilgisinde cinsiyet faktörü önemli bir rol oynar. Erkek çocuklar spor, gezi, serüven, makine, bilim ve ünlülerin yaşamını içeren kitaplar okurken, kız çocuklar romantik, kendilerini ilgilendiren öykü ve siir kitaplarını okurlar. Çocukta hayvanlara ait konulara hâlâ ilgi vardır.

9-10 yaşlarında izcilik, serüven öykülerini okumayı severler. İcatlara ve ünlü kişilerin hayatlarına büyük ilgi vardır. Bu tür kitaplarda yazı ve sayfa sayısı oldukça artmış, resim sayısı azalmıştır.

11 yaşında özellikle serüven ve heyecan verici öyküler okunur. Erkekler bilim ve buluşlara, kızlar ise okul ve aile hayatını içeren konulara ilgi duyar. 12 yaş çocuğu daha çok tarih ve efsane kahramanlarıyla ilgilidir. En çok bu yaşta okumaya büyük ilgi vardır.

Hikaye ve romanlar çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir, türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkan sağlar; gelişmekte oldukları değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarını büyük ölçüde kolaylaştırır. Okuma alışkanlığı ve zevkinin gelişmesinde, dolayısıyla boş zamanların yararlı biçimde geçmesinde hikaye ve romanların çocuklar için taşıdığı önemini de belirtmek gerekir.(OĞUZKAN,1979,s;92)

Çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmalı, ilgilerine ve ihtiyaçlarına cevap veren onların dünyasına yakın konuları içeren iyi bir resimleme yapılmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4 BİR ÇOCUK MASALI İLLÜSTRASYONU

Tahsin Yücel'in Sümüklü Böcek adlı masalı bu araştırmada önemle üzerinde durulan özellikler göz önüne alınarak resimlenmiştir.

SÜMÜKLÜ BÖCEK

Sümüklü böcek hepimiz gibi bir böcekti. Ahım şahım bir böcek değildi öyle, dışardan bakanlar için hiçbir çekiciliği yoktu, yakışıklı bir böcek olduğu söylenemezdi. Ama pek çirkin de sayılmazdı, ufak tefek, kara kuru bir böcek olsa da istendi mi sevilebilirdi. Bütün böcekler hep böyle pırıl pırıl, renk renk olmazlardı ya, her böcek her bakanın gözlerini kamaştırmazdı ya. Azdı öylesine böcekler, sümüklü böcek çoğunluklandı. Bakanların gözlerini kamaştırmayan sürü sürü böceklerden biriydi. O böyle şeylere hiç önem vermezdi zaten, gözlerle ilgili şey üzerinde durmazdı.

Sümüklü böcek içli bir böcekti. Zayıftı, güçsüzdü, sessizdi. Öksüz büyümüşü. Babasını Almanlar vurmuşlardı. Şu koca dünyada anacığında başka hiç kimsesi yoktu. Sümüklü böcek kimsesizdi. Anası üstüne titrer dururdu ama sümüklü böceğin hiçbir şeyini değiştiremezdi. Sümüklü böcek hep yalnız gezerdi. Gezdiği yerler de güzel yerlerdi doğrusu, göğe doğru yükselen, koca koca ağaçlar,

terli terli otlar, yağmur sonralarının su birikintileri yalnızlığını unuttururdu. Zaten hep yalnız yaşamıştı, bunun için yalnızlığın acısını bilmezdi. Yalnızlığın acısını bilmediği için de mutlu bir böcek olduğu söylenebilirdi.

Ne var ki o da bütün yalnızlar gibi çok düşünürdü. Uykular bir yana, düşünmediği an yok gibiydi. O kadar uyku da uyumazdı, geceleri gözlerini yıldızlara diker, saatler boyunca düşünür, düşünürdü. Anasını en çok üzen de buydu; zayıflığı, güçsüzlüğü sessizliği düşünmekten sanırdı. Düşünmesine engel olmak isterdi. Engel olabilseydi, sümüklü böcek mutlu mu, dertli mi olurdu, güçlü mü, güçsüz mü olurdu, orasını kimsecikler bilemez ama bugünkü sümüklü böcek olmayacağı şüphe götürmezdi.

Anası, sümüklü böceği bir türlü değiştiremedi. Sümüklü böcek düşünmeye devam etti. Gün geçtikçe daha çok düşündü. Uykuyu hiç sevmiyordu, hep düşünmek istiyordu. Uykuda da düşüncelerinin düşünüyordu. Gittikçe zayıflıyor, inceliyor, iğneye ipliğe dönüyordu. Anacığı bu durumu gördükçe için

için eriyordu, iki gözü iki çeşme ağlayıp duruyordu, o da uykularını yitiriyordu. Sümüklü böcek, anasının kaygısını anlamıyordu. Sümüklü böceğe göre en büyük erdem düşünmekti, en büyük zenginlik iyi düşünceler, sağlam bilgilerdi. Bir böcek için daha yüce, daha büyük bir zenginlik düşünemiyordu; böcekleri uzaktan

uzağa tanıdığı için de bütün böcekleri aynı düşüncede sanıyordu. Sümüklü böcek, gözlerini yıldızlara dikiyor, düşünüyor, düşünüyordu. En sonunda yıldızlar köreliyor, sümüklü böceğin gözleri kararıyor, kapanıyor, iyi düşüncelerin düşleriyle dolu bir tavşan uykusuna dalıyordu. O zaman anacığı kalkıyor, çevresinde dört dönüyor, şöyle biraz rahat, şöyle biraz daha fazla uyuması için, aklına ne eserse, elinden ne gelirse yapıyordu. Ama çok geçmeden gökyüzü ağarıyor, çevrenin bütün böcekleri sabah türküsüne başlıyorlardı. Anacığı köpürüyordu, küplere biniyordu, hemen dışarı fırlıyor, bütün türküleri susturmak istiyor, böcekler kulak asmayınca da ağzına geleni söylüyordu. Böceklerin aldıkları bile yoktu. Yoksul ananın yüzüne karşı gülüyor, seslerini daha çok yükseltiyorlardı. Adını "Kavgacı Karı" koymuşlardı, bu da onun kulağına kadar gelmişti ama ana yüreği bir şey dinlemiyordu ki...

Anası böceklerle cebelleşe dursun, sümüklü böcek birdenbire gözlerini açıyor, "Güneş ne kadar da yükselmiş! Şu böcekler de olmasa hiç uyanamayacağım galiba, eksik olmasınlar!" diye söylene söylene yerinden fırlıyor, anasının hazırladığı güzelim yemeklere elini bile sürmeden alıp başını gidiyordu.

Yine bir bahar sabahı alıp başını gitmişti. İnceydi, sıskaydı ama hiçbir yorgunluk duymuyordu. Sağına soluna bakmadan yürüyordu. Birdenbire kulağına bir ses geldi, irkildi, duruverdi. Duyduğu seslerin hiçbirine benzemiyordu bu ses, çok da uzaklardan gelir gibiydi. Garipti, duyulmadık bir sestti, ne ağıda, ne gülüşe, ne türküye benziyordu. Sümüklü böceğin bütün düşüncelerini üzerine çekiyordu. Sümüklü böcek olduğu yerde kalakalmıştı. Sümüklü böcek birdenbire vurulmuştu bu sese. "Çok görmüş, çok çekmiş, çok düşünmüş, çok iyi bir yaratığın sesidir bu ses" diye düşünüyordu. Bu bakımdan, bazı insanların yüzlerine, gözlerine bakarak içlerini de anladıklarını sanan bazı insanlara benziyordu. Sesin geldiği yere doğru yürümeye başladı. Kendinde değildi, sarhoş gibiydi. Usul usul yürüyor, bütün varlığını kulaklarında topluyordu. En sonunda bir ağacın dibinde durdu. Kocaman bir ağaçtı. Gövdesinin kabukları yarık yarıktı. Bu yarıklardan birisinin içinde küçücük bir koza vardı. Sesin kozadan geldiğini anladı. Yavaş yavaş ağacın

gövdesine tırmandı ,usulcacık yanına geldi kozanın, durdu, dinledi. Kozanın içinde görünmeyen bir kadın ağlıyordu.

Ama nasıl ağlıyordu, ama nasıl ağlıyordu, nasıl ağlıyordu ! Sümüklü böceğin gözleri yaşardı, sümüklü böcek de ağladı. Sümüklü böcek hiç böyle olmamıştı. Ne tuhaf ! Hiçbir şey düşünemiyordu, düşünmek aklından bile geçmiyordu, yalnız bir bambaşka ağıt duyuyordu, yalnız ağlıyordu. Neden sonra kendini topladı gözlerini sildi. Kozadaki kadının ağıdı da durmuştu. Kozaya biraz daha yaklaştı.

"Nedir derdin ?" diye sordu.

Kozadaki kadın da onun ağıdını duymuştu.

"Senin derdin nedir?" dedi.

Sümüklü böcek hiç düşünmedi:

"Benim derdim sensin !" diye cevap verdi.

Kozadaki kadın ilk önce inanmadı ama sonra ister istemez inandı. Sümüklü böcek, kozanın başından hiç ayrılmadı. Kozanın içindeki kadın bir kelebektir. Güzel günler görecekti. Kelebeklerin, kanatları çıkmadan önce bir zaman karanlık

bir kozada kalmaları en büyük, en gerçek sevinçlerin, acılardan, karanlıklardan sonra geldiğini anlasınlar diyeydi. Ama bizim sümüklü böcek ona birdenbire

vurulmuştu, kara günler yaşamasını istemedi, sevdiğine karanlığı unutturmak istedi. Başardı da. Ne derlerse desinler, kelebek en iyi günlerini karanlık kozada geçirdi. Sümüklü böcek, kelebeğin bir dakika dertlenmemesi için canını bile verirdi. Hiç ayrılmıyordu yanından, umut dolu, yaşamak dolu güzel şeyler söylüyordu. Çok da şey biliyordu; bildiklerini, vardığı sonuçları anlatıyordu. Gündüz güneşi, gece yıldızları anlatıyordu. Çok güzel bir şarkı vardır, bir yıldız gönül vermiş bir sürüngenden söz eder. Sümüklü böcek o sürüngen gibi değildi, bilgili böcekti, yıldızların böcek olmadıklarını, böcek olmadıkları için de yıldızlara gönül verilemeyeceğini bilirdi. Kozadaki kadına yıldızların dünyalar kadar büyük, alabildiğine uzak olduklarını söylerdi. Kozadaki kadın, sümüklü böceğe duyduğu hayranlığı saklayamazdı. Ama sümüklü böcek övülmeyi sevmezdi nedense, sözü hemen değiştiriverirdi. Durmadan konuşurlardı. Konuşmak, anlamak, sevmek ne güzel şeydi, iki olmak ne güzel şeydi ! Sümüklü böcek yalnızlığın korkunçluğunu yeni yeni anlıyordu.

Gecenin ilerlemiş saatlerinde kelebeğin uykusu geliyordu, sümüklü böcek kelebeğe ninniler söylüyordu. Kelebek güzel ninnilerle uykuya dalıyordu. Kelebek uyumuş da olsa sümüklü böcek devam ediyordu, coştukça coşuyordu, en iyi, en güzel, en gerçek şeyleri bu ninnilerle söylüyordu. Sabahleyin kelebeği

uyandırıyordu. Sonra birlikte geçirecekleri güzel günlerden söz ediliyordu. Güzel günler her sabah biraz daha yaklaşıyordu.

Bir gün oldu, beklenen gün geliverdi. Kelebek kozayı delip çıktı. Çok güzeldi, kanatlarının o güzel rengi yağmur sonu göklerini düşündürüyordu, ne hoş bir maviydi ! Sümüklü böcek çok yorulmuştu, bitkindi, uykusuzluk canına okumuştı, elinde olmadan uyumuştı o sırada. Kelebek de uyandırmadı. Nedense bir tuhaf olmuştu. "Uyusun," diye düşündü. Sümüklü böceği alnından öptü, sonra usulca uçtu. Uçmanın, yer yüzünü yeniden görmenin sonsuz sevinci içindeydi. Bütün gün uçtu. Kanatlarının gök mavisine bütün böcekler bittiler, gözleri kamaştı. Bütün böcekler onunla dost olmak istediler. Ama her isteyen yanına yaklaşamadı, o kadar güzeldi ki yanında rahat rahat, çekinmeden, gözleri kamaşıp da dili tutulmadan konuşabilmek her böceğin yapabileceği iş değildi.

Yalnız renk renk, pırl pırl böcekler yaklaşabildiler yanına, kibar kibar konuştular, çabucak seviverdiler birbirlerini. Gezdiler tozdular, güldüler, eğlendiler, güzel çiçeklerden bal emdiler. Kelebek mutluluktan uçuyordu, her şeyi unutmuştu, sümüklü böceği bile unutmuştu. Ancak akşam üstü aklına geldi. Ona acıdı. Yanına dönmek istedi. Ama hiç acele etmedi, uçmanın, görmenin beğenilmenin tadını çıkara çıkara, yavaş yavaş gitti ağacın yanına.

Sümüklü böcek pek şaşkın duruyordu. Dertli olduğu belliydi. Kelebeği bütün bütün yitirdiğini sanmıştı. Sesini duyunca sevindi. Sevindi ya yine de şaşırды, gözlerine güç inandı, kelebek ne kadar da güzeldi ! Ama kelebeğe güzel olduğunu söylemedi, başka şeyler söyledi, her zamanki şeyleri... Kelebek, sözlerini dinliyorsa da eskisi gibi dinlediği söylenemezdi. Öğleyin ağaçların gölgesinde çapkın bir böcekten güzel bir vals öğrenmişti, çok sevmiştir. Hem dinliyor, hem arada bir şey söylüyor, hem de tek başına vals ediyordu. O böyle dönüp durdukça, sümüklü böcek ne diyeceğini şaşırıyordu, düşünceler birbirine karışıyor , yıkılıyordu. Düşündüklerine inanan kimseler, bu düşüncelerini söylerken dinleyenler dikkat etmezlerse, gülerlerse, başka şeylerle ilgilenirlerse, doğru dürüst konuşmazlar, üzülürler, küçülürler. Sümüklü böcek yine de aldırmadı buna, kelebeğe güveni vardı, kelebeği deli gibi seviyordu. Bir zaman böylece konuştular. Derken yeşil ağaçlar kararmaya başladı. Kelebek havaya baktı.

"Akşam oldu," dedi, "Sen bu akşam ne yapacaksın ?"

Sümüklü böcek kelebeğin gözlerine baktı, gülümsedi.

"Ne istersen onu yapacağız," diye cevap verdi.

Kelebek, başını çevirmedi, gülümsedi. "Yapacağız" da ne oluyordu ? "Ne yapacağız?" dememişti ki kelebek ! "Ne yapacaksın?" demişti. Kelebek ne yapacağını biliyordu, bu akşam büyük bir baloya davetliydi.

Bir an düşündü. Sümüklü böceği de götüremez miydi? Sümüklü böcek iyi bir böcekti, eşsiz düşünceleri vardı, doğrusunu söylemek gerekirse, onun o güzel türkülerini, o güzel ninnilerini başka hiçbir böcekten duymamıştı, ettiği iyilikler de unutulamazdı, sonsuz sevgisi unutulamazdı. Ama bugün konuştuğu, dolaştığı böceklerin hiçbiri sümüklü böceğe benzemiyordu, hiçbiri sümüklü böcek gibi donuk renkli değildi, sümüklü böceğin baloya gitmesi ne de olsa tuhaf kaçacaktı, onu sümüklü böceğin yanında görünce belki de ayıplayacaklardı, sümüklü böceği baloya götüremezdi.

"Ben baloya gidiyorum bu akşam, senin ne yapacağını soruyorum." dedi.

Sümüklü böcek çok sarsıldı, ama belli etmedi.

"Ben de burada kalırım, seni beklerim," dedi.

"Ama yalnız başına sıkılırsın," dedi kelebek, "Ben belki çok geç dönerim."

Sümüklü böcek gülümsemeye çalıştı.

"Seni düşünürsem sıkılmam" dedi.

Kelebek, baloya gitti. Çok eğlendi, çok beğenildi. Kimseleri beğenmeyen yusufçuk böceği bile onunla kaç kere dans etti, kelebeğe dans ederken pırıl pırıl yeşil kanatlarını geriyor, yeşil kılıcını, dimdik, havaya kaldırıyor, kulağına tatlı tatlı şeyler söylüyordu. Kanatları gök mavisi güzel kelebek uyumuyordu, ama peri masallarına benzer düşler görüyordu. Sabaha doğru ağaca döndüğü zaman bile bu güzel düşler içinde yüzer gibiydi.

Sümüklü böcek hiç uyumamış, beklemişti. Kelebeğin güzelliğini öven türküler yakarak vakit geçirmişti. Kelebek, balodan dönünce hepsini söylemeyi düşünmüştü. Ama söyleyemedi, dili tutulmuştu sanki. Sonra kelebeğin uykusu vardı, yorulmuştu, hemen uyudu, yusufçuk böceği düşlerine girdi.

Bu hep böyle sürdü gitti. Kelebek, yerinde duramıyordu. Bütün gün dolaşiyor, eğleniyordu, her gece baloya gidiyordu, her baloda el üstünde tutuluyordu. Gece yarısından önce dönmüyordu. Sümüklü böcek, kelebek gelir de göremem diye ağacın altından hiç ayrılmıyordu. Kelebek için türküler, ninniler düzüyordu. Kelebek uyurken ninnilerini söylüyordu ama türkülerini de söylemeyi bir türlü göze alamıyordu. Sümüklü böcek bir şeylerden korkuyordu. Sümüklü böcek bütün bütün zayıflıyordu, görenler tanıyamazlardı. Ama kelebeği tırnak ucu kadar olsun suçlu bulmuyordu, kelebeği deli gibi seviyordu çünkü. Kelebek de hep yorgun dönüyordu, fazla bir şey konuştukları yoktu. Eski, güzel günler neredeydi ? Şimdi havadan sudan başka bir şey konuşmuyorlardı.

Sümüklü böceğe bunu bile çok gördüler. O pırıl pırıl, o renk renk ama dedikoducu böcekler, çok geçmeden bu dostluğu anladılar. Kelebeğe de belli ettiler. Kelebeke birlikte sümüklü böceği konuştular. Anasından söz açtılar, güldüler. Onlarla birlikte kelebek de güldü. Donuk rengini alaya aldılar. Kelebek buna gülmedi. O kadar da kötü değildi. Sümüklü böceğe çok şey borçluymuştu, donuk renkli sümüklü böcekten birçok şeyler öğrenmeseydi bu parlak renkli

böcekler arasında bu kadar parlayamayacaktı, sözlerini ilgiyle dinlemeyeceklerdi. Böyle güzel oluşunda bile sümüklü böceğin büyük payı vardı, sümüklü böcek onu böyle sevmeseydi bu kadar güzelleşemeyecekti, sevginin her şeyi güzelleştirdiği, sümüklü böceğin bulunduğu bir gerçektir. Ama o bunların hiçbirini söyleyemedi, sümüklü böceğe acıdığını söyledi yalnız, dertli, yoksul bir böcek olduğunu, yüzüne hiç bakmamanın komşuluğa yakışmayacağını söyledi.

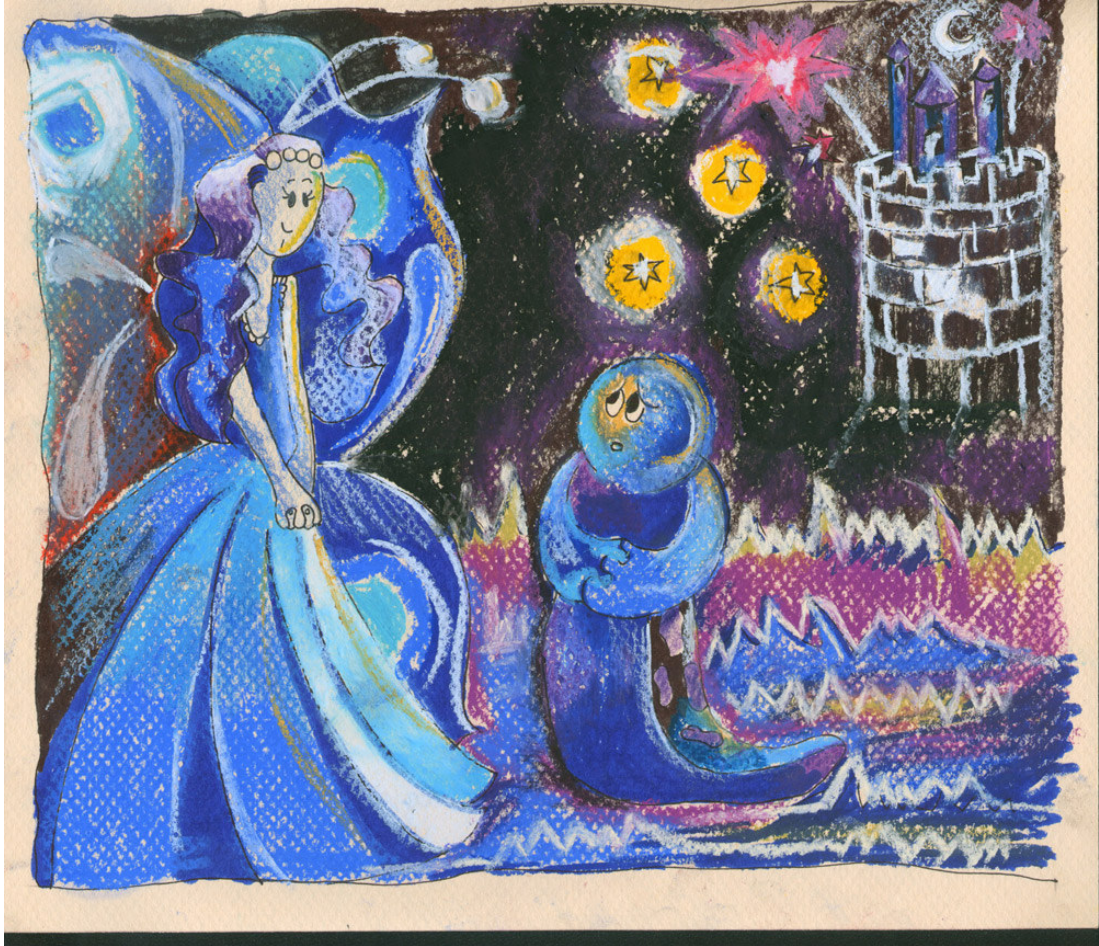
"Çok iyisin, çok alçak gönüllüsün, şekerim !" dediler.

Mavi kelebek, parlak renkli böceklerin en iyisiydi gerçekten de, ne var ki parlak renklerden sıyrılmadan gerçek iyiliğe ulaşamazdı. Kelebek, bir parlak renkli böcek ne kadar iyi olabilirse o kadar iyiydi.

Bundan sonraki balolarda da sümüklü böcekten sık sık söz açıldı. Kelebek, sümüklü böceğin durumunu üzülerek anlattı.

"Çok iyisin, çok alçak gönüllüsün, şekerim !" dediler, kelebeğin koltukları kabardı.

Sümüklü böcekte dayanacak yürek kalmamıştı. Bu duruma bir son vermek istiyordu, ne olacaksa olsun artık ! Kararını verdi, her şeyi söyleyecekti. Kendine güveni vardı, iyi, temiz böceklere yaraşır bir ömür yaşatacağı kelebeğe, onun için kötülükten gayri her şeyi yapabiliyordu, kelebeğin mutluluğu uğrunda hiçbir şeyden çekinmeyecekti. Kelebeği beklediği gecelerde, gündüzlerde yaktığı türkülerin en güzel parçalarını bir araya getirdi, uzun ama alabildiğine güzel bir türkü oldu bu. Bu türküyü söylediği zaman, kelebek her şeyi anlayacaktı, can evinde duyacaktı. Bekledi, kelebek geldi. Bir yaprağın üstüne kondu, yağmur sonu göklerini andıran canım kanatlarını açıp açıp kapıyordu. Keyfi yerindeydi, o kadar yorgun da değildi, tam sırasıydı ! Sümüklü böcek yaprağın altına geldi, türküsünü söylemeye hazırlandı, ama tek kelimesini bile söyleyemedi.

"Seni seviyorum, kelebek," diyebildi yalnız.

Kelebek çok şaşırdı. Akıllı kelebektir, zaten biliyordu, olanların hiçbiri aklından çıkmamıştı ama yine de şaşırdı işte.

"Nerden belli ?" dedi.

Sümüklü böcek, geçmiş günlerden söz açmayı aklına bile getirmede. Yalnız sustu.

"Nerden belli ?" diye tekrarladı kelebek, "Beni sevdiğini nasıl göstereceksin ?"

Kelebek ne kadar da değişmişti ! Sümüklü böceğin gözleri parlıyordu.

"Öl de, öleyim!" diye cevap verdi.

Kelebek uzaklara baktı. Hava kararmaya başlamıştı, belki de baloya geç kalacaktı.

"Ölmek neye yarar ?" dedi.

"Seni sevdiğimi göstermeye !" dedi sümüklü böcek.

Kelebek güldü.

"O zaman da beni alamazsın ki..?" dedi.

"Seni sevdiğimi iyice anlarsın ya," dedi sümüklü böcek, "Bu kadarı bana yeter."

Kelebek, uzaklara baktı yine, gözlerini kapadı, ne zaman sevgiden söz açılrsa, aklına yusufçuk böceği gelirdi.

"Ben sana çok daha kolay bir yol göstereceğim," dedi,

"Yusufçuk böceğiyle evlenmemi sağlayabilir misin?"

Kelebek ne kadar da değişmişti! Sümüklü böcek bir dakika bile duralamadı.

"Elimden geleni yaparım, bu işi başaracağım!" dedi.

Kelebek, baloya geç kalacaktı, uçuşturdu.

Sümüklü böcek yola çıktı. Yusufçuk böceğini buldu. Neler, neler söylemedi? Önce güzel şeylerden, iyi şeylerden başladı. Sümüklü böcek kötü şeyler düşünemiyordu, kelebeğin iyiliğine, güzelliğine inanıyordu. Ama Yusufçuk böceğinin böyle şeylere karnı toktu. Yusufçuk böceği zengin böcekti, daha da zenginleşmek istiyordu, dünyanın en zengin böceği olmayı koymuştu aklına. Tek düşüncesi buydu, gerisi önemsiz şeylerdi. Böcekler için zenginlik ve para, renkti. Yusufçuk böceğinin kanatlarındaki, kılıcındaki yeşil hiçbir böcekte yoktu. Ama Yusufçuk bununla yetinmiyordu. Gök kuşağının bütün renklerine sahip olmak istiyordu. Gök kuşağının bütün renklerini elde ettiği zaman, böceklerin en zengini olacaktı. O zaman sümüklü böcek, kelebeğin kanatlarındaki yağmur sonu mavisini övdü. Gök kuşağı da yağmur sonlarında görünmez miydi zaten?

Yusufçukla kelebeğin düğününe, yoksul, zengin bütün böcekler davetliydi. Bu düğünde kimsecikler sümüklü böceği göremedi. Anacığının dizinde ağlıyordu...

Yusufçuk böceği, kanatları yağmur sonu göklerini andıran güzel kelebeği alıp başka bir şehre gitti. Sümüklü böcek nerdeyse çıldıracaktı. Artık her şey bitmişti, ama düşünmeden edemiyordu ki. Düşündükçe düşünüyor, dertlendikçe dertleniyor, inceldikçe inceliyordu. Çok geçmeden anacığını da yitirdi. Kadıncağız yine bir sabah, böcekleri susturmak için bağıra çağıra dışarı çıkmıştı.

Adını söyleyemeyeceğim bir böcek, uşaklarına emir verdi, sümüklü böceğin anasını iyice dövdüler, gözleri daha o akşam yumuluverdi. Bütün böcekler rahat bir soluk aldılar, sümüklü böceğin anasının sözü bile edilmedi bir daha. Zaten konuşacak çok şeyler vardı. Yusufçuğun gittiği şehirden bir sürü haberler gelmişti. Şu yusufçuk vefasızın biriymiş, kelebeğin kanatlarındaki bütün maviliği almış, sonra da yüzüstü bırakmış biçareyi. Bir arının balına tamah etmiş, ardına

düşmüş. Balayı yolculuğuna çıkmışlar. Biçare kelebeğin nerede olduğu bile belli değilmiş...

Sümüklü böcek bunları duyunca deliye döndü. Önce gelir diye bekledi. Gelseydi hiçbir şey sormadan başına basacaktı, “kanadının mavisini ne ettin?” demeyecekti,sümüklü böcek onun mavisini sevmemişti ki...

Kelebek gelmedi. Gelmeyince sümüklü böcek yolculuğa hazırlandı. Demir asa, demir çarık gidecekti;yine bulacaktı kelebeği,yine duyulmadık türküler söyleyecekti ona, sevgili kelebeği teselli edecekti, ona mavinin, yeşilin hiçliğini anlatacaktı. Bu uzun yolculuktu, belki hiç bir zaman bitmeyecekti. Bunun için , düşünme düşünme kazandığı bütün bilgileri bir araya getirdi, oyum oyum yüreğinin biçiminde, sırtında taşıyacağı bir ev yaptı, yola çıktı. Sonra sonra boynuzları büyüdü, böcekler buna kötü bir anlam verdiler ama yanılıyorlardı, sümüklü böceğin boynuzları o yüzden büyümemişti. Boynuzlarının ucunda gözleri vardı, boynuzları yukarılarda kelebeği araya araya büyümüştü.

Sümüklü böcek şimdi hâlâ yoldadır, kelebeği arar durur. Yağmur sonlarında bahçenize çıkarsanız görürsünüz. Sümüklü böcek yağmur sonlarında bir yerde duramaz olur, gözleri göklerde, yürür gider. Belki de bu, yağmur sonu gökleri kelebeğin kanatlarını andırıldığı içindir.

Ya, sümüklü böcek hâlâ gider işte böyle... ama budala bir âşık değildir, iyi şeyler düşünmeye her zaman devam etmiştir. Yavaş gitmesi bundandır. Geçtiği her yere parlak bir yol çizer incecikten. Bu parlak yol, sümüklü böceğin en iyi, en güzel düşünceleridir. Bilginler bu parlak yola eğilselerdi, çok şeyler bulabilirdi. Ama sümüklü böceği küçük gördüler, yolunu beğenmediler, eğilmediler, büyük büyük şeyler aradılar, atom bombasını buldular.

SONUÇ

İllüstrasyon Çocukların, hayal güçlerini tetikleyen , estetik beğenilerini geliştiren, duygu dünyalarına hitap eden, zeka gelişimlerini olumlu yönde etkileyen, dünyayı ve içindeki varlıkları tanımalarını sağlayan ve çocuk kitapları için vazgeçilmez bir unsurdur. Eğer illüstrasyonlar ticari kaygılarla yapılmış ve kalıplaşmış, çirkin birer çizime dönüşürlerse saymış olduğumuz etkilerin aksine çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebileceği de düşünülmelidir. İllüstre edilmemiş kitaplar çocuk için sıkıcı olacağından çocuk kitaplarında illüstrasyon metni desteklerken çocuğunda sıkılmadan okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olur. Çocuklar için resimlerin metinden daha etkileyici olduğu herkesten tarafından bilinen bir gerçektir.

Ülkemizde çocuk kitapları illüstrasyonu ayrı bir uğraş alanı değildir. Yabancı yayınlarda, bilhassa batılı yayınevleri belli hassasiyetleri yakalamışlardır. Ancak bu ürünler bize tamamen aktarma yoluyla geçmektedir. Telif eserlerimizin sayısı çok azdır. Bu alanda yetişmiş çok insanımızda da yoktur. Ülkemizde sadece çocuk kitapları illüstrasyonu yaparak hayatını devam ettirmek oldukça güç olduğu görünmektedir. Bu da ülkemizde bu konuda yetişmiş ve dünyaca tanınan sanatçılarımız çıkmamaktadır. Şartlar değişmediği sürece bunun değişmesi pek olası görülmemektedir. Bu konuda en önemli görevlerin çocukların yetiştirilmesinde birincil öneme sahip aileler başka bir deyişle çocuk kitapları seçicilerine ve yayınevlerine düşmektedir. İllüstrasyonda çocuk hassasiyeti çok önemlidir. Çocuk duygularını yakalayabilmek, çocuğa doğrudan hitap edebilmek ancak çocuk ilgi alanları ve algılarını harekete geçirmekle mümkündür.

Çocuk kitabı yazarları ve illüstratörleri, çocuğun hem sosyal hem de zihni gelişimine katkı sağlamak için öncelikle çocuk eğitimi için yapılan çalışmalar ile bu çalışmaların ürünü olan klasik kaynaklardan haberdar olmalıdır. Bu kaynaklar hem doğu, hem de Batı kültürlerini kapsamalıdır. Çocuk kitapları, çocuğun kitapla ilk tanıştığı dönem olan 6-13 yaşlarının genel özelliklerine riayet edilerek

hazırlanmalı ve buna uygun illüstrasyonlar kullanılmalıdır. Tüm bunların ve yapmış olduğumuz çalışmanın sonucunda aşağıda maddelenen konuların varlığı tespit edilmiştir.

- İllüstrasyon ana hatlarıyla bir cümlenin, bir objenin, bir metnin ve olayın bazen olduğu gibi bazen de yorum katılarak tasvir edildiği resim türü olduğu,
- Dünyada ki ortaya çıkışının insanlık tarihi kadar eski olduğu
- Dünya üzerinde yıllara göre gelişme gösterdiği ve yaşadığımız yüzyılda sanatçının imzası niteliğini taşıyacak kadar özgünleştiği,
- Dünyaca ünlü pek çok ressamın çoğu zaman etkileyici illüstrasyonlara imza attığı,
- Dünyada ve Türklere ilk illüstrasyonların temelinde dini inanışların olduğu ve okuma yazma oranlarının çok az olduğu dönemlerde bilgilendirme amaçlı kullanıldığı,
- Türklere ilk illüstrasyonlar sayılan minyatürlerin ilk örneklerinin Uygurlara dayandığı ve Tanzimat Dönemine kadar genellikle daha kültürel özellikler taşıdığı, sonrasında batı etkisinin görüldüğü, ilk örneklerin genelde dinsel konulu olduğu , saray hayatını anlattığı,
- İslam'daki tasvir yasağına rağmen - ki bunun olmadığına dair belgeler mevcuttur- illüstrasyonların yapıla geldiği,
- Fotoğrafın olmadığı dönemlerde bilim ve fen alanında bilgilendirmek için kullanıldığı,
- Yetenekli sanatçılara rağmen Türkiye'de illüstrasyonun dünyadaki kadar gelişmediği, tanınmadığı, ticari kaygıların, kolaycılığın, hayal gücü açısından yetersiz çalışmaların gelişmeyi engellediği,
- Yurt dışının aksine ülkemizde illüstrasyon konusunda bilgilendirici kaynakların yok denecek kadar az olduğu,
- Çocuğun seviyesine inebilen, onun gelişim basamaklarına uygun kitap resimleri yapabilen illüstratörlere duyulan ihtiyacın arttığı,
- İllüstrasyonun çocuğun gelişimine katkısının tartışılmaz ve çok gerekli olduğu,

- Kaliteli illüstrasyonların üretmesinde sanatçıya sağlanacak imkanda en büyük pay ve görevin yayınevlerine düştüğü,
- Günümüz Türk illüstrasyonlarında en önemli eksiklik çocuk psikolojisi, hayal gücü ve eğitiminin dikkate alınmıyor olduğu,
- Bahsedilen özelliklere sahip illüstrasyonların yurt dışından temini ile çocuğun kendi kültüründen önce farklı kültürleri tanıdığı,
- Türkiye’de ki genel illüstrasyon profiline bakıldığında formların, çizimlerin kopya gibi birbirine benzerliği,
- Sanatçılarımızın kendi özgün üretimlerini yaratabilmelerinin kabiliyetlerini sergilemelerinin çoğunlukla yurt dışına çıkmaları sonucu gerçekleştiği,
- Bilgisayarın illüstrasyon alanında vazgeçilmez bir araç olmasına rağmen, tek tonlu bilgisayar renklendirmeleri yerine ustaca bir sezgiyle ve hayal gücüyle yapılan el çizim ve boyamalarına uygulanacak bilgisayar müdahalesinin daha anlamlı olacağı,
- Çalışmalarda ayrıntıya, oran orantıya, çeşitlilik, bütünlük, çizgi, nokta, kompozisyon gibi illüstrasyon elemanlarına önem vermenin gerekliliği,
- İllüstratörün evrensellik, ilk ve son çocukluk çağlarının özelliklerini bilme, verilen mesajın anlaşılabilirliği, form ve içeriğin dikkat çekici ve birbirini destekleyici olması, sayfa düzeni, boyutu, baskı özelliklerinin çocuğu caydırmak yerine çekme özelliklerini taşıyan illüstrasyonlar yapması gerektiği, gibi önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Gerek ülkemizde, gerekse dünyada çocuğa olan yöneliş artarak sürmektedir. Ancak bu yönelişte istismar etme, salt tüketici görme gibi ticari kaygıların ağırlıklı olduğunu unutmamalıyım. Genelde durum böyle iken, özelde çocuk kitapları ve çocuğu hedef alan yayınlarda gelişme göze çarpmaktadır. Bunda gelişen teknolojinin ve hızlı iletişimin de yadsınamaz rolü vardır.

Bizim de bu tavırda yerimizi belirlememiz gerekmektedir. Ülkemiz çocuk nüfusu fazla olan bir ülke. Böyle olunca, onların sağlıklı nesiller olarak yetişmeleri gelecek kaygısı hepimizin paylaştığı ortak bir kaygı olmalıdır. Taşındığımız bu kaygıların güzel başlangıçlara ve olumlu nice neticelere sebep olmasını dilemekteyiz.

Bütün bunlar, çocuk kitaplarının hazırlanmasında çocuğun içinde yaşadığı kültürün, bireysel gelişim özelliklerinin ve ülke eğitim politikasının hep birlikte düşünülerek çocuk kitapları hazırlanması gerektiği unutulmamalıdır. Çocuk kitabı yazıp onu çocuğa uygun bir şekilde resimlemek uzmanlık yetenek ve yoğun uğraş istemektedir. Bu da çocuklar için bir kitabı metniyle, resmiyle ve diğer tüm unsurlarıyla birleştirip oluşturmanın yetişkinler için hazırlanacak kitaptan daha fazla emek istediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALPAY**, Meral&R Anhegger “Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları”,Tavilli Matbaası, İstanbul, 1975.
- ASLIER**, Mustafa “Grafik Tasarımı” Sandoz Bülteni, İstanbul,1989
- ATALAYER**, Faruk “İllüstrasyon nedir?ne değildir?” Temel Tasarım Semineri Notları, Eskişehir, 1996
- AYDOĞAN**, Yasemin &E. ERGİN “Okulöncesi Çocuk Kitaplarının Fiziksel Özelliklerinin İncelenmesi” Çocuk Kitapları Sempozyumu, Tömer Yayınları, Ankara, 2000
- BARAN**, Handan 0-6 Yaş Grubu Çocuk Kitap İllüstrasyonlarının Analizi Ve Bir Çocuk Kitabı İllüstrasyonu Denemesi, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yük.Lis. Tezi, Ankara, 1989
- BAYIK**, Namık "50 Yılda Grafik Sanatlar", Akademi Dergisi, 1974,
- BOZDAĞ**, Fahrettin “Çocuk Kitaplarında Metîn, Dil Ve Resimleme İlişkisi” Çocuk Kitapları Sempozyumu, Tömer Yayınları, Ankara, 2000
- ÇAĞDAŞ EĞİTİM** Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları I., Cem Yayınevi, İstanbul, 1990,
- ÇAKIR**, Kadriye “6-12 Yaş Çocukları İçin Yapılmış İllüstrasyonların Değerlendirilmesi ve Yeni İllüstrasyon Önerileri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2001
- ERKMEN**, Nazan "Çocuk Kitabı Resimleri", Art Decor Dergisi, İstanbul, Nisan 1996,
- ERSOY**, Osman “Okulöncesi Dönemde Kitabın Önemi” Ya-pa 4. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırması Semineri, Ankara,1986
- FROMM**, Erich “Sağlıklı Toplum”, Çev. Yurdanur Salman, Zeynep Tanrısever, Payel Yayınları, İstanbul,1996
- GEÇGEL**, Hulusi “Türkiye'de Çocuk Kitaplarının Gelişimi”
- GİKONV**, Jacqueline “Graphic Illustration In Black And White” , Desing Press, Newyork, 1991.

- GÖNEN, M&H.Devrimci**” İlkokul 5. Sınıf Çocuklarının Okuma alışkanlıklarının İncelenmesi”, 9.Ya-Pa Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri,Ankara, 1993
- GÜLENSOY, Barbaros** "Türk Grafik Sanatının Gelişimi", "Türk Dünyası araştırmaları Dergisi", Aralık 1992, sr:81,
- GÜRKAN, Tanju** “Okul öncesi Yayınlarına ilişkin Anne baba Görüşleri”. Okulöncesi eğitimde Yeni Yaklaşımlar, Ankara,1997
- ISLAND ILLUSTRATORS SOCIETY.** "İllustration” <http://www.swifty.com/illu/>
- İLLÜSTRATÖRLER DERNEĞİ** Bülteni, İstanbul
- KANGEL, Refika** “Resimli Çocuk Kitaplarının Tarihçesi” Ondokuz Mayıs Ün. Yayınlanmamış yük.Lisans Tezi , Samsun, 1994
- KAPTAN, Ata Yakup** “Afişte İllüstrasyonun Yeri ve Önemi” . Ondokuz Mayıs Ün. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 1996,
- KAPTAN, Vesile** “Okul öncesi Çocuklarda İllüstrasyon Sorunları, Yeni Model Olarak İllüstrasyon Kullanımı”, Ondokuz Mayıs Ün. Yayınlanmamış yük.Lisans Tezi , Samsun,1994
- KAYA, İsmail** “Çocuk Kitabı Resimlerinde Klişe Yaklaşımlar” Çocuk Kitapları Sempozyumu, Tömer Yayınları, Ankara, 2000
- KAYALI, Hasan Hüseyin** “İllüstrasyon Ders Notları”, S.D.Ü. Burdur Eğitim Fakültesi, Isparta, 1998
- KEŞ, Yusuf** “Görsel İletişimde İllüstrasyonun Kullanım Alanlarına Kuramsal Bir Yaklaşım” SDÜ. Sosyal Bilimler Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001,
- KILIÇ, Ali** “İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Resimleme-İçerik İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, İlköğretim İkinci Sınıf İçin Türkçe Kitabının Tasarım ve Resimlemesi” Hacettepe Ün., SBE., Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 2003,
- LEWIS, Brian** “An Introduction to illustration,” A Quintet Book, London, 1987,
- MADEN, Sait** "Türk Grafik Sanatı Tarihi", "Grafik Sanatı Dergisi", İstanbul, Temmuz-Ağustos 1985
- MADEN, Sait** "Ülkemizde Grafik Sanatının Dünyü, Bugünü", Grafikler Meslek Kuruluşu Türk Grafik Sanatçıları Kitabı, İstanbul, 1989.

- MEACHEM**, Lester "Illustration", Webpage of University of Wolverhampton.
- OĞUZKAN**, A.Ferhan "Çocuk Edebiyatı", 7. Baskı, Anı yay., Ankara, 2001
- ÖNAL**, Mehmet "Felsefi Bir Perspektiften Çocuk Kitapları İçin Gelişim Psikolojisinin Önemi" Çocuk Kitapları Sempozyumu, Tömer Yayınları, Ankara, 2000
- ÖNCÜL**, Nilüfer "İllüstrasyon Yöntemleri Ve Çocuk Masal Kitaplarında Biçimsel Çözümler", Hacettepe Ün.,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989,
- ÖZGÜL**, M. Kayahan "Resmin Gölgesi Şiire Düştü", (Türk edebiyatında tablo altı şiirleri), İstanbul, Mart, 1997,
- ÖZKOYUNCU**, M. Murat "Bilgisayar Ortamında İllüstrasyon", Hacettepe Ün. Yayınlanmamış Yük. Lis. Tezi, Ankara, 1999
- ÖZÜNEL** Şahika Çağlar "Kitaplarındaki Görsel Anlatımın Eğitimdeki Önemi" Çocuk Kitapları Sempozyumu, Tömer Yayınları, Ankara, 2000
- SAÇAN**, A.Kaan "Başlangıcından Günümüze Türk İllüstrasyon Sanatı" Marmara Ün.yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998
- SEZER**, Hulusi "İlköğretimde Resim İş Eğitimi", MEB Yay., Modül 10, Ankara, 2000
- SOFUOĞLU**, Mübeccel "Anaokullarına Giden Beş ve Altı Yaş Çocuklarının. Seçilmiş Kitaplar Hakkındaki Beğenilerinin İncelenmesi.", Hacettepe Ün. Yayınlanmamış Yük. Lisans Tezi, Ankara, 1979
- SÜKAN**, Zafer "Okul Öncesi Etkinlikler" Milliyet Basımevi, İstanbul, 1983
- TANINDI**, Zeren "Türk Minyatür Sanatı, Türkiye İşBankası Kültür Yayınları, Ankara, 1996,
- TERENCE**, Dalley "The Complete Guide to Illustration and Design Technique and Materials", A Quarto Book, Published By Phaidon Press Limited, London, 1990
- TUNA**, Serdar "İlk Okuma ve Yazma Öğretiminde İllüstrasyon'dan Faydalanma" Gazi Ün. S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1997
- ÜLGEN**, Gülten&E.Fidan "Çocuk Gelişimi" Ankara MEB Yay.Matbaası Ya-pa yayınları, Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri, 1984

YAVUZER, Haluk “Çocuk Psikolojisi”, Altın Kitapları Yayınevi, İstanbul, 1984.

YAVUZER, Haluk “Resimleriyle Çocuğu Tanıma,Resimleriyle Çocuk” Remzi kitabevi Yay., İstanbul ,1992

YETKİN, Suut Kemal “İslam Ülkelerinde Sanat” Cem Yayınevi, İstanbul, 1974

YÖRÜKOĞLU, Atalay “Çocuk Ruh Sağlığı” Özgün Yayın Dağıtım, İstanbul 1993,

İNTERNET

<http://www.aykutarts.com/>

<http://cgfa.sunsite.dk/limbourg/pbfol30.htm>

<http://dukkkan.dharma.com.tr/V1/Pg/BookDetail/Number/3056>

http://education.umn.edu/EdPA/iconics/Fig/Fig13_14/fig14-362.htm

http://education.umn.edu/edpa/iconics/Orbis/Orbis_Text.htm Erş. Tar. 08.09.2005

http://farabi.selcuk.edu.tr/suzep/turk_dili/ders_notlari/metinler/metinler_h4.html

http://pbskids.org/arthur/friends/tibbles/favorite_books.html

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dijital_ill%C3%BCstrasyon

<http://wiredforbooks.org/kids/beatrix/p1.htm>

<http://www.doganart.com/resimler/TCafe/Gamblers.html>

http://www.encyclopedia.com/html/section/childr-bk_BeginningsofaGenre.asp

http://www.epsilonyayinevi.com/pgs/prd/prd_det.asp?fr

<http://www.fontcraft.com/artype/pyle/>

http://www.lebriz.com/v3_artst/artist

<http://www.lewiscarroll.org/nfcarroll.html>

http://www.library.upenn.edu/exhibits/rbm/schoenberg/boh2_link.html

<http://www.moser-pennyroyal.com/alice/aliceindex.html>

<http://www.northern.edu/hastingw/kitchen.htm>

<http://www.pbs.org/wnet/americanmasters/database/html>

<http://www.peterrabbit.com/beatrixpotter/beatrixpotter1.cfm?territory=1&country=1>

http://www.rmichelson.com/childrens_books_illustrations.html

<http://www.wlv.ac.uk/sad/subjects/illustrasyon/illustaration.html>

<http://www.salon.com/16dec1995/features/kids3.html>

<http://www.swift.com/illu/>

<http://www.tallarmentale.com/catherine-the-great.htm>

<http://www.turanenginoglu.com>

www.chrisis.org/lace_character/rackham.html

www.geocities.com/turkresmi3/baskiteknikleri

www.ihaphulusi.gen.tr

www.ozgurpencere.com

EK A YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi / Doktora Tezi / Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak sunduğum “Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örnekleme” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Nihan SARI

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü' nün ...../...../..... tarih ve .....sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin .....maddesine göre .....Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Nihan SARI' nın “Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örneklem” konulu tezi/projesi incelenmiş ve aday ...../...../..... tarihinde, saat .....’ da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projenin .....olduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN**ÜYE****ÜYE**

EK C Y.Ö.K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ/PROJE VERİ FORMU

1 Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının
Soyadı:SARI

Adı:Nihan

Tezin/Projenin Türkçe Adı: Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir
Araştırma ve Bir Örnekleme

**Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: A Resarch About Children Books
Illustration and A Case Study**

Tezin/Projenin Yapıldığı
Üniversitesi:

Enstitü:

Yıl:

Diğer Kuruluşlar:

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili:Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 148

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı:72

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı:Profesör

Adı:Yüksel

Soyadı:USLAY

Ünvanı:

Adı.

Soyadı

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1- İllustrasyon

2- Minyatür

3- Çocuk kitabı

4- Grafik

Tarih:28.01.2006

İmza:

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1-Illustration

2-Miniature

3-Children Book

4-Grafics

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet

Hayır